

Uit Norges arktiske universitet

Kielen ja kulttuurin institutti / Institutt for språk og kultur

***Sija*-sanan kieliopillistuminen Agricolasta nykysuomeen**

Abstraktistuminen ja merkityksenmuutos suomen kirjakielen *sija*-sanassa

Thomas Brevik Kjærstad

Masteroppgave i finsk og kvensk språkvitenskap – FIN-3901 – november 2020

Sammendrag

Oppgaven handler om det finske ordet *sija* 'plass, sted', og hvordan språkendringsprosessen grammatikalisering har påvirket ordets betydning. Slik som det norske ordet *sted* også brukes i mer abstrakte uttrykk som *i stedet for* / *istedenfor*, så brukes også *sija* blant annet i uttrykket *sen sijaan* 'i stedet for' i moderne finsk. Målet med oppgaven er å kartlegge grammatikaliseringen av ordet *sija*, og å gjøre rede for ordets grammatikalske status i dag. For å oppnå dette er det nødvendig å finne ut hvilke endringer som har skjedd i ordets betydning og bruk i løpet av de årene det finske skriftspråket har vært i bruk, samt når endringene eventuelt har funnet sted. Forskningsmaterialet består av finske bibeltekster fra 1500-tallet fram til moderne finsk, fra Mikael Agricolas første oversettelser til den nyeste finske Bibelen fra 1992. Sentrale spørsmål er blant annet:

1. Hvordan har grammatikaliseringen påvirket betydningen av ordet *sija*, og spesielt betydningene av – og forskjellene i mellom – ordets tre indre og tre ytre lokalkasusformer?
2. Hvilke endringer har skjedd i bruken av ordet i bibeloversettelsene fra århundre til århundre, og hvordan reflekterer oversetternes endringer ordets grammatikalisering?
3. Hvordan stemmer utviklingen av ordet overens med grammatikaliseringsteoriens hierarki som går fra konkret til abstrakt betydning?

Funnene i oppgaven viser at det er klare forskjeller i lokalkasusformenes betydning. Ordets konkrete betydning er i større grad bevart i de ytre lokalkasusene, og spesielt i flertallsformene. De indre lokalkasusene brukes nå kun i abstrakte betydninger. Grammatikaliseringen synliggjøres også i oversetternes metoder for å kompensere for ordets tapte konkrete betydning. Ordet har vært brukt i alle de forskjellige gradene i grammatikaliseringshierarkiet i løpet av de snart 500 årene finsk har vært i bruk skriftlig.

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
2. Teoriatausta	3
2.1 Kieliopillistuminen	3
2.2 Kieliopillistumisprosessi ja sen jatkumoluonne	5
2.3 Suomen kielen adpositiot	6
2.4 Lähde- ja kohdeyksiköt kieliopillistumisessa	7
3. Paikkaa merkitseviä sanoja suomen kielessä	9
3.1 Sija-san an etymologia	9
3.2 Sija-san an merkitys ja monitulkintaisuus	10
3.3 Paikkaa tarkoittavien sanojen kieliopillistuminen	11
4. Aineisto ja metodi	12
4.1 Tutkimusaineisto	12
4.2 Suomenkielisistä raamatunkäännöksistä ja niiden kielestä	14
4.3 Metod in esittely ja toteutus	15
5. Analyysi	17
5.1 Missä sijamuodoissa sija-sana esiintyy?	17
5.2 Sija-sana Agricolalla	19
5.2.1 Sija-san an konkreettinen käyttö Agricolalla	19
5.2.2 Sija-san an abstrakti käyttö Agricolalla	24
5.2.3 Laskelmat	26
5.3 1642 Biblia - Se on: Coco Pyhä Raamattu Suomexi	29
5.3.1 Sija-san an konkreettinen käyttö 1642 Bibliassa	29
5.3.2 Sija-san an abstrakti käyttö 1642 Bibliassa	30
5.3.3 1642 Biblian laskelmat	34
5.4 1776 Biblia - Ensimmäinen vanha kirkkoraamattu	35
5.4.1 Sija-san an konkreettinen käyttö 1776 Bibliassa	35
5.4.2 Sija-san an abstrakti käyttö 1776 Bibliassa	36
5.4.3 1776 Biblian laskelmat	38
5.5 1933/38 Raamattu - Toinen vanha kirkkoraamattu	39
5.5.1 Sija-san an konkreettinen käyttö 1933/38 Raamatussa	39
5.5.2 Sija-san an abstrakti käyttö 1933/38 Raamatussa	41
5.5.3 1933/38 Raamatun laskelmat	45

5.6 1992 Raamattu - Uusi kirkkoraamattu	46
5.6.1 Konkreettinen käyttö 1992 Raamatussa	46
5.6.2 Abstrakti käyttö 1992 Raamatussa	47
5.6.3 1992 Raamatun laskelmat	50
6. Vertailu korpusten välillä	51
6.1 Konkreettisten ja abstraktien merkitysten jakoon perustuvat tulokset	51
6.2 Konkreettismerkityksisten sija-sanojen korvaukset	55
6.2.1 Konkreettismerkityksiset sija-sanat korvataan tarkemmilla paikanilmauksilla	56
6.2.2 Sija-sanat sisäpaikallissija muutetaan ulkopaikallissijaksi	60
6.2.3 Sija-sanat paikallissija muutetaan monikoksi	61
6.3 Abstraktismerkityksisten sija-sanojen korvaukset	63
6.3.1 Sija-postpositio muutetaan toiseksi postpositioksi	63
6.3.2 Sija-postposition sijamuotoa muutetaan	64
6.3.3 Agricolan edestä korvataan sija-sanalla	67
6.3.4 Koonti	69
7. Pohdintaa	70
8. Lopuksi	73
Lähteet	75

1. Johdanto

Tutkin pro gradu -työssäni suomen kielen *sija*-sanana kieliopillistumista. *Sija* on vanha germaaninen lainasana (SSA s.v. *sija*), joka on alun perin tarkoittanut eläimen tai ihmisen konkreettista olin- tai asuinpaikkaa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että nykysuomessa sanaa käytetään useammin abstraktimmissa merkityksissä, kuten adpositiorakenteessa *sen sijaan* sekä merkityksessä 'sijamuoto'. Käyttämäni aineisto perustuu suomenkielisiin raamatunkäännöksiin. Koska tutkin *sija*-sanana adpositioiden käyttöä ja kehitystä, tutkimukseni päähuomio on *sija*-sanana paikallissijoissa.

Keskeistä kieliopillistumisteoriassa on se, että sanana merkitys muuttuu konkreettisesta abstraktimmaksi. Muita piirteitä on muun muassa se, että muutos tapahtuu hitaasti ja asteittain, ja että yhden sanana erilaiset kieliopillistuneet muodot voivat olla kielen käytössä samanaikaisesti. Tässä tutkielmassa tutkin sitä, miten *sija*-sanana on käytetty Mikael Agricolan teksteistä nykysuomen raamatunteksteihin eli käytännössä 1500-luvulta 1990-luvulle.

Timo Haukiojan mukaan (2000: 89) "Adpositioiden syntyminen substantiiveista kieliopillistumisen kautta on varsin yleinen ilmiö maailman kielissä". Myös suomen ja sen sukukielten kannalta kieliopillistuminen on viime vuosikymmeninä ollut suosittu tutkimuskohde. On tehty paljon erilaisia kieliopillistumistutkimuksia sekä suomen kielestä että muista suomalais-ugrilaisista kielistä. Suomi ja sen lähisukukielet sopivat hyvin kieliopillistumisen tutkimiseen, muun ohessa sen vuoksi, että suomi "on morfologisesti erittäin rikas kieli, jossa taivutus- ja johdinaineisten vuorovaikutus keskenään ja vartaloainesten kanssa tarjoaa kiehtovaa pohdittavaa", kuten Laitinen ja Lehtinen (1997:17) toteavat.

Adpositioiden syntyä koskevia tutkimuksia ovat tehneet muun muassa Krista Ojutkangas (2001), joka on tutkinut väitöskirjassaan ruumiinosannimien kieliopillistumista suomen ja viron kielessä, ja Pia Päiviö (2007), joka on tutkinut suomen kielen terminatiivisia partikkeleita *asti* ja *saakka*, ja niiden merkitystä, käyttöä ja kehitystä. Minna Jaakola on tehnyt väitöskirjan suomen genetiivistä (Jaakola 2004) ja on myös tutkinut adpositioiden kieliopillistumista (Jaakola 1997).

Muun muassa Jussi Ylikoski on kirjoittanut siitä, että myös suomen kielen sijapäätteet saattavat olla kehittyneet adpositioista sijamuotojen suffikseiksi kieliopillistumisen kautta. Ylikoski kirjoittaa

myös, että "uusien sija-affiksien kehittyminen adpositioista on yksi tavallisimmista kieliopillistumisprosesseista kautta maailman" (Ylikoski 2019: 5).

Kieliopillistuminen on isompi tutkimusala kuin vain adpositioiden kehitys, ja on mahdollista tutkia kieliopillistumisprosessia eri näkökulmista. Moni muukin kielen rakenteista on syntynyt juuri kieliopillistumisen avulla, esimerkiksi rakenne *olla tehtävissä* (Pekkarinen 1997: 66). Omassa tutkimuksessani aikaisemmat tutkimukset adpositioiden kehityksestä suomen kielessä ovat kuitenkin erityisen tärkeitä. Esittelen niitä tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tulevissa luvuissa käytän termejä kuten *konkreettisia* ja *abstrakteja* sanoja ja merkityksiä. Ojutkankaan (2001: 193) yhtenä tutkimustavoitteena on selvittää, miten nominien "kieliopillinen merkitys kehittyy konkreettisesta spatiaalisesta abstraktimmaksi". Ojutkangas jakaa grammien merkitykset kahtia; *konkreettisiin* ja *abstrakteihin*. Käytän tässä tutkimuksessa samaa merkitysten perusjakoa. Konkreettisella *sija*-sanalla tarkoitan tässä tutkimuksessa substantiivia, joka viittaa johonkin fyysiseen, konkreettiseen paikkaan. Abstraktilla sanalla tarkoitan *sija*-sanaa, jota käytetään esimerkiksi partikkelimaisesti tai postpositiona eli tapana, jossa fyysisen paikan merkitystä ei hahmoteta.

Tutkimustavoitteeni on selvittää se, kuinka ja milloin *sija*-sana on muuttunut suomen kirjakielen ajan myötä alkuperäisestä 'konkreettista paikkaa' tarkoittavasta sanasta nykyiseksi adpositioksi, sekä kuinka paljon sana enää käytetään sen alkuperäisessä merkityksessä. Tutkin sanan kirjallista käyttöä eri tekstikorpuksista, teen analyysin ja vertaan löytöjäni kielitieteen jo hyvin kartoitettuihin kieliopillistumisteorioihin. Lopuksi teen päätelmän *sija*-sanon kieliopillistumisesta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten *sija*-sanon kieliopillistumisen kehitys on muuttanut sen paikallissijojen ilmaisemia merkityksiä?
2. Miten raamatunkäännösten tekijät ovat muokanneet *sija*-sanon käyttöä, ja millä tavalla nämä muutokset heijastavat kieliopillistumista?
3. Miten kieliopillistumisteoriassa esitetty hierarkia näkyy *sija*-sanon kehityksessä?

Tämä tutkielma rakentuu kahdeksasta luvusta. Käsittelen luvussa 2 kieliopillistumisen ja adpositioiden kehityksen teoriaa. Luvussa 3 esittelen 'paikkaa' merkitsevien sanojen käyttöä ja luvussa 4 työn aineiston ja metodin. Luku 5 on tutkielman pääluku, jossa analysoin suomenkielisissä raamatunkäännöksissä esiintyviä *sija*-sanan paikallissijamuotoja. Luvussa 6 vertaan eri käännösten korpuksia toisiinsa ja käsittelen raamatunkääntäjien tekemiä muutoksia *sija*-sanassa. Luvussa 7 vastaan tutkimuskysymyksiin ja pohdin keskeisiä tutkimustuloksia. Luvussa 8 esitän tiivistelmän ja ehdotan mahdollista jatkotutkimusta.

2. Teoriatausta

Esitän kahdessa seuraavassa alaluvussa (2.1 ja 2.2) teoriataustaa kieliopillistumisesta ja sen kehityskulusta. Luvussa 2.3 käsittelen suomen kielen adpositioita ja luvussa 2.4 adpositioiden kehitystä.

2.1 Kieliopillistuminen

Sanaa *kieliopillistuminen* käytti ensin ranskalainen kielentutkija Antoine Meillet (Campbell 2013: 281). Käsitteellä tarkoitetaan sitä kielenmuutoksen prosessia, jossa itsenäisen sanan konkreettinen merkitys muuttuu abstraktimmaksi ja kielioppimaisemmaksi. Laitinen ja Lehtinen (1997: 12–13) kirjoittavat, että sana otetaan käyttöön uudella tavalla, kun sanassa tapahtuu semanttinen muutos, ja sanan merkitystä tulkitaan eri tavalla kuin ennen tietyssä kontekstissa. Tätä kutsutaan reanalyysiksi eli uudelleentulkitsemiseksi.

Kieliopillistuminen tapahtuu vähitellen, ja yhden sanan eri kieliopillistumiskehityksen vaiheissa olevat muodot voivat kaikki olla kielen käytössä samanaikaisesti (Laitinen ja Lehtinen 1997: 8). Tietyn sanan uusi merkitys voi elää kielenkäytössä vanhasta sanasta riippumattomana, mutta vanha merkitys voi myös kadota (Jaakola 1997: 129). Jotta uusi merkitys olisi alusta alkaen edes mahdollista hahmottaa, kielellisellä yksiköllä täytyy olla jonkinlaista kaksi- tai monitulkintaisuutta eli polysemiaa. Polyseemisen lekseemin tai konstruktion merkitys on erilainen kontekstista riippuen (Leino 1993: 121).

Laitinen ja Lehtinen (1997: 8) käyttävät esimerkkinä nominia *kansa*. Tämä substantiivi on alun perin ollut käytössä inessiivimuotona substantiivilausekkeessa *heidän kansassaan*, joka tarkoitti «heidän joukossaan». Lausekkeesta *heidän kansassaan* on sitten ajan myötä kehittynyt postpositiollauseke *heidän kanssa*. Uudella postpositiolla ei ole samaa ihmisryhmän merkitystä, vaan sitä voi myös käyttää elottomista olioista: *kirjan kanssa*. Vanha sana *kansa* on vielä olemassa ja riippumaton uudesta postpositiosta.

Jaakola (1997: 129) esittelee kaksi kehityssuuntaa. Ensimmäinen on se, että kehitys kulkee spatiaalisesta eli konkreettista abstraktiin. Toinen on se, että uusi abstrakti merkitys usein laajenee niin, että ilmausta käytetään ensin ihmisistä, myöhemmin elottomista olioista ja viimeksi abstraktioista, välineistä tai tavoista.

Jaakolan mukaan (1997: 147, 148) *kansa*-sanan kieliopillistumisen kehitys on voinut olla tällainen:

- a. *jonkun joukossa* >
- b. *yhdessä jonkun (elollinen) kanssa* >
- c. *yhdessä jonkin (eloton) kanssa* >
- d. *jotakin käyttäen (haarukan ja veitsen kanssa)*

Edellä mainittu esimerkki *kanssa*-postpositiosta ei tarkoita sitä, että kielessä olisi nyt valmiiksi tehty ilmaus, tai että kielen kehitys olisi valmis. Kieli muuttuu koko ajan, ja kieliopillistuminen saattaa myös jatkua. *Kansa*-sanan kieliopillistumisprosessi onkin jatkunut, ja postpositio on kieliopillistunut vielä enemmän. Suomen puhekielessä rakenne *mun kanssa* on joskus *munkaa*. Postpositiosta *kanssa* on tullut kliitti *-kaa*. Laitinen ja Lehtinen (1997: 8) kuvaavat prosessia tällä tavalla:

kansassa (subst.) → *kanssa (postp.)* → *-kaa (kliitti)*

Nomini *kansa* on kehittynyt itsenäisestä substantiivista postpositioksi ja myöhemmin vielä affiksiksi. Jaakolan (1997: 128) mukaan "Jatkumon viimeisenä vaiheena on adposition kehittyminen sijapäätteeksi". Viron kielessä kliitti *-kaa* onkin komitatiivin sijapääte; *-ga*.

2.2 Kieliopillistumisprosessi ja sen jatkumoluonne

Tärkeä elementti uudelleentulkitsemisessa on kuten alumpana huomautin kielenkäytön konteksti. Semanttinen muutos, joka aloittaa kieliopillistumisprosessin, tapahtuu koska sanan käyttö jossain kontekstissa tuottaa sanalle uutta merkitystä. Kun kielellistä muotoa käytetään tällaisessa kontekstissa, muodon merkitystä on mahdollista tulkita uudella tavalla eli reanalysoida. Reanalyysi tapahtuu tavallisessa kielenkäytössä joka kerta, kun joku ymmärtää jonkin kielellisen muodon rakennetta ja merkitystä toisella tavalla kuin puhuja on sen tarkoittanut (Hopper ja Traugott, 2003: 50).

Lyle Campbell (2013:273, 274) kirjoittaa substantiivilausekkeesta *miehen rinnalla*. Reanalyysin avulla lauseke on saanut uuden merkityksen "miehen vieressä", ja saman rakenteen voi sen vuoksi myös tulkita adpositiolausekkeeksi. Alkuperäinen merkitys oli yksinkertainen ja konkreettinen "miehen rinnan päällä", mutta uutta postpositiota voi käyttää uusissa konteksteissa: *oppikirjan rinnalla*, *myrskyn rinnalla* (Kielitoimiston sanakirja (KS) s.v. *rinnalla*). Kuten näkyy Campbellin esimerkistä, reanalyysi antaa kielelliselle rakenteelle uuden merkityksen, mutta uusi merkitys ei näy ennen kuin ilmaus laajenee ja otetaan käyttöön uusissa konteksteissa.

Sanaa voi siten käyttää eri tavoin kuin ennen ja uusissa konteksteissa. Tähän liittyy *analogia*. Analogia käsittelee kielellisiä samankaltaisuuksia ja sitä, että jokin kielessä jo oleva sana tai rakenne voi toimia mallina toisille rakenteille. Ojutkankaan (2001: 2, 13) mukaan analogia tapahtuu sekä itse reanalyysissä että sitä seuraavassa prosessissa, jossa uusi merkitys laajenee ja otetaan käyttöön uusissa merkityksissä.

Analogia liittyy myös metaforaan, eli siihen kognitiiviseen prosessiin, joka tekee mahdolliseksi käsitteiden merkitysten ymmärtämisen toisten käsitteiden merkitysten kautta (Itkonen, 2005: 1). Reanalyysi taas liittyy metonymiaan, eli merkitysten viittaamiseen toisiinsa. Tämä taas tekee mahdolliseksi kielellisten samankaltaisuuksien toisiinsa vaikuttamisen ja lainaamisen rakenteesta toiseen (Hopper ja Traugott, 2003: 93).

2.3 Suomen kielen adpositiot

Suomen kielessä on erilaisia adpositioita, mutta ne ovat syntyneet samalla tavoin. Minna Jaakolan (1997: 125) mukaan: "Suomen adpositiot ovat pääasiassa vanhoja nominien taivutusmottoja [...] Suomen adpositiot ovat kiteytyneet johonkin sijamuotoon [...] Ne ovat siis muotoa **nomini + sijapäätte**" (lihavointi Jaakolan). Adpositiot on mahdollista ryhmitellä eri tavoin. VISK (§ 692-695) esittelee ne seuraavasti:

Pelkkinä adpositioina käytettävät sanat

asemesta, luona, vastoin

Substantiivilähtöisiä postpositioita

Osa elollisesta oliosta: *hammas, pää, jalka, suu jne.*

Osa elottomasta entiteetistä: *etuosa, nurkka, kulma, laita, puoli jne.*

Alue, paikka: *kohta, paikka, sija, taho, tienoo, tie, tila, väli jne.*

Muu abstraktio: *aika, ansio, apu jne.*

Sekä adverbeina että adpositioina käytettäviä sanoja

edellä, sisällä, lähellä, keskellä, takana, alla, mukana jne.

Infiniittilähtöisiä adpositioita

alkaen, lukien, mennessä, huolimatta

Minna Jaakola (1997: 121) kirjoittaa, että adpositiot "muodostavat avoimen luokan, johon voi jatkuvasti tulla uusia jäseniä". Nominin voivat siis kehittyä adpositioiksi jatkuvasti. Lehmann (1985: 304), Hopper ja Traugott (1993: 107) sekä Jaakola (1997: 126) ovat esittäneet tavan ryhmitellä adpositiot, joka kertoo enemmän siitä, *kuinka kieliopillistunut* nomini on:

- 1) Relationaalinen substantiivi
- 2) Sekundaari adpositio
- 3) Primaari adpositio
- 4) Agglutinoiva sijapäätte (affiksi)
- 5) Fuusioiva sijapäätte (affiksi)

Jaakolan mukaan ensimmäinen aste, relationaalinen substantiivi, ilmaisee lokaatiota tai suuntaa suhteessa johonkin. Toisen asteinen sekundaari adpositio on vielä läpinäkyvä ja sen yhteys kantasanaan myös helppoa hahmota. Se on muotoa nomini + sijapäätte, kuten suomen *päällä* (Jaakola 1997: 126–128). VISK:n edellä olevassa ryhmittelyssä sekä *sija* että *paikka*, jotka ovat substantiivilähtöisiä postpositioita, sijoittuisivat siis toiseen ryhmään eli sekundaareihin adpositioihin.

Minna Jaakolan mukaan kolmanteen asteeseen eli primaarien adpositioiden ryhmään voidaan lukea suomen kieliopillistuneimmat adpositiot kuten *takia*, *vuoksi* ja *tähden*, joiden kantasanoja ei enää hahmoteta. Jaakola toteaa, että "Mitä pitemmälle sana kulkee kieliopillistumisjatkumolla, sitä vähemmän se on produktiivisen sijataivutuksen piirissä" (1997: 127). Kieliopillistunut sana on siis vapaampi siinä mielessä, että sen käyttöalue laajenee sanan merkityksen ulkopuolelle, mutta rajoitetumpi siinä, että sanan morfologinen järjestelmä jäykistyy.

2.4 Lähde- ja kohdeyksiköt kieliopillistumisessa

Ojutkankaan mukaan voidaan havaita kieliopillistumisen perustendessejä maailman kielissä. Samankaltaista kieliopillista kategoriaa ilmaisevat sanat kehittyvät usein samankaltaisista leksikaalisista lähteistä (Ojutkangas 2001: 25). Jotkin sanat kieliopillistuvat siis merkitystensä perusteella erityisiin tehtäviin helpommin kuin toiset sanat. Yksi tavallinen lähdetyyppi on ruumiinosannimet.

"Ruumis on kaikilla pääpiirteissään samanlainen, samoin toimiva ja kielenkäyttötilanteissa aina läsnäoleva viittauskohde. Lisäksi ruumiinosannimet ovat luonnostaan relationaalisia, yhteydessä määräkokonaisuuteen. Siten ne ovat valmiita ilmaisemaan kahden tarkoitteen välistä suhdetta, tarkemmin sanottuna jonkin muun tarkoitteen suhdetta mainittuun kokonaisuuteen. [...] 'Takana' tai 'alla' olemista merkitsevien kieliopillisten yksikköjen alkuperä puolestaan on 'selkää' tai 'takamusta' merkitsevissä nomineissa." (Ojutkangas, 2001: 29, 30)

Heinen ja Kutevan kieliopillistumisen tietosanakirjassa on listattu erilaisia lähde- ja kohdetyyppejä. Ruuminosannimien lisäksi toinen lähdetyyppi on 'paikkaa' ilmaisevat sanat, joilla on tapana toimia

lähteenä muun muassa abstraktiin funktioon *instead of* eli suomen *jnk sijaan/sijasta*. Heine ja Kuteva kirjoittaa vielä tästä tyypistä eri kielissä (2002: 58):

French *au lieu de* "in place of" > "instead of". German *anstelle von* "in place of" > "instead of". Turkish *yer* "place" > *yerine* (place + LOC), postposition "instead of" (Lewis [1967] 1985:94). Western Modern Armenian *tel-* "place" > "instead of", postposition, when it takes no article (Hagège 1993: 206). Bulgarian *mjasto/mesto* "place", noun > *vmesto* (v "in" + *mesto* "place") "instead of", preposition. Ex.

Iskam jabälki vmesto portokali

"I want apples instead of oranges."

Heine, Claudi ja Hünemeyer (1991: 125, 129) sekä Minna Jaakola (1997: 132) viittaavat siihen, että "spatiaalisten käsitteiden kielelliset ilmaukset tulevat kahdesta lähteestä". Jaakolan mukaan tärkeämpi lähde on ruumiinosat (*pää, rinta, vatsa, selkä*). Toinen marginaalisempi alue on maastotermit (*maa, maanperä, taivas*). Jaakola kirjoittaa vielä, että suomen kielen kannalta on vaikea tutkia tätä, koska adpositioiden etymologiat ovat epävarmoja, vaikka moni postpositio on selvästi kehittynyt ruumiinosanimistä.

Suomessa paikkaa ilmaisevia sanoja ja niiden kehitystä adpositioiksi on tutkittu vähemmän kuin esimerkiksi ruumiinosanimien kieliopillistumista. Tämän vuoksi aion tässä tutkimuksessa tutkia paikkaa tarkoittavaa *sija*-sanaa ja sen kieliopillistumista.

3. Paikkaa merkitseviä sanoja suomen kielessä

Suomen kielessä on useita paikkaa ilmaisevia sanoja, kuten *paikka*, *sija* ja *asema*. Aion kuitenkin tässä tutkimuksessa käsitellä vain *sija*-sanaa. Tässä luvussa esittelen ensin *sija*-sanana etymologiaa ja alkuperää (3.1), ja sitten sen käyttöä ja merkitystä nykysuomessa (3.2). Alaluvussa 3.3 käsitelen paikkaa merkitseviä sanoja kieliopillistumisen lähdetyypinä.

3.1 *Sija*-sanana etymologia

Sija on vanha germaaninen lainasana, joka on kehittynyt alun perin 'tallia' eli eläimen olinpaikkaa tarkoittavasta alkuperäismuodosta **stijā* (WOLD). Nykyään sana esiintyy germaanisissa kielissä muun muassa islanniksi muotona *stía* ja ruotsiksi *stia* merkityksessä 'sicolätti' (ISLEX s.v. *stía*) sekä norjaksi *-sti*; *svinesti*, *gjøsti*. Norjaksi *-sti* ei enää esiinny itsenäisenä sanana, vaan ainoastaan yhdyssanoissa (Bokmålsordboka s.v. *sti*).

Suomen sanojen alkuperän (SSA s.v. *sija*) mukaan *sija*-sanana merkitys on alun perin ollut '(pikkukarjan) karsina'. Jorma Koivulehto (1982: 263, 264) kirjoittaa artikkelissaan sanoista *rasia* ja *asia* seuraavaa:

*"Rasian levikkikuva on jälleen viittaus siihen, että Suomenlahden pohjoispuolella saatiin germaanisista lainoja kieleen jo ennen myöhäiskantasuomen kautta. Tästä olen jo aiemmin esittänyt indiiseinä mm. sanat hidas, sara, saura, **sija**, jotka selittyvät germaanisiksi lainoiksi vain varhaiskantasuomen rekonstruktioitasosta lähtemällä mutta jotka silti esiintyvät vain pohjoiskantasuomen jatkajamurteiden alueella (**sija** myös lapissa)." (lihavoinnit minun).*

Vaikka sanana germaaninen perusmerkitys on ollut, ja edelleen on, sian tai muun eläimen asuinpaikka, tämä ei näytä pitävän paikkaansa suomalais-ugrilaisissa kielissä. Suomen kielessä ja sen lähisukukielissä *sija*-sanana merkitys on ollut pikemmin ihmisen olin- tai makuupaikka. Muissa itämerensuomen kielissä sanaa käytetään samalla tavalla, esimerkiksi lyydiksi: *šija* 'paikka, kohta; vuode, vepsäksi: *sijä*, *sija* 'paikka; vuode; talo, talous; (E) tavara', vatjaksi: *siha* 'sija, paikka, makuusija'. Saameksi merkitys näyttää olevan samanlainen, mutta sanalle on lisätty myös merkitys 'tila'. Saameksi *sággje* 'sija, tila, makuusija' (SSA s.v. *sija*). Nykypohjoissaameksi: *sadji* 'paikka, sija, tila' (Neahttagisánit s.v. *sadji*) ja eteläsaameksi *sijjie* 'paikka, sija' (Nedtedigibaakoeh s.v. *sijjie*).

Sija-sanan postpositioksi muuttumista on tapahtunut myös sukukielissä ja kveenissä, joka on hyvin läheinen sukukieli (Söderholm 2014: 322, 323). Eteläsaamessa sana *sijjie* on kielen tavallisin konkreettista paikkaa merkitsevä sana, mutta sitä käytetään myös abstraktisti: "Jis ij leah sijjie" 'Jos ei ole tilaa' (Bergsland ja Magga 1993 s.v. *sijjie*) ja postpositiona, jossa nykysuomen tavalla elatiivin ja illatiivin muodot ovat tavallisia: *sijjeste* 'sijasta' ja *sæjjan* 'sijaan' (Magga ja Magga 2012: 87). Pohjoissaamessa käytetään postpositiona samalla tavoin lokatiivimuotoa *sajis* 'sijassa, sijasta' sekä illatiivia *sadjái* 'sijaan' (Kåven ym. 1995 s.v. *sajis*, *sadjái*). Virossa *sija*-sana ei esiinny. Tällaisissa ilmauksissa käytetään sen sijaan *asema*-sanaa: "Mine sina täna minu asemel" 'Mene sinä tänään minun sijastani' (Eesti-soome sõnaraamat).

3.2 *Sija*-sanan merkitys ja monitulkintaisuus

Miten *sija*-sanaa käytetään suomen kielessä nykyään? Kielitoimiston sanakirja kertoo sanasta seuraavaa:

1. paikka t. kohta, jossa jk on t. on ollut t. johon jk tulee; sijainti-, olinpaikka; tavallisemmin: paikka. Kivikautinen tulipesän sija.
Erik.
a. Sijoilla, sijoillaan, sijoilta, sijoiltaan, sijoille, sijoilleen paikalla, paikallaan, paikoilla, paikoillaan, kohdassa, kohdalla. Kylä on pysynyt samoilla, yksillä sijoilla vuosisatoja. Ottaa ovi sijoiltaan. Lähti niiltä sijoiltaan siitä paikasta, heti.
b. Sijoiltaan, sijoilleen ks. sijoiltaanmeno. Käsi on, meni, väännyi sijoiltaan. Asettaa, vetää, panna sijoilleen.
2. tavallisemmin: (istumapaikka, makuupaikka tms.) paikka. Juhlasali oli täynnä viimeistä sijaa myöten. Yösija. Makuusija. Sairaansija paremmin: potilas-, sairaalapaikka.
3. tila. Alalla ei ole sijaa uusille yrittäjille. Kyllä sopu sijaa antaa [= sopuisat mahtuvat pieneenkin tilaan] SL. – – koska heille ei ollut sijaa majatalossa UT38.
Kuv. Koulu, jossa pyritään antamaan sijaa luovuudelle. Leikki sijansa saakoon ks. leikki 2.d. Järjestelyissä ei ollut moitteen sijaa, sijaa moitteelle mitään moitittavaa. Ratkaisu ei jättänyt sijaa [= antanut mitään aiheutta] epäilyille.
4. arvosta, asemasta, merkityksestä, paikasta jssak arvo-, paremmuus- tms. järjestyksessä. Kärki-, palkinto-, pistesija. Ehdokas-, vaalisija. Paperilla on ulkomaankaupassa tärkeä sija, paperi on ulkomaankaupassa tärkeällä sijalla. Musiikki on hänen harrastuksistaan ensi sijalla. Kilpailla ensimmäisestä sijasta. Jäädä toiselle sijalle kilpailussa.
5. partikkelimaista käyttöä. Jnk sijalla tilalla. Sijaan, sijalle tilalle. Vanhat tuomioistuimet lakkautettiin ja uusia asetettiin sijaan t. sijalle. Hänen sijalleen on tullut jo toinen. Sinun sijassasi [= sinun asemassasi, sinuna] menettelisin toisin. Jnk sijasta asemasta, asemesta. Syyllisen sijasta rangaistiinkin syytöntä syyllistä ei rangaistukaan vaan syytöntä. Hakuaikaa oli tavallisten neljän viikon sijasta vain kaksi viikkoa. Ensi sijassa ensi kädessä, lähinnä, pääasiallisesti, ennen kaikkea, etupäässä. Näytelmä oli tarkoitettu ensi sijassa lapsille. Sen sijaan sitä vastoin, taas. Esikoisesta tuli maanviljelijä, nuoremmasta sen sijaan virkamies.
6. kiel. nominin taivutusmuoto, sijamuoto. Paikallissijat. Subjektin sijat ovat nominatiivi ja partitiivi.

(KS s.v. *sija*)

Jo sanakirjan artikkelista näkyy, että *sija*-sanan 'konkreettista paikkaa' tarkoittavassa merkityksessä on jotain hämärää suomen kielessä. Konkreettisen paikan merkitys tuntuu niin epätavalliselta, että siihen on kirjoitettu "*tavallisemmin: paikka*". Kaikki sana-artikkelin ensimmäisessä (konkreettisesti) merkityksessä (a.) olevat *sija*-sanat ovat myös monikon ulkopaikallissijoissa.

Kuten sana-artikkelista näkyy, *sija*-sanalla on myös muita merkityksiä. On selvää, että sanaan liittyy monitulkintaisuus eli polysemia, joka on edellytys kieliopillistumiseen, kuten huomautin luvussa 2.1. Sanakirjasta näkyy, että *sija*-sanaa käytetään myös postpositiona.

Sija-sanalla on lisäksi toinen merkitys nykysuomessa: 'sijamuoto'. Matti Larjavaaran kirjassa partitiivin sijamuodosta (2019: 13) hän kirjottaa esimerkiksi: "Mikä on **sija**, tämän kirjan keskeinen puheenaihe? Vastaan näin: perustyyppinen, yksinkertainen sija on muoto, **muototyyppi** [...]" (lihavoinnit Larjavaaran). Tämä merkitys eroaa selvästi sanan muista merkityksistä.

3.3 Paikkaa tarkoittavien sanojen kieliopillistuminen

Schwenter ja Traugottin mukaan englannin kielen sana *stede* (*stead*) on alun perin tarkoittanut konkreettista paikkaa. Kieliopillistumisprosessin yhteydessä sana on ensin muuttanut merkitsemään abstraktimpaa paikkaa. Seuraavassa vaiheessa sana otettiin käyttöön ilmaisemaan, että *ihminen X* tulee *ihmisen Y* tilalle eli joku henkilö korvaa toisen henkilön (*X in the stead of Y*). Myöhemmässä kieliopillistumisvaiheessa elementit X ja Y voivat olla myös elottomia esineitä, ja vielä myöhemmin abstraktioita ja aktiviteetteja. (Schwenter ja Traugott 1995: 249, 262)

Schwenter ja Traugott käyttävät ilmausta *substituutio* kuvaamaan ”prosessia, jolloin kokonaisuus X korvaa kokonaisuuden Y, jossa Y on tietyn tyyppinen elementti ja X on saman tyyppin uusi elementti” (käännös minun). Tässä yhteydessä substituutiolla tarkoitetaan, että joku tai jokin vaihtaa paikkaa siten, että elementti Y 'muuttaa pois' ja elementti X 'muuttaa sisään', esimerkiksi *X in stead of Y* (Schwenter ja Traugott 1995: 245, 246). Samalla tavalla *sija*-sanaa käytetään nykysuomessa: *X Y:n sijaan*. Tässä tutkimuksessa viitataan substituutiolla eli korvaamisella samantyyppiseen paikanvaihtoon.

Samanlaisia ilmauksia käytetään myös esimerkiksi saksaksi – *anstatt* (*an statt*) – sekä norjaksi, jossa kaksi muotoa sallitaan: *i stedet for* ja *istedenfor*. Norjaksi sanaa *sted* käytetään viittaamaan myös konkreettiseen paikkaan, mutta englanniksi sana *stead* esiintyy vain yhdyssanoista kuten *homestead*, ja harvoin ilmauksissa *in his stead* tai *in my stead*, kuten suomeksikin *minun sijassani*. Englanniksi sanat *in* ja *stead* on kirjoitettu yhteen (*instead of*) 1500-luvusta saakka (Schwenter ja Traugott 1995: 247), joka viittaa siihen, että *stead*-sanan alkuperäistä merkitystä ei enää hahmoteta.

Sija-sanon käyttö nyky-suomessa jo kertoo, että sen merkityksessä on tapahtunut muutoksia. Raamatun tekstien avulla en pysty tutkimaan *sija*-sanon uutta *sijamuodon* merkitystä, vaan tämän tutkimuksen päähuomio on siinä, miten ja milloin vanhan *sija*-sanon kielipillistumisen muutokset ovat tapahtuneet, jotka ovat alun perin tehneet mahdolliseksi sanon merkityksen hahmottamisen abstraktiksi. Tutkin sitä, löydänpö yllä mainittuja kielipillistumistendenssejä omasta aineistostani.

4. Aineisto ja metodi

Tässä luvussa esittelen ensin käyttämäni aineiston (4.1). Sen jälkeen käsittelen suomenkielisiä raamatunkäännöksiä ja niiden kieltä (4.2). Alaluvussa 4.3 esittelen käyttämäni metodin.

4.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona olen käyttänyt suomeksi ilmestyneitä raamatunkäännöksiä. Suomenkieliset Raamatut sisältävät kirjoitettua tekstiä ensimmäisistä suomen kielellä painetuista teoksista eli Agricolan teoksista nyky-suomeen. Aineiston olen koonnut Korpista (Korppi) ja Kirkon keskusrahaston korpuksesta (CSC). Mikael Agricolan teokset edustavat aineistossani 1500-lukua, vuoden 1642 Biblia edustaa 1600-lukua jne. Esittelen käyttämäni raamatunkäännökset taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessa käytetyt korpukset vuosisadan mukaan.

1500	Mikael Agricolan teokset (A-I, A-II, A-III)
1600	Vuoden 1642 Biblia (B 1642)
1700	Vuoden 1776 Biblia (B 1776)
1800	
1900	Vuoden 1933/38 Raamattu (R 1933/38) Vuoden 1992 Raamattu (R 1992)

Mikael Agricolan korpus koostuvat yhdeksän teoksesta, jotka julkaistiin 1500-luvun välipuolella. *Sija*-sana esiintyy kaikissa Agricolan teoksissa paitsi hänen ensimmäisessään eli *Abckirjassa*. *Sija*-sana on suhteellisen yleinen Agricolan teksteissä, mutta kirjoitusasu vaihtelee. Agricola käytti esimerkiksi sekä kirjoitusasua *sija* että *sia*.

TAULUKKO 2. Agricolan teokset.

		Nykysuomeksi	Alkuperäinen nimi
A-I	1543	Abckirja	<i>Abckiria</i>
	1544	Rukouskirja	<i>Rucouskiria Bibliasta</i>
A-II	1548	Uusi testamentti (UT)	<i>Se Wsi Testamenti</i>
A-III	1549	Käsikirja	<i>Käsikiria Castesta ia muista Christikunnan Menoista</i>
	1549	Messu	<i>Messu eli Herran Echtolinen</i>
	1549	Piina	<i>Se meiden Herran Jesusen Christusen Pina</i>
	1551	Psalttari	<i>Daudin Psaltari</i>
	1551	Weisut	<i>Weisut ia Ennustoxet Mosesen Laista ia Prophetista Wloshaetut</i>
	1552	Profeetat	<i>Ne Prophetat Haggai SacharJa Maleachi</i>

Kuten taulukosta 2 näkyy, Agricolan teosten korpus on jaettu osiin *A-I*, *A-II* ja *A-III*. Tekstissä viitataan sekä korpuksen osaan että raamatunkohtaan. Korp-sivustolla saa jokaisesta sanasta tietoa raamatunkohdasta, kuten "Sak. 12:6" sekä sijainnista, kuten "A-III-749". Agricolan teosten tekstit eivät aina ole osa jostain erityisestä raamatunkohdasta. Käytän seuraavissa luvuissa sijainnin koodia, kun viitataan *sija*-sanaan, jolla ei ole omaa raamatunkohtaa. Myös vuoden 1642 Biblian korpuksessa voi hakea Korpin sivustolla.

Korpin lisäksi olen myös käyttänyt Tieteen tietotekniikan keskuksen verkkosivua (CSC), josta kolme uusinta raamatunkäännöstä on saatavilla HTML-versioina. Materiaali on Kirkon keskusrahaston omistama, ja verkkosivulla oleva teksti on tarkoitettu vain tutkimus-, opetus-, ja opiskelukäyttöön.

Agricolan oikeinkirjoitus eroaa hyvin paljon nykysuomen kirjakielestä, ja kirjoitusasu on epäjohdonmukainen. Näistä syistä on ollut haastavaa tulkita sitä, millaisia *sija*-sanan sijamuotoja oikein esiintyy hänen teksteissään. Apuna näihin ongelmiin olen käyttänyt Suomen Pipliaseuran verkkosivuja (Raamattu.fi), joilla voi lukea muun ohessa Kaisa Häkkisen muokkaama Agricolan *Uusi testamentti* (Häkkinen 2017), joka on saanut modernin kirjoitusasun. Verkkosivuilla on myös mahdollista lukea rinnakkaistekstejä, joka on helpottanut työni tekemistä. Näiden lisäksi olen myös käyttänyt sivua Finbible.fi tukena. Esittelen metodin toteutusta luvussa 4.3.

4.2 Suomenkielisistä raamatunkäännöksistä ja niiden kielestä

Suomen kielellä on ilmestynyt kaikkiaan 7-8 raamatunkäännöstä. Mikael Agricola käänsi 1500-luvulla suunnilleen kaksi viidesosaa koko Raamatusta (Lehikoinen ja Kiuru 2009: 13). Kun Agricola julkaisi ensimmäiset teoksensa, hän julkaisi samalla ensimmäiset painetut kirjat suomeksi. Agricolan Uuden testamentin johdannossa lukee, että hän käyttää Varsinais-Suomen murretta kirjakielen pohjana. Agricolan kielessä on kuitenkin myös elementtejä muista murteista (Häkkinen 2015: 76). Agricola käytti myös useita raamatunkäännöksiä kääntäessään suomeksi ja käänsi siis useista kielistä. Uuden testamentin johdannon mukaan hän käänsi kreikasta, latinasta, saksasta ja ruotsista (Häkkinen 2015: 61).

Agricola suomensi Uuden testamentin lisäksi myös eri osia Vanhasta testamentista, jonka tekstejä sisältyy hänen teoksiinsa *Dauidin Psaltari*, *Weisut ia Ennustoxet* ja *Ne Prophetat Haggai SacharJa Maleachi*. Nämä kolme teosta sisältävät noin neljäsosan Vanhan testamentin kirjoista. Teoksissa on myös pieni osa apokryfikirjojen teksteistä (Gummerus 1941: 3). Apokryfikirjoihin sisältyy sellaisia tekstejä, jotka on jätetty testamenttien ulkopuolelle.

Koska Agricola käytti eri kielten käännöksiä lähdeteksteinä, suomen kirjakieleen tuli myös piirteitä eri kielten ortografioista. Tuossa vaiheessa Agricola ei edes yrittänyt tehdä suomen kielen ortografian niin, että äänet ja kirjaimet vastaisivat toisiaan täydellisesti, koska vaihtelu katsottiin luonnolliseksi osaksi sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä. Agricolan teosten ortografia on siten luonnollisista syistä epäjohdonmukainen ja eroaa nykysuomesta. Sanojen kirjoitusasu saattaa vaihdella jopa samassa lauseessa, eikä äänneiden pituutta merkitty nykykielen tavalla. Tämä johtaa esimerkiksi siihen, että partitiivin suffiksia ei ole merkitty (Häkkinen 2015: 80, 81). Alla olevassa esimerkissä Agricolan *sija*-sana on partitiivissa.

[...] sille ettei ollut heille **sija** maiasa. (UT 1548, Luuk. 2:7, AII)

[...] koska heille ei ollut **tilaa** majapaikassa. (R 1992)

Esimerkissä lukee paitsi Agricolan käännös myös vuoden 1992 Raamatun samassa raamatunkohdassa oleva lause. Korostan *sija*-sanoja ja muiden käännösten vastaavia sanoja lihavoinnilla myös tulevissa luvuissa.

Vaikka Agricola käänsi Vanhan testamentin tekstejä, hän ei ehtinyt kääntää koko Vanhaa testamenttia. Se julkaistiin kokonaisuudessaan vasta 94 vuotta Agricolan Uuden testamentin jälkeen, kun *Biblia* ilmestyi vuonna 1642. Tämä oli ensimmäinen kokonainen Raamattu suomeksi. Vuoden 1642 Bibliassa ortografia on vähän muuttanut, mutta ei kovin paljon. *Sija*-sana kirjoitetaan tässä käännöksessä ainoastaan kirjoitusasussa *sia*, eli vaihtelua on tässä sanassa vähemmän kuin Agricolalla. Tässäkään käännöksessä ei vielä merkitä jälkitavujen pitkiä vokaaleja, eli *sia* on sekä nominatiivin että partitiivin asu. Illatiivimuotojen pitkä vokaali merkitään kuitenkin yleensä kahdella kirjaimella (Kiuru 1992:166).

Vuoden 1642 Biblia oli käytössä 134 vuotta ennen kuin seuraava käännös ilmestyi. Vuonna 1776 julkaistiin *Vanha Kirkkoraamattu* (myöhemmin kutsuttu vuoden 1776 Bibliaksi). 1800-luvulla tapahtui paljon suomen kielen kehityksessä. Kielen käyttö laajeni merkittävästi, kun sitä otettiin käyttöön uusilla yhteiskunnan aloilla. Virallista uutta raamatunkäännöstä ei kuitenkaan ilmestynyt. Vuonna 1859 julkaistiin Anders Wilhelm Ingmanin *Koetusraamattu*, joka sai ristiriitaisen vastaanoton (Piplia.fi), eikä Raamattu saanut virallisen raamatunkäännöksen asemaa. 1900-luvulla puolestaan ilmestyi kaksi uutta raamatunkäännöstä. Ensimmäinen niistä hyväksyttiin ensin vuonna 1933, mutta lopullinen versio tuli valmiiksi vasta vuonna 1938 (Piplia.fi). Käytän tässä tutkimuksessa nimeä *vuoden 1933/38 Raamattu*. 1900-luvun toinen ja tähän asti viimeinen Raamattu ilmestyi vuonna 1992. Uusi Uuden testamentin käännös mobiilikäyttäjille julkaistiin lokakuussa 2020 eikä ole mukana aineistossani.

4.3 Metodien esittely ja toteutus

Vaikka korpukset on rajattu siten, että ne ovat saman teoksen eri käännöksiä, korpusten sanamäärä kuitenkin vaihtelee jonkin verran korpuksesta toiseen. Vanhin korpus eli Agricolan teokset eroaa muista eniten ja on korpuksista pienin. Joissakin korpuksissa on lisäksi jonkin verran tekstiä, jota ei esiinny muissa korpuksissa. Sekä Agricolalla että vuoden 1642 Bibliassa on erilaisia kääntäjän kirjoittamia kommentteja, jotka eivät löydy uudemmista käännöksistä.

Kuten edellä on mainittu, Agricolan teokset sisältävät Uusi testamentti, osia Vanhasta testamentista sekä pienen osan apokryfikirjojen teksteistä. Kaikki apokryfikirjat esiintyvät Korpin vuoden 1642 Biblian korpuksessa, mutta ne ei esiinny Tieteen tietotekniikan keskuksen verkkosivuilla eli minun käyttämässäni vuoden 1776, 1933/38 sekä 1992 korpuksissa. Tämän vuoksi en ole pystynyt

hakemaan *sija*-sanoja uusimmista apokryfikorpuksista. Saattaa siis olla sellaisia *sija*-sanoja kolmen uusimman käännöksen apokryfiteksteissä, jotka eivät ole esiintyneet Agricolan teksteissä tai vuoden 1642 Bibliassa, ja joita en ole tämän vuoksi analysoinut. Tutkimustavoitteeni ei ole kuitenkaan löytää mahdollisimman paljon uusia nykysuomen *sija*-sanoja, vaan tärkeämpää on löytää vanhat *sija*-sanat ja verrata niitä uudempiin käännöksiin. Vaikka apokryfikirjat eivät esiinny uusimpien käännösten korpuksessa, ne ovat kuitenkin saatavilla verkkosivuilta Raamattu.fi ja Finbible.fi. Näiden sivujen avulla olen voinut katsoa juuri niitä raamatunkohtia, joissa *sija*-sanoja on käytetty Agricolalla ja vuoden 1642 Bibliassa, ja siten verrata vanhojen apokryfikäännösten *sija*-sanoja uudempiin apokryfikäännöksiin.

Korp-verkkosivulla olen käyttänyt *Vanhan kirjasuomen korpusta*, josta muun muassa Agricolan teokset ja vuoden 1642 Biblia ovat saatavilla (Korppi). Agricolan teoksissa hakiessa kirjoitusasu saattaa olla haasteinen. Isolla alkukirjaimella kirjoitetut sanat täytyy esimerkiksi hakea erikseen. Korpin sivuilla olevaa "edistynyttä hakua" olen myös käyttänyt, esimerkiksi niin, että olen hakenut sanoja, joiden ensimmäiset kirjaimet ovat *siaan*. Sitten tulee mukaan myös muotoja kuten *siaansa*:
[word = "Cuningaxi"] [word = "hänen"] [word = "siaan.+"]

Tieteen tietotekniikan keskuksen verkkosivulta olen ladannut Kirkon keskusrahaston omistaman 1776 Biblian, 1933/38 Raamatun sekä 1992 Raamatun korpuksia HTML-versioina omalle tietokoneelleni (Kirkon keskusrahasto). Sen jälkeen olen käyttänyt Macin terminaalia siten, että olen hakenut sanoja suoraan korpusten HTML-tekstitiedostoista. Olen esimerkiksi käyttänyt seuraavaa komentorivin käskyä työssäni, jossa tekstin tiedoston nimi on *agricola.txt* ja se, mitä haen, on sanoja, jotka alkavat kirjaimilla *sija*:

```
cat agricola.txt | preprocess | sort | uniq -c | sort -nr | grep "sija"
```

Komentoliittymä näyttää tällöin kaikki korpuksen sanat, jotka alkavat kirjaimilla *sija*, sekä kuinka usein jokainen sana esiintyy laskevassa järjestyksessä. Kun olen hakenut sanoja korpuksista, olen myös käyttänyt kahta seuraavaa komentoa järjestämään ja laskemaan sanoja:

```
grep -nr "sija" . | preprocess | sort | uniq -c | sort -nr | grep "sija"
```

```
grep -nr "sija" .
```

5. Analyysi

Esittelen tässä pääluvussa ensin taulukon luvussa 5.1, jossa lukee kaikki suomenkielisissä raamatunkäännöksissä esiintyvät *sija*-sanat sijamuodot. Luvussa 5.2 käsittelen Agricolan teoksia. Luvuissa 5.2.1 ja 5.2.2 analysoin Agricolan korpuksen konkreettiset ja abstraktit *sija*-sanat. Sen jälkeen analysoin vuoden 1642 Biblian luvussa 5.3, vuoden 1776 Biblian luvussa 5.4, 1933/38 Raamatun luvussa 5.5 sekä 1992 Raamatun luvussa 5.6. Nämä luvut on myös jaettu alalukuihin. Luvussa 6 vertaan korpuksia ja niiden löytöjä toisiinsa.

Analyysiluvun alussa ja lopussa esittelen *sija*-sanat yleistä käyttöä, sisältäen nominatiivit ja partitiivit. Abstraktia ja postpositiomaista käyttöä etsien teen kuitenkin tarkemmat laskelmat ja analyysit ainoastaan *sija*-sanat paikallissijamuodoista.

5.1 Missä sijamuodoissa *sija*-sana esiintyy?

Taulukosta 3 näkyy *sija*-sanat esiintymät Agricolasta vuoden 1992 Raamattuun. Kahdessa ensimmäisessä käännöksessä kirjoitusasultaan perusmuodossa esiintyvä sana (*sija* tai *sia*) voi olla paitsi nominatiivi myös partitiivi tai akkusatiivi. Agricolan teosten korpuksista saa Korp-verkkosivulta sanamuotojen analyysi, mutta tätä tietoa ei saa 1642 Biblian korpuksista. Tämän vuoksi en ole jaotellut 1642 Biblian *sija*-sanat perusmuotoja nominatiiviin tai partitiiviin.

Taulukkoon 3 sisältyy *sija*-sanat yksikössä olevat sijamuodot. Esittelen taulukon 3 jälkeen *sija*-sanat monikossa olevat sijamuodot omassa taulukossa 4. Taulukon 4 alimmaisessa rivissä lukee molempien taulukkojen eli sekä yksikköjen että monikkojen laskelmat yhteensä.

TAULUKKO 3. *Sija*-sanon yksikön sijamuodot korpuksissa.

	Agricola	Biblia 1642	Biblia 1776	Raamattu 1933/38	Raamattu 1992
nominatiivi	16	82	25	5	4
partitiivi	30		38	10	13
genetiivi	12	46	18	11	9
translatiivi	1	4	1	-	-
essiivi	-	-	-	1	-
inessiivi	23	65	45	6	3
elatiivi	7	30	24	8	21
illatiivi	31	184	129	154	76
adessiivi	1	17	14	4	-
ablatiivi	2	4	6	2	1
allatiivi	11	45	37	15	7
Yksikön paikallissijat yhteensä:	75	345	255	189	108
Yksiköt yhteensä:	134	477	337	216	134

Taulukosta 3 näkyy, että illatiivi on kaikissa korpuksissa frekventein *sija*-sanon yksikön paikallissijamuoto. Toiseksi yleisin yksikön paikallissija kolmessa vanhimmassa korpuksessa on inessiivi. Vuoden 1933/38 Raamatussa toiseksi yleisin paikallissija on allatiivi, ja uusimmassa käännöksessä toiseksi sijaksi tulee elatiivi.

TAULUKKO 4. *Sija*-sanon monikon sijamuodot korpuksissa.

	Agricola	Biblia 1642	Biblia 1776	Raamattu 1933/38	Raamattu 1992
nominatiivi	5	3	1	-	-
partitiivi	0	1	2	3	0
inessiivi	3	1	1		
elatiivi	2	3	2		
illatiivi	1			1	
adessiivi		1	1		1
ablatiivi				3	3
allatiivi	1	3	3		3
Monikon paikallissijat yhteensä:	7	8	7	4	7
Monikot yhteensä:	12	12	10	7	7
Yksiköt ja monikot yhteensä:	146	489	347	223	141

Taulukoista näkyy, että *sija*-sanon monikkomuotoja on paljon vähemmän kuin yksikkömuotoja. Monikon paikallissijamuotojen määrä on myös melko samanlainen kaikissa korpuksissa. *Sija*-sanon monikon genetiivimuoto ei esiinny missään korpuksessa.

5.2 *Sija*-sana Agricolalla

Taulukkoa 3 ja taulukon 4 alimmaista riviä tarkasteltaessa on selvää, että *sija*-sanon käyttö on viime vuosisatoina vähentynyt. Mutta onko sanon merkitys muuttunut? Esittelen tässä luvussa Agricolan *sija*-sanat johdantoluvussa mainitun *konkreettisten* ja *abstraktien* merkitysten perusjaon perusteella.

5.2.1 *Sija*-sanon konkreettinen käyttö Agricolalla

Agricolan teoksissa *sija*-sanaa usein käytetään tilanteissa, jossa viitataan konkreettisiin paikkoihin, ja jossa nykysuomessa on tavallisempaa käyttää juuri *paikka*-sanaa.

- (1) Tulcat ia Catzocat **sija** cuhunga Herra pandu oli. (UT 1548, Matt. 28:6, A-II)
Tulkaa katsomaan, tuossa on **paikka**, jossa hän makasi. (R 1992)

Esimerkissä 1 partitiivissa oleva muoto *sija* viittaa paikkaan, jossa Jeesus makasi ennen kuin hän nousut kuolleista. *Sija*-sana merkitsee siis konkreettista paikkaa, ja sana onkin myöhemmissä käännöksissä korvattu *paikka*-sanalla.

Sisäpaikallissijat: Illatiivi

Koska illatiivi on yleisin paikallissijamuoto, analysoin illatiivimuodot ensin. Kuten alumpana huomautin, kirjoitusasu vaihtelee Agricolalla paljon. Hänen teoksissaan esiintyy pitkiä illatiivin vokaaleja kuten *sijaan* ja *siaan*, mutta myös muotoja, joissa on jälkitavuuissa säilynyt *h*, eli *sijahan*, *siahan*, sekä muotoja *sijaha*, *Siahan* ja *siaha*. Illatiivi myös joskus kirjoitetaan lyhyellä vokaalilla eli muoto näyttää genetiiviltä; *sijan*, *sian*. Näistä joillakin on iso alkukirjain, vaikka sanat esiintyvät lauseen keskellä. Agricolan teoksissa on kaikkiaan 23 *sija*-sanan illatiivia, jotka viittaavat konkreettiseen paikkaan.

- (2) Mutta quin peiue tuli, vlosmeni hen **erineiseen sijaan**. (UT 1548, Luuk. 4:42, A-II)
Päivän valjettua Jeesus lähti ulos ja meni **paikkaan**, jossa hän sai olla yksin. (R 1992)
- (3) Ja tulit **sihen siaan** / quin cutzutan Golgatha. (UT 1548, Matt. 27:33, A-II)
Kun he tulivat **paikkaan**, jota kutsutaan Golgataksi. (R 1992)
- (4) Ja hen ombi heite coghonut **sihen Sian** / ioca cutzutan Ebreittein Harmagedon.
(UT 1548, Ilm. 16:16, A-II)
Henget kokosivat kuninkaat **paikkaan**, jonka nimi on hepreaksi Harmageddon. (R 1992)

Yksi näistä on raamatunkohta Luuk. 4:42 (esim. 2), jossa kuvataan, että Jeesus meni johonkin fyysiseen paikkaan saadakseen olla yksin. Esimerkeistä näkyy myös, että adjektiivi ja pronomini kongruoi *sija*-sanan kanssa. *Sija*-sanaa käytetään siis tavallisena substantiivina eikä postpositiona näissä esimerkeissä. Esimerkissä 4 illatiivin asu on *Sian*.

- (5) Ellei mine näe henen Käsissens Naulain reiki / ia piste minun Sormeni **Naulain sijaan** / ia laske minun Käteni henen Kylkeens / em mine vsko. (UT 1548, Joh. 20:25, A-II)
Jos en itse näe naulanjalkia hänen käsissään ja pistä sormeani niihin ja jos en pistä kättäni hänen kylkeensä, minä en usko. (R 1992)

Sija-sanaa käytetään myös rajoitetummista paikoista, kuten esimerkiksi 5, jossa *sija* viittaa Jeesuksen käsien naulanreikiin. Sanaa käytetään myös istumapaikasta; *mene ia istu alamaisen sijaan* (Luuk. 14:10).

- (6) Sille minulla ombi wisi Welie / ette hen todhistais heille / senpäle / ettei hekin mös tulisi **tehen pinan sijaan**. (UT 1548, Luuk. 16:28, A-II)
Minulla on viisi veljeä – hänen pitäisi varoittaa heitä, etteivät hekin joutuisi **tähän kärsimyksen paikkaan**. (R 1992)

Esimerkissä 6 esiintyy lauseke *tähän piinan sijaan*. Sana *sija* on paikanadverbiaali ja pääsana, jolla on genetiivitäydennys *piinan* sekä kongruoiva pronomini *tämä*.

Inessiivi

Inessiivimuoto *sijassa* esiintyy Agricolalla yhteensä 23 kertaa kirjoitusasuissa *sijasa*, *sijas*, *sijassa*, *siassa* ja *siasa*. 12 eli noin puolet viittaavat konkreettisiin paikkoihin.

- (7) Ette hen nyt cwli henen sairastauan / wiuyi hen **samas sijas** caxi peiue. (UT 1548, Joh. 11:6, A-II)
Kuultuaan Lasaruksen sairastavan hän viipyi vielä kaksi päivää siellä, missä silloin oli. (R 1992)

Esimerkki 7 viittaa konkreettiseen paikkaan, jossa Jeesus oleskeli.

- (8) Ninquin yhdeste Kyntileste ioca walgitta **pimees siasa** [...] (UT 1548, 2. Piet. 1:19, A-II)
[...] kuin pimeässä loistavaan lamppuun [...] (R 1992)

Esimerkissä 8 *pimeässä sijassa* viittaa pimeään paikkaan.

- (9) Coska te sis nägette sen häwitoxen iulmaudhen [...] seisouan sijne **pyhese sijas** [...] (UT 1548, Matt. 24:15, A-II)
Kun siis näette **pyhään paikkaan** pystytettynä turmion iljetyksen [...] (R 1992)

Agricola myös käyttää termiä *pyhä sija* raamatunkohdissa, jossa myöhemmin käytetään *pyhä paikka* tai *pyhäkkö*, kuten esimerkissä 9.

- (10) Mutta coskas Hyuestisiugnat Hengesse / Quingasta se ioca **Oppemattoman sijasa** seisopi / pite wastaman Amen sinun Kijtoxes päle / Sille ettei hen ymmerdhä mite sine sanot? (UT 1548, 1. Kor. 14:16, A-II)
Jos kiität Jumalaa vain hengelläsi, miten paikalla oleva ulkopuolinen voi sanoa kiitokseesi aamenen, kun hän ei ymmärrä mitä sanot? (R 1992)

Esimerkki 10 on mielenkiintoinen. Lausekkeessa "se ioca Oppemattoman sijasa seisopi", *sija*-sana on mahdollista tulkita sekä konkreettiseksi että abstraktiksi, koska siinä puhutaan ihmisestä, joka on konkreettisesti paikalla kiitosrukouksessa. Vuoden 1933/38 Raamatussa *sija*-sana on korvattu

paikka-sanalla: "kuinka oppimattoman paikalla istuva saattaa sanoa "amen" sinun kiitokseesi?" 1992-versiossa merkitys on tulkittu jopa konkreettisemmin: "paikalla oleva ulkopuolinen". Agricolan alkuperäistä merkitystä ei voida kuitenkaan tulkita yhtä konkreettiseksi sikäli kuin *oppimattoman sija* ei ole varsinaista paikkaa tai istuinta oppimattomille ihmisille. Tulkitsen sen kuitenkin konkreettiseksi, kuten uudemmat käännökset ovat myös tehneet.

Elatiivi

Elatiivimuotona *sija*-sana esiintyy Agricolalla seitsemän kertaa. Kaikki seitsemän viittaavat konkreettiseen paikkaan, ja kuusi kirjoitetaan isolla alkukirjaimella.

(11) Sijte samasta **Siasta** eli paicast. (Psalttari 1551, A-III-413-reun1)

Sana esiintyy esimerkiksi *Psalttari*-teoksen reunahuomautuksissa (esim. 11). Reunahuomautusta kirjoittaessaan Agricolan mielestä on siis ollut tarpeen tarkentaa, että *sija* merkitsee tässä *paikkaa*. Kääntäjä on myös voinut olla joku muu kuin Agricola (Häkkinen ym. 2019:99).

(12) Sille hen on ylesnosnut henen pyheste **Siastans**. (Profeetat 1552, Sak. 2:13, A-III)
Herra astuu esiin pyhästä **asunnostaan**. (R 1992, Sak. 2:17)

Kuten esimerkeissä 9 ja 12, *sija* käsittelee usein Jumalan asuinpaikkaa. Joissakin kohdissa lukee *pyhä sija*, ja joskus vain *sija*. Sama toistuu kohdassa Miika 1:3: "HERRAN pite vloskeumen henen Siastans". Tämänäyttypisiä *sija*-sanoja korvataan myöhemmissä käännöksissä usein sanalla *asuinsija* tai *asunto*.

Kuva Jumalan asuinpaikasta perustuu antropomorfiseen jumalankuvaan ja siihen, että Jumala hahmotetaan olevan ihmismäinen (Nummila 2011: 126–127). Jumalan asuinpaikka ei tietysti ole konkreettinen paikka postiosoitteineen, mutta se kuitenkin hahmotetaan paikaksi, esimerkiksi kohdassa Jes. 26:21: "Sillä itse Herra lähtee asuinpaikastaan vaatiakseen maan asukkaat tilille kaikesta pahasta, mitä he ovat tehneet" (R 1992). Muun muassa se, että Herra *lähtee* asuinpaikastaan, kertoo asuinpaikan hahmottamisesta konkreettiseksi paikaksi, josta on fyysisesti mahdollista lähteä.

Ulkopaikallissijat: Allatiivi ja ablatiivi

- (13) He nostauat sen Hartioillens ia site candauat, ia paneuat sen **siallens** / Sijnä hen seiso / ia ei **siastans** lijcu.
(Weisut 1551, Jes. 46:7, A-III)
[...] sen hän nostaa harteilleen, sitä kantaa, pystyttää sen **paikalleen**. Siinä se seisoo, ei minnekään liiku
[...] (R 1992)

Esimerkissä (13) on elatiivimuodon lisäksi myös toinen *sija*-sana, nimittäin allatiivi *siallens*. Kuten esimerkistä nähdään, molemmat *sija*-sanat ovat konkreettisia ja molemmat on poistettu vuoden 1992 Raamatusta. Allatiivimuotoja on Agricolalla 11, ja ne ovat kaikki konkreettisia.

- (14) Jos mutoin / nijn tulen mine sinulle pian / ia poissöoxen sinun Kyntialgas **sialdans** / Ellet sine
parannosta tee. (UT 1548, Ilm. 2:5, A-II)
Ellet tee parannusta, minä tulen luoksesi ja siirrän lamppusi **paikaltaan**. (R 1992)

Ablatiivimuotoja on Agricolalla kaksi, josta yksi näkyy esimerkissä (14). Adessiiveja on vain yksi. Nämä kolme viittaavat myös konkreettisiin paikkoihin.

Monikkomuodot

Sija-sana esiintyy myös paikallissijojen monikkomuodoissa. Kuten taulukosta 4 näkyy, monikkumuotoja ei ole kovin paljon missään korpuksessa. Agricolan teoksissa paikallissijojen monikkoja on seitsemän: kolme inessiiviä, kaksi elatiivia, yksi illatiivi ja yksi allatiivi. Kaikki viittaavat konkreettisiin paikkoihin.

- (15) Silloin pite Lambat laitumellens keumen heiden **siohins** [...] (Weisut 1551, Jes. 5:17, A-III)
Ja karitsat käyvät siellä niinkuin laitumillansa [...] (R 1992)
- (16) Ja tulella he ylespoltetaan heiden **Sioisans**. (Weisut 1551, 2. Sam. 23:7, A-III)
[...] sitten ne tulella poltetaan, siinä missä ovat. (R 1933/38)
- (17) Ja tadhon heite iellenssillenpanna **Sioillens**. Sille mine armaitzen heiden pälens [...] (1552 Prophetat, Sak. 10:6, A-III)
Minä saatan heidät kotiin, sillä minä armahdan heitä [...] (R 1992)

Esimerkeistä 15–17 näkyy, että Agricola käytti *sija*-sanana monikon sekä sisä- että ulkopaikallissijoja, ja että ne viittaavat konkreettisiin paikkoihin.

5.2.2 *Sija*-sanan abstrakti käyttö Agricolalla

Agricola käytti myös *sija*-sanaa abstraktimmalla tavalla. Esittelen tässä alaluvussa esimerkkejä siitä.

- (18) [...] sille ettei ollut heille **sija** maiasa. (UT 1548, Luuk. 2:7, A-II)
[...] koska heille ei ollut **tilaa** majapaikassa. (R 1992)
- (19) [...] ja mös caikein nijnnen edheste / iotca Esiwallan wirca eli **Sija** piteuet. (Rukouskirja 1544, A-I-693)
- (20) [...] saapi **sijan** wariella henens candeista. (UT 1548, Ap.t. 25:16, A-II)

Esimerkissä 18 *sija*-sana tarkoittaa *tilaa* ja esimerkissä 19 *virkaa*. Häkkinen (2017) on kirjoittanut kommentin, joka selittää esimerkin 20 *sija*-sanan merkityksen: '*saa mahdollisuuden puolustaa itseään syyteiltä*'. *Sija*-sanaa käytetään siis *mahdollisuus*-sanon synonyyminä. Esimerkit näyttävät, että *sija*-sanon merkitys oli polyseeminen ja viittaa moniin eri asioihin jo Agricolalla.

Sisäpaikallissijat: Illatiivi

Abstrakteja illatiivimuotoja on Agricolan teoksissa kahdeksan.

- (21) [...] sine olet tehnyt sinun paluelias Kuningaxi / Daudin minun Iseni **siahan**. (Rukouskirja 1544, 1. Kun. 3:7, A-I)
[...] sinä olet tehnyt minusta kuninkaan isäni Daavidin jälkeen. (R 1992)

Sija-sana käytetään pari kohdissa silloin, kuin joku on tullut kuninkaaksi vanhan kuninkaan sijaan (esim. 21). Täällä on kyse korvaamisesta eli substituutiosta. Rukouskirjan loppuosasta löytyy toinen esimerkki, jossa sanaa käytetään samalla tavalla: "Turcki tachtopi Mahometin, henen Epeiumalans, sinun rackan poias Jesusen Christusen **sijaha'** asetta [...]" (Rukouskirja 1544, A-I-638). Tämä lause ei esiinny Agricolan Uudessa testamentissa eikä myöhemmissä raamatunkäännöksissä. Tämyntyyppisissä lauseissa *sija*-sanaa käytetään ilmaisemaan, että joku henkilö korvaa toisen ja saa hänen asemansa, eikä viittaa konkreettiseen paikkaan.

Rukouskirjan loppuosassa on vielä kaksi mielenkiintoista illatiivia: "O HERRA Jesu / sinua mine kijten / ionga armo' tygepuhaltamisesta / se twlispä ja ilma lackaijsi / ia tywenys **sijahan** tuli." (Rukouskirja 1544, A-I-698). Tämä on poikkeuksellinen siinä mielessä, että *tyyneys*-sanon merkitys on abstrakti. Kyse ei ole elävästä olennosta, joka korvaa toisen elävän olennon, vaan subjekti on abstrakti. Toinen esimerkki on: "ettes armolisesta tadhoijsit meiden kiuisen sydhemen leickata / lodhen temen wanhan **sijahan** wdhen / ia mös wdhella hengelle meite lahioijta [...]"

(Rukouskirja 1544, A-I-754). Tässä lauseessa on myös polysemiaa. Uusi sydän korvaa vanhan, mutta asennetaan myös samaan konkreettiseen paikkaan kuin vanha sydän. Lause on siis mahdollista tulkita sekä konkreettiseksi että abstraktiksi.

Inessiivi

Inessiivejä käytetään muun muassa samanlaisella tavalla kuin illatiiveja, eli merkityksessä, että joku ihminen on toisen asemassa.

- (22) Mutta cosca hen cwli ette Archelaus waldasi Judeas henen isens **Herodesen sijas** / pelkesi hen sinne menne. (UT 1548, Matt. 2:22, A-II)
Mutta kun hän kuuli, että Juudean kuninkaaksi oli Herodeksen **jälkeen** tullut tämän poika Arkelaos, hän ei uskaltanut mennä sinne. (R 1992)

Arkelaos (esim. 22) pitää valtaa *Herodeksen sijassa* eli Arkelaos on tullut kuninkaaksi ja saanut Herodeksen aseman.

- (23) [...] ia olen teille **Isen sijassa** / ia teiden pite oleman minun Poicani ia Tytterni.
(UT 1548, 2. Kor. 6:18, A-II)
[...] ja olen oleva teidän Isänne, ja te olette minun poikiani ja tyttäriäni. (R 1992)

Lausekkeessa *isän sijassa* on myös kyse siitä, että joku (Jumala) astuu toisen (isän) asemaan.

- (24) Nin Abraham [...] näki Oinahan [...] ia wffrasi poltwffrixi **poighans sijasa**.
(Messu 1549, 1. Moos. 22:13, A-III)
Abraham kävi hakemassa oinaan ja uhrasi sen polttouhriksi **poikansa sijasta**. (R 1992)

Agricola käytti *sija*-sanana inessiiviä siinä, missä nykysuomessa on tavallisempaa käyttää elatiivia (esim. 24). Elatiivia ei käytetä ollenkaan abstrakteissa merkityksissä Agricolalla. Esimerkkiä katsoen konkreettisen paikan merkitystä on jotenkin helpompaa hahmottaa, kun *sija*-sanaa käytetään inessiivissä verrattuna elatiiviin. Paikka on kuitenkin abstrakti.

- (25) Wariele meite sen ilkien hauriudhe' himosta / ja **sen sijasa** istutta meiden sisellen puchtan elemen ahkeron / ja Neitzyden meno (Rukouskirja 1544, A-I-796)

Esimerkissä 25 Rukouskirjasta *sija*-sanaa käytetään partikkelimaisesti. Käytetään myös täydennyksenä *se*-sanana genetiivimuotoa eli *sen sijassa*. Nykysuomessa *sija*-sana usein esiintyy juuri tämän täydennyksen kanssa konstruktiossa *sen sijaan*. Tämä illatiivimuodon lauseke ei esiinny

Agricolalla ollenkaan, mutta inessiivimuotona siis yhden kerran. Lause esiintyy Rukouskirjan loppuosassa eikä sitä ole otettu mukaan uudempiin raamatunkäännöksiin.

(26) Ja oleman pite **sijne siassa** cussa heillen sanottu on / Ette te ole minun Canssan / **siele** sanotan heille. O te eläwen Jumalan lapset (Weisut 1551, A-III-607)

Sen sijaan että heille nyt sanotaan: »Te ette ole minun kansani», heille sanotaankin näin: »Te olette elävän Jumalan lapset.» (R 1992, Hoos. 2:10)

Esimerkki 26 on myös mielenkiintoinen. Sitä tarkastellessa näyttää siltä, että ilmaisua *siinä sijassa, kussa* käytetään samalla tavalla kuin nyky-suomen *sen sijaan, että* -ilmaisua. Kirjoitan enemmän tästä esimerkistä luvussa 6.3.2.

Edellä olevat esimerkit voidaan verrata kieliopillistumisen hierarkian asteikkoon, jonka esittelin luvussa 2.3. Useimmat voidaan lukea Jaakolan toiseen ryhmään eli sekundaareihin adpositioihin. *Sija*-sanaa käytetään postpositiona, mutta postpositiot ovat myös läpinäkyviä ja yhteys kantasanaan on helppoa hahmottaa. *Paikan* merkitys on kuitenkin abstrakti eikä kyse ole konkreettisista paikoista.

5.2.3 Laskelmat

Esitän seuraavaksi taulukon kaikista *sija*-sanan paikallissijamuodoista niiden merkitysten perusteella. Taulukossa lukee yksikön sisäpaikallissijat, yksikön ulkopaikallissijat, monikon sisäpaikallissijat ja monikon ulkopaikallissijat.

TAULUKKO 5. Agricolan konkreettiset ja abstraktit *sija*-sanan yksikön ja monikon paikallissijat.

Yksikön sisäpaikallissijat	<i>sijassa</i>	<i>sijasta</i>	<i>sijaan</i>	Yhteensä
Konkreettinen	11	7	23	41
Abstrakti	12	0	8	20
Yhteensä	23	7	31	61
Yksikön ulkopaikallissijat	<i>sijalla</i>	<i>sijalta</i>	<i>sijalle</i>	Yhteensä
Konkreettinen	1	2	11	14
Abstrakti	0	0	0	0
Yhteensä	1	2	11	14

Monikon sisäpaikallissijat	<i>sjoissa</i>	<i>sjoista</i>	<i>sjoihin</i>	Yhteensä
Konkreettinen	3	2	1	6
Abstrakti	0	0	0	0
Yhteensä	3	2	1	6
Monikon ulkopaikallissijat	<i>sjoilla</i>	<i>sjoilta</i>	<i>sjoille</i>	Yhteensä
Konkreettinen	-	-	1	1
Abstrakti	-	-	0	0
Yhteensä	-	-	1	1

Taulukosta 5 näkyy se, että Agricolan *sija*-sanana sisäpaikallissijoissa konkreettiset merkitykset ovat tavallisempia kuin abstraktit. *Sija*-sanana illatiivimuoto on kaikista muodoista tavallisin, ja yli puolet niistä ovat konkreettisia. Inessiivillä on kuitenkin eniten abstrakteja muotoja. Elatiivi *sijasta* esiintyy ainoastaan konkreettisisessä merkityksessä eli sen abstraktinen käyttö ei esiinny Agricolalla ollenkaan. Kaikki ulkopaikallissijat ovat konkreettisia.

Luvussa 3.2 kirjoitin siitä, että Kielitoimiston sanakirjan mukaan suomenkielisen *sija*-sanana ensimmäinen merkitys on "paikka t. kohta, jossa jk on t. on ollut t. johon jk tulee; sijainti-, olinpaikka; tavallisemmin: paikka". Sanakirjan mukaan *paikka* on siis tavallisempi sana kuin *sija* nykysuomessa tässä merkityksessä.

Vaikka Agricola käytti *sija*-sanaa konkreettisesti, hän näyttää itsekin epäilleen *sija*-sanana käyttöä. Kuten nähtiin esimerkissä 11, Agricola oli tarkentanut *sija*-sanana merkitystä kirjoittamalla "Siasta eli paicast".

(27) Tähti / ionga he olit nehnyet Idhes [...] seijsätti sen **sijan päle** / iossa lapsi oli.

(Rukouskirja 1544, Matt. 2:9, A-I)

Tähti / ionga he olit nähnyuet Idhes [...] seisatti sen **paican päle** / iossa Lapsi oli. (UT 1548, A-II)

[...] tähti, jonka he olivat nähneet [...] sen **paikan yläpuolelle**, missä lapsi oli. (R 1992)

Toinen merkki Agricolan epäilyksistä näkyy Rukouskirjan kohdasta Matt. 2:9. Tämä *sija*-sana on itse asiassa poistettu neljä vuotta myöhemmin Uudesta testamentista. Agricola on jostain syystä päättänyt korvata *sija*-sanana *paikka*-sanalla (esim. 27). Tässä esimerkissä *sija*-sanaa käytetään

postpositioliousekkeessa, mutta postposition täydennyksenä eikä postpositiona. *Sija* viittaa siis konkreettiseen paikkaan.

Vaihto on tapahtunut myös kohdassa Joh. 18:2. Tässä on kuitenkin tapahtunut päinvastoin. *Paikka*-sanaa esiintyy Uudessa testamentissa mutta *sija*-sana vuosi myöhemmin julkaistussa Piinassa (esim. 28).

(28) Mutta Judas/ ioca henen petti/ tiesi mös sen **Paican**/ Sille Iesus tuli wsein sinne Opetuslastens cansa.

(UT 1548, Joh. 18:2, A-II)

Mutta Judas / ioca henen petti / tiesi mös sen **sian** / Sille Iesus vsein sinne coconsi opetuslastens cansa.

(Piina 1549, A-III)

Myös Juudas, hänen kavaltajansa, tunki **paikan**, koska Jeesus oli monesti ollut siellä opetuslastensa kanssa. (R 1992)

Kohdassa Ap.t. 1:25 lause on kirjoitettu eri tavalla Uudessa testamentissa kuin Rukouskirjassa.

(29) [...] ottamahan tämen palueluxen **sijan** / ia Apostolin wirghan. (Rukouskirja, Ap.t. 1:25, A-I)

[...] Ette henen pite Aruan saaman tesse Palueluxes ia Apostolin wirghas. (UT 1548, A-II)

[...] kumman näistä kahdesta olet valinnut astumaan tähän palvelutehtävään ja apostolin virkaan. (R 1992)

Rukouskirjassa *sija*-sana esiintyy *ottaa*-verbin objektina esimerkissä 29. Uudessa testamentissa *sija*-sanan on poistettu ja lause on muokattu toisenlaiseksi. Agricola - tai muu kääntäjä (vrt. Häkkinen ym. 2019:99) - on jostain syystä päättänyt, että *sija*-sana ei sovi tähän kontekstiin. Voi myös olla, että koko lause tuntui omituiselta ja että hän halusi kirjoittaa sen uudelleen toisella tavalla. On myös mahdollista, että Agricola ei katsonut omaa aiempaa käännöstä kääntäessään Uutta testamenttia, tai että kaksi eri kääntäjää on kääntänyt raamatunkohdan eri teoksissa.

5.3 1642 Biblia - Se on: Coco Pyhä Ramattu Suomexi

Vuoden 1642 ensimmäisessä kokonaisessa raamatussa esiintyy yhteensä melkein 500 *sija*-sanaa. Yksikön paikallissijat esiintyvät 345 kertaa, joka on paljon enemmän kuin Agricolan teosten 75. Monikon paikallissijoja on molemmissa korpuksissa vain 12. Ero johtuu ainakin osittain siitä, että Vanhassa testamentissa on huomattavasti enemmän *sija*-sanan paikallissijoja kuin Uudessa. Perusmuoto *sia* esiintyy yhteensä 82 kertaa joko nominatiivina, partitiivina tai akkusatiivina. Agricolan teoksissa tämä luku on 46.

5.3.1 *Sija*-sanan konkreettinen käyttö 1642 Bibliassa

Sisäpaikallissijat: Illatiivi, inessiivi ja elatiivi

Konkreettisia illatiiveja on Bibliassa 25 eli suunnilleen sama määrä kuin Agricolalla (23). Ne ovat vielä aika samanlaisia kuin Agricolalla, ja suurin osa niistä on juuri samoja kohtia. Esimerkiksi Matt. 27:33 "Ja he weit hänen siehen **siaan** / joca cudzutan Golgatha" (B 1642, vrt esim. 3). Jotkin *sija*-sanat taas on tästä käännöksestä poistettu. Kirjoitan lisää poistetuista *sija*-sanoista luvussa 6.2.

(30) [...] wäkwewys ja ilo on hänen **siasans**. (B 1642, 1. Aik. 16:27)

[...] hänen **pyhäkössään** on voima ja kirkkaus. (R 1992)

Inessiiviä käytetään tässäkin käännöksessä viittaamassa Jumalan asuinpaikkaan, kuten esimerkissä 30, jossa persoonapronomini *hän* viittaa Jumalaan.

(31) Nijn cuin lindu joca pesästans culke / nijn on se joca **siastans** sijrtä. (B 1642, Sananl. 27:8)

Kuin lintu, joka jättää pesänsä, on ihminen, joka lähtee **omilta mailtaan**. (R 1992)

(32) Ja cosca poica oli mennyt / nousi Dawid **siastans** meren puolelda [...] (1624, 1. Sam. 20:41)

Palvelijan mentyä Daavid nousi kivikasan takaa [...] (R 1992)

Elatiivimuoto *sijasta* esiintyy 30 kertaa, ja kaikki ovat konkreettisia. Esimerkissä 31 *sija*-sana viittaa isompaan alueeseen, kun taas esimerkissä 32 se viittaa rajoitetumpaan paikkaan.

Ulkopaikallissijat: Adessiivi, ablatiivi ja allatiivi

Kaikki *sija*-sanan ulkopaikallissijat ovat tässäkin käännöksessä konkreettisia. Allatiivi on kuten Agricolallakin vuoden 1642 Biblian yleisin ulkopaikallissijamuoto. Allatiivin määrä on myös neljä kertaa isompi kuin Agricolalla.

- (33) Minä menen ja palajan taas **sialleni** / siihenasti cuin he syndins tundewat / ja minun caswoani edziwät.
(B 1642, Hoos. 5:15)
Sitten palaan takaisin **paikalleni** ja odotan, kunnes he katuvat ja etsivät minun kasvojani. (R 1992)

Myöskin esimerkissä 33 *sija* viittaa antropomorfisesti Jumalan omalle paikalle eli asuinpaikkaan.

Konkreettiset *sija*-sanat käytetään tässäkin käännöksessä hyvin erilaisista paikoista. Sana viittaa esimerkiksi asuinpaikkaan, piilopaikkaan, maahan ja pyhäkköön.

Monikkomuodot

- (34) Hän teke leimauxet sates / ja tuo tuulen salaisist **sioistans**. (B 1642, Jer. 51:16)
(35) Nijn että he macawat **sioillans** / ja lewäjawät luolisans joisa he wäijywät. (B 1642, Job. 39:2)
(36) Mutta me hangidzem käymän Israelin lasten edellä / siihenasti että me johdatam heitä **sioillens** [...] (B 1642, 4. Moos. 32:17)
Me itse varustaudumme ja riennämme taistelemaan israelilaisten etunenässä, kunnes olemme saattaneet muut **asuinsijoilleen** [...] (R 1992)

Monikon ulkopaikallissijat viittaavat tässäkin käännöksessä vain konkreettisiin paikkoihin. Kuten Agricolallakin sekä sisä- että ulkopaikallissijoja on käytössä.

5.3.2 *Sija*-sanana abstrakti käyttö 1642 Bibliassa

Sisäpaikallissijat: Illatiivi

Kuten Agricolallakin *sija*-sanaa käytetään tässä käännöksessä myös abstraktisti. Muun muassa substituutio eli se, että joku ihminen tulee jonkun toisen ihmisen tilalle, on yleinen käytötapa. Illatiivin abstrakti käyttö on huomattavasti laajempi Bibliassa kuin Agricolalla, mikä voi olla luonteva seuraus korpusten suuruuserosta. Koko Vanha testamentti on mukana tässä käännöksessä, ja Vanhassa testamentissa - erityisesti *Ensimmäisessä*- ja *Toisessa kuninkaiden kirjassa* - on paljon kohtia, jotka kertovat siitä, että jostakusta on tullut kuningas. Näissä kohdissa käytetään usein *hänen + sijaan* kuten Agricolalla esimerkissäni 21. Bibliassa lauseke "cuningaxi hänen siaans" esiintyy 65 kertaa.

Vuoden 1642 käännöksessä käytetään myös illatiivia *sijaan* kohdissa, joissa Agricola käytti sanaa *edestä*.

(37) Mine tadhon Culda wasken **edest/** ia Hopia raudhan **edest** saatta/ ia cuparia puidhen **edest/** ia Rauta Kiuein **edest** (Weisut 1551, Jes. 60:17)

Minä tahdon saatta culda wasken **siaan** / ja hopiata raudan **siaan** / ja waske puiden **siaan** / ja rauta kiuein **siaan**. (B 1642)

Pronssin **sijaan** minä tuon sinulle kultaa ja raudan **sijaan** hopeaa, minä tuon puun **sijaan** pronssia ja kiven **sijaan** rautaa. (R 1992)

Esimerkki 37 on mielenkiintoinen, koska siinä on neljä lauseketta peräkkäin, jotka käsittelevät korvaamista. Agricola käytti postpositiota *edestä*, mutta 1642 Bibliassa ja kaikissa uudemmissä käännöksissä käytetään *sijaan*. Tämä ei ole kuitenkaan tapahtunut kaikissa kohdissa. Seuraavan esimerkin raamatunkohdassa, joka ei esiinny Agricolalla, esiintyy sekä *edestä* että *sijaan*.

(38) Ja pitä häijy löhkä hywän hajun **edest** oleman/ ja waldain side wyön **edest/** Ja paljas pää caharain hiusten **edest/** ja ahdas säcki awaran hamen **edest**. Nämät caicki sinun cauneutes **siaan** (Biblia 1642, Jes. 3:24)

Esimerkissä 38 käytetään Bibliassa sanaa *edestä* neljä kertaa peräkkäin ja sitten *sijaan* yhden kerran. Tässä viimeisessä lauseessa lukee *sinun kauneuteesi sijaan*, joka on mielenkiintoista sen vuoksi, että kauneus on abstrakti nomini. *Paikan* merkitystä on tässä lausekkeessa vaikea hahmottaa. Kuten kahdesta viimeisestä esimerkistä näkyy, illatiivimuoto *sijaan* käytetään tässä käännöksessä kuvaamaan sekä elottomien esineiden että abstraktioiden substituutiota.

On toinenkin syy siihen, että Bibliassa esiintyy enemmän illatiiveja kuin Agricolalla. Vuoden 1642 käännökseen on nimittäin lisätty jonkin verran huomautuksia itse raamatuntekstien ulkopuolelle. Postpositiolauseke *sen sijaan* esiintyy Bibliassa yhteensä viisi kertaa, mutta vain kaksi näistä esiintyvät itse raamatunkohtien tekstissä. Muista kolmesta kaksi esiintyvät huomautuksissa ja yksi esiintyy Biblian *Johanneksen ilmestyksen* esipuheessa.

(39) [...] näin sano HERra: sinä olet taittanut ricki puuiken / nijn tee nyt rautaijes **sen siaan**. (B 1642, Jer. 28:13)

Näin sanoo Herra: Sinä särjät puisen ikeen mutta nostat **sen tilalle** rautaisen! (R 1992)

(40) Ja se cauris tuli sangen suurexi/ ja cosca hän wäkewemmäxi tullut oli/ lohwaistin se suuri sarwi/ ja **sen siaan** caswoi neljä caunista jällens/ neljä taiwan tuulda cohden. (B 1642, Dan. 8:8)

Vuohipukki tuli hyvin mahtavaksi, mutta sen ollessa mahtavimmillaan sen suuri sarvi katkesi ja **tilalle** nousi neljä suurta sarvea, yksi kuhunkin ilmansuuntaan. (R 1992)

Esimerkki 39 ja 40 ovat ne, jotka esiintyvät raamatuntekstissä. Viimeksi mainitussa esimerkissä polysemia eli kaksitulkintaisuus on helpompaa nähdä. Esimerkki 39 käsittelee tuhoutuneen ikeen

korvaamista uudella. Tätä *sijaa* on vaikea hahmottaa paikaksi. *Sija* on abstrakti ja asia, joka korvataan, on eloton esine. Esimerkissä 40 puolestaan mainitut neljä uutta sarvea kasvoivat samaan konkreettiseen paikkaan kuin vanha suuri sarvi, eli sekä konkreettisuus että abstraktius on yhtä aika läsnä. On myös toinen kohta, joka käsittelee samaa vuohensarvea.

- (41) Mutta että neljä nousit **sen sarwen siaan**/ cosca se särjetty oli/ ennusta/ että [...] (B 1642, Dan. 8:22)
Sarven murtuminen ja **tilalle** nousseet neljä sarvea tarkoittavat, että [...] (R 1992)

Esimerkki 41 eroaa edellisestä siten, että kohdassa lukee *sen sarven sijaan* eikä *sen sijaan*. Tämä ainakin osoittaa, että lauseke *sen sijaan* ei ole yhtä kiinteä kuin nykysuomessa, ja että pronominia *sen* myös käytetään lähinnä kuten artikkelia. Tällaisessa konstruktiossa konkreettisuus on vielä selkeämpi.

Toinen esimerkki on Johanneksen ilmestyksen esipuheessa:

- (42) [...] sysäwät Chuorin sijtä ulos / ja asettawat **sen siaan** Kircon hahmon / eli ulconaisen pyhyden. (B 1642)
[...] sysäävät kuorin siitä ulos ja asettawat **sen siaan** kirkon hahmon, eli ulkonaisen pyhyden. (B 1776)

Esipuhetta ei ole otettu mukaan uudempiin käännöksiin vuoden 1776 Biblian jälkeen. Otan sen mukaan jo tässä helpomman oikeinkirjoituksen vuoksi. Tässäkin lauseessa on kyse hahmosta, joka korvaa toisen.

Vaikka konstruktio *sen sijaan* ei esiinny kovin usein, on kuitenkin mahdollista, että tällainen partikkelimainen ja postpositiomainen käyttö oli tavallisempi 1600-luvulla kuin mitä näkyy vuoden 1642 raamatunkäännöksessä. Uskonnollinen teksti on usein konservatiivisempi kuin muu kirjallisuus myös sen vuoksi, se halutaan pitää ennallaan. Voi olla olemassa toive Jumalan sanan säilyttämisestä, ja myös vanhojen kielellisten piirteiden säilyttämisestä, vaikka piirteet ovat kadonneet muusta kirjallisuudesta (Häkkinen 2015:147).

Inessiivi

Edellä mainitut huomautukset sisältävät myös inessiivejä. Yksi niistä viittaa kohtaan Jes. 49:1, jossa lukee: "Propheta coco täsä lugus [...] puhu Christuxen puolest eli **sias** / sen idze texti osotta".

Tässäkin nähdään, että *sija*-sanaa käytetään *eli*-rinnastuskonjunktion kanssa, mutta toisessa järjestyksessä kuin esimerkissä 11. Esimerkin 11 "Siasta eli paicast" oli esimerkki siitä, että *sijan* merkitystä tarkennettiin. "Puolest eli sias" on toisaalta esimerkki siitä, että *sija*-sanalla tarkennetaan jotain toista sanaa lauseessa, jossa halutaan ehkä korostaa, että profeetta toimii Kristuksen tehtävässä. *Sija*-sanaa käytetään ainakin *puolesta*-sanan synonyymina, joka on abstrakti.

(43) [...] hongat pitä orjantappurain **sias** caswaman / ja Mirtus orjantappura pensan **edestä**. (B 1642, Jes. 55:13)

Orjantappuran **paikalle** nousee sypressi ja piikkipensaas **paikalle** myrtti. (R 1992)

Esimerkissä 43 käytetään sekä postpositiota *sijassa* että *edestä* samassa lauseessa. Tässäkin esimerkissä konkreettisuus ja abstraktius ovat molemmat läsnä.

(44) Sillä he johdatit mieleens mitä heille oli tapahtunut heidän wiheljäisydesäns / cuinga maa **sen sias** cuin hän ennen annoi eläimitä / nyt annoi kärwäisiä [...] (B 1642, Viis. 19:10)

Sillä he muistivat vielä, mitä heille oli tapahtunut muukalaisuuden maassa, kuinka maa tuotti sääskiä **sen sijaan**, että se olisi synnyttänyt nelijalkaisia eläimiä [...] (R 1933/38)

Esimerkissä 44 näkyy ilmaus *sen sijassa kuin*. Tätä lauseketta käytetään raamatunkohdassa, jossa myöhemmin käytetään *sen sijaan, että*. Kirjoitan enemmän tästä esimerkistä luvussa 6.3.2.

(45) Ja owat / joilla on miecka hammasten **sias** / jotca heidän syömähambailans pureskelewat / ja syöwät waiwaiset maan päälä / ja köyhät ihmisten seasta. (B 1642, Sananl. 30:14)

Toinen abstrakti *sija*-sanan inessiivi näkyy esimerkistä 45, jossa puhutaan hampaiden terävyydestä. On kuvallinen ajattelutapa kuvitella, että on miekka hammasten sijassa. Myöhemmissä käännöksissä lukee, että *hampaat ovat miekkoja* (B 1776 ja R 1933/38) ja *teroittavat hampaansa miekoiksi* (R 1992), eli inessiiviä *sijassa* käytetään ainoastaan tässä käännöksessä. Sanan polysemia näkyy hyvin tässä esimerkissä. Miekka on hammasten konkreettisessa paikassa, mutta on samalla myös korvannut hampaat.

5.3.3 1642 Biblian laskelmat

Esittelen seuraavaksi samantyyppisen taulukon kuin luvussa 5.2.3.

TAULUKKO 6. Vuoden 1642 Biblian konkreettiset ja abstraktit *sija*-sanon yksikön ja monikon paikallissijat.

Yksikön sisäpaikallissijat	<i>sijassa</i>	<i>sijasta</i>	<i>sijaan</i>	Yhteensä
Konkreettinen	37	30	25	92
Abstrakti	28	0	159	187
Yhteensä	65	30	184	<u>279</u>
Yksikön ulkopaikallissijat	<i>sijalla</i>	<i>sijalta</i>	<i>sijalle</i>	Yhteensä
Konkreettinen	17	4	45	66
Abstrakti	0	0	0	0
Yhteensä	17	4	45	<u>66</u>
Monikon sisäpaikallissijat	<i>sijoissa</i>	<i>sijoista</i>	<i>sijoihin</i>	Yhteensä
Konkreettinen	1	3	-	4
Abstrakti	0	0	-	0
Yhteensä	1	3	-	<u>4</u>
Monikon ulkopaikallissijat	<i>sijoilla</i>	<i>sijoilta</i>	<i>sijoille</i>	Yhteensä
Konkreettinen	1	-	3	4
Abstrakti	0	-	0	0
Yhteensä	1	-	3	<u>4</u>

Abstraktilla tavalla käytetään vuoden 1642 Bibliassa niin kuin Agricolallakin vain *sija*-sanon illatiivi- ja inessiivimuotoja. Kaikki muut *sija*-sanon paikallissijamuodot ovat ainoastaan konkreettisia. Illatiivia *sijaan* käytetään abstraktisti huomattavan paljon useammin kuin Agricolalla, muun muassa sen vuoksi, että Vanhassa testamentissa on paljon esiintymiä. Elatiivi *sijasta* ei tässäkin käännöksessä käytetä ollenkaan abstraktisti. Inessiivin *sijassa* tilanne myös on samanlainen kuin Agricolalla, eli on vähän enemmän konkreettisia kuin abstrakteja, mutta erot eivät ole suuria.

Allatiivien ja adessiivien määrät ovat 45 ja 17, joka on huomattavasti enemmän kuin Agricolan 11 ja 1. Ablatiivi taas on vielä aika harvinainen (neljä esiintymää) kuten myöskin Agricolalla (kaksi esiintymää). Ulkopaikallissijoja käytetään tässäkin käännöksessä yksinomaan konkreettisesti.

5.4 1776 Biblia - Ensimmäinen vanha kirkkoraamattu

Ensimmäisessä vanhassa kirkkoraamatusta eli vuoden 1776 Bibliassa esiintyy 347 *sija*-sanaa, josta 255 yksikön paikallissijamuotoina. Sanoja on siis vähemmän kuin vuoden 1642 Bibliasta (489 ja 345). Kirjoitusasu on tässäkin käännöksessä *sia* mutta useassa raamatunkohdassa myös *sija*.

5.4.1 *Sija*-sanankonkreettinen käyttö 1776 Bibliassa

Sisäpaikallissijat: Illatiivi, inessiivi ja elatiivi

Sija-sanankonkreettiset illatiivit ovat kuten aiemminkin sekä konkreettisia että abstrakteja, mutta valtaosa on abstrakteja kuten vuoden 1642 Bibliassakin. Jotkin konkreettiset *sija*-sanat on poistettu tästä käännöksestä, mutta moni on vielä käytössä kuten esimerkissä 46, jossa sana korvataan *paikka*-sanalla vasta myöhemmissä käännöksissä.

- (46) [...] mene siihen **siaan**, jonka Herra sinun Jumalas valitsee nimensä asumasiaksi. (B 1776, 5. Moos-26:2)
[...] lähtekää siihen **paikkaan**, jonka Herra, teidän Jumalanne, on valinnut nimensä asuinsijaksi. (R 1992)

Konkreettisia inessiivimuotoja on tässäkin käännöksessä enemmän kuin abstrakteja. 28:sta konkreettisista kymmenen ovat tyyppiä "*pyhässä sijassa*".

- (47) [...] niin olkaan siis jokainen kotonansa, ja älkään yksikään lähtekö **siastansa** seitsemäntenä päivänä. (B 1776, 2. Moos. 16)
Pysykää siellä missä olettekin; kenenkään ei pidä seitsemäntenä päivänä lähteä asuinpaikastaan. (R 1992)

Sija-sanankonkreettiset elatiivit ovat vuoden 1776 Bibliassakin ainoastaan konkreettisia, kuten näkyy esimerkistä 47. Jotkin aikaisemmat elatiivimuodot on kuitenkin poistettu tai muutettu toiseksi paikallissijaksi.

Ulkopaikallissijat

Sija-sanana ulkopaikallissijat viittaavat tässäkin käännöksessä ainoastaan konkreettisiin paikkoihin.

- (48) Aurinko ja kuu seisovat **siallansa**; sinun nuoles menivät kirkkaudella, ja sinun sauvas pitkäisen leimauksella. (B 1776, Hab. 3:11)

Sija-sana otetaan myös käyttöön kohdissa, jossa se ei ole esiintynyt aiemmin, kuten adessiivi *siallansa* (esim. 48). Sekä Agricolalla että vuoden 1642 Bibliassa käytettiin tässä kohdassa postpositiota *alalla*: "*Auringo ia Cuu seisoi alalans*" (Weisut 1551, Hab. 3:11).

- (49) Itätuuli vie hänen pois, että hän hukkuu, ja tuulispää siirtää hänen **sialtansa**. (B 1776, Job. 26:21)
Itätuuli riuhtaisee hänet ilmaan, vie hänet pois, sinkoaa hänet oudolle seudulle. (R 1992, Job. 27:21)

Esimerkissä 49 käytettiin aiemmissä käännöksissä elatiivimuotoa *siastansa*, mutta tässä käännöksessä elatiivi on muutettu ablatiiviksi *sialtansa*. On mielenkiintoista, että konkreettiseen paikkaan viittaava *sija*-sanana sisäpaikallissija on muutettu ulkopaikallissijaksi. Ulkopaikallissijoja käytetään tässä käännöksessä vain konkreettisesti, mikä tekee mahdolliseksi sen, että ne saattavat sopia konkreettisiin konteksteihin paremmin kuin jo abstraktimmiksi muuttuneet sisäpaikallissijat. Kääntäjän mielestä sisäpaikallissija on saattanut tuntua liian abstraktilta, ja ulkopaikallissija, joka on vähemmän kielipillistunut, tuntua olevan sopivampi konkreettiselle merkitykselle.

Monikkomuodot

Monikon paikallissijamuodoissa ei ole merkittäviä eroja edellisiin käännöksiin verrattuna. Kuusi seitsemästä monikosta ovat samoja raamatunkohtia kuin vuoden 1642 Bibliassa, ja seitsemäs on sama kuin Agricolan kohta 2. Sam. 23:7: "*ne pitää kokonansa poltettaman tulella heidän sioissansa*" (B 1776, vrt esim. 16). Vuoden 1642 Bibliassa käytettiin tässä kohdassa sanaa *asuinsioisans*.

5.4.2 *Sija*-sanana abstrakti käyttö 1776 Bibliassa

Sisäpaikallissijat: Illatiivi ja inessiivi

Sija-sanana abstraktisti käytettyjä paikallissijamuotoja ovat tässäkin käännöksessä vain illatiivi ja inessiivi. Suurin osa illatiiveista on samoja "*kuninkaaksi hänen sijaansa*"-lauseita kuin 1642 Bibliassa. *Sija* esiintyy myös lausekkeissa kuten "*papiksi hänen siaansa*" (2. Moos. 29),

"*prophetaksi sinun siaas*" (1. Kun. 19) ja "*Amasan Joabin siaan sodanpäämieheksi*" (2. Sam. 17). Näissä esimerkeissä on siis kyse ihmisestä, joka tulee toiseen ihmisen asemaan.

Illatiivi *sijaan* myös esiintyy lausekkeessa "*sinun kauneutes siaan*" (B 1776, vrt esim. 38) samalla tavalla kuten edellisessä käännöksessä eli se viittaa abstraktiin tarkoitteeseen.

Abstrakteja inessiivejä on 17 (vuoden 1642 Bibliassa oli 28). Lauseke "hallitsi hänen siassansa" esiintyy esimerkiksi neljä kertaa. Myös ilmaus *sen sijassa kuin* esiintyy samassa kohdassa kuin vuoden 1642 Bibliassa (Viis. 19:10): "kuinka maa, sen siassa kuin hän ennen antoi eläimiä, nyt antoi kärpäsiä" (B 1776, vrt esim. 44).

(50) [...] mutta hänen miehensä veli menkään hänen tykönsä, ja ottakaan veljensä **siassa** häntä avioksensa.
(B 1776, 1. Moos. 25:5)

Esimerkissä 50 inessiivi *sijassa* on lisätty lauseeseen, jossa se ei ole esiintynyt aiemmin. Edellisessä käännöksessä lukee vain "mutta hänen miehens weli mengän hänen tygöns/ ja ottacan händä awioxens." (B 1642). Lauseen ainoa ero on siis se, että siihen on lisätty postpositiolauseke *veljensä siassa*.

(51) Ja sanoivat keskenänsä: käykäämme tiilejä tekemään ja polttamaan. Ja heillä olivat tiilit kivein **siassa**, ja maan pihka siteeksi. (B 1776, 1. Moos. 11:3)

Esimerkin 51 *sija*-sana on myös uusi tässä käännöksessä. Vuoden 1642 Biblian samassa kohdassa lukee: "Ja heillä olit tiilit kiwein **edest**/ ja sawi calkin **edest**." (B 1642). Inessiivi *sijassa* korvaa siis vanhan *edestä*-postposition. Merkille pantavaa on myös se, että tässä puhutaan elottomista asioista.

(52) Niin uhrasivat Israelin päämiehet, jotka ylimmäiset olivat isäinsä huoneessa; sillä he olivat päämiehet sukukuntain ylitse, ja seisoiivat **ylimmäisessä siassa** heidän seassansa, jotka luetut olivat.
(B 1776, 4. Moos. 7:2)
[...] saapuivat paikalle Israelin päälliköt, sukukuntien johtajat, jotka olivat heimojen päämiehiä ja johtivat katsastettuja joukkoja. (R 1992)

Esimerkin 52 lauseke *ylimmäisessä sijassa* on mielenkiintoinen. Tässä esimerkissä "ylimmäisessä siassa heidän seassansa" viittaa korkeaan sosiaaliseen asemaan, eli merkitys on abstrakti. Lause voidaan verrata raamatunkohtaan Sananl. 9:14, jossa esiintyy samanlainen lauseke: "ylimmäisessä siassa kaupungissa" (B 1776). Viime mainitussa kohdassa puhutaan kaupungin korkeimmasta paikasta eli konkreettisesta paikasta. Näissä esimerkeissä *sija*-sanan polysemia näkyy helposti.

5.4.3 1776 Biblian laskelmat

TAULUKKO 7. Vuoden 1776 Biblian konkreettiset ja abstraktit *sija*-sanon yksikön ja monikon paikallissijat.

Yksikön sisäpaikallissijat	<i>sijassa</i>	<i>sijasta</i>	<i>sijaan</i>	Yhteensä
Konkreettinen	28	24	18	70
Abstrakti	17	0	111	128
Yhteensä	45	24	129	<u>198</u>
Yksikön ulkopaikallissijat	<i>sijalla</i>	<i>sijalta</i>	<i>sijalle</i>	Yhteensä
Konkreettinen	14	6	37	57
Abstrakti	0	0	0	0
Yhteensä	14	6	37	<u>57</u>
Monikon sisäpaikallissijat	<i>sijoissa</i>	<i>sijoista</i>	<i>sijoihin</i>	Yhteensä
Konkreettinen	1	2	-	3
Abstrakti	0	0	-	0
Yhteensä	1	2	-	<u>3</u>
Monikon ulkopaikallissijat	<i>sijoilla</i>	<i>sijoilta</i>	<i>sijoille</i>	Yhteensä
Konkreettinen	1	-	3	4
Abstrakti	0	-	0	0
Yhteensä	1	-	3	<u>4</u>

Myöskään vuoden 1776 Bibliassa ei ole muita abstrakteja *sija*-sanon paikallissijamuotoja kuin illatiivi ja inessiivi. Paikallissijamuotojen käyttö on melko samanlainen kuin 1642 Bibliassa, mutta *sija*-sana esiintyy kuitenkin harvemmin. Paikallissijojen käyttö on vähäisempää kuin vuoden 1642 Bibliassa lukuun ottamatta ablatiivia, joka esiintyy kuusi kertaa verrattuna 1642 Biblian neljään.

Esimerkeistä voidaan todeta, että *sija*-sanon käyttö on suhteellisen samanlainen edelliseen käännökseen verrattuna. On kuitenkin myös muutoksia kuten se, että konkreettiset sisäpaikallissijat muutetaan ulkopaikallissijoiksi (esim. 46). *Sija*-sanaa käytetään myös uusissa kohdissa (esim. 50, 51), ja se korvaa *edestä*-postposition, joka kuvaa elottomien asioiden korvaamista aikaisemmissä käännöksissä (esim. 51).

5.5 1933/38 Raamattu - Toinen vanha kirkkoraamattu

Toisessa vanhassa kirkkoraamatussa eli vuoden 1933/38 Raamatussa esiintyy 223 *sija*-sanoja, josta 189 yksikön paikallissijoja. Ennen 1800-lukua suomen kirjakieli oli käytössä lähinnä vain uskonnollisissa teksteissä, ja kielessä tapahtui paljon muutoksia 1800-luvulla, kun se otettiin käyttöön kaikilla yhteiskunnan aloilla. Oikeinkirjoitus on tässä käännöksessä huomattavasti johdonmukaisempaa kuin ennen. Esimerkiksi kirjoitetaan nyt aina *sija* eikä *sia*.

5.5.1 *Sija*-sanon konkreettinen käyttö 1933/38 Raamatussa

Sisäpaikallissijat: Illatiivi

Sija-sanon sisäpaikallissijoista vain illatiivia käytetään tässä käännöksessä konkreettisissa merkityksissä. Konkreettisia illatiiveja on vain viisi, joka on paljon vähemmän kuin vuoden 1776 Bibliassa, jossa oli 18 vastaavaa tapausta.

(53) Ja tämä on oleva korkea ja oleva asuttu, paikallansa, Benjaminin portista entisen **portin sijaan asti**, Kulmaporttiin ja Hananelin-torniin asti, kuninkaan viinikuurniin asti. (1933/38, Sak. 14:10)

Yksi viidestä näkyy esimerkissä 53. Kohdassa käytettiin *sija*-sanaa myös Agricolalla - "sen ensimeisen Portin **sian**" - mutta molemmissa Biblioissa käytettiin *paikka*-sanaa. *Sija* esiintyy siis taas vuoden 1933/1938 käännöksessä, mutta ei yksin. Tällä kertaa myös postpositio *asti* on mukana. Myöhemmin, vuoden 1992 Raamatussa, *sija*-sana korvataan allatiivin sijamuodolla: "Kulmaportille asti". Kaikki neljä muuta illatiivista esiintyvät Viidennen Mooseksen kirjan toisessa luvussa.

(54) Hoorilaiset sitävastoin asuivat muinoin Seirissä, mutta Eesaun jälkeläiset karkoittivat heidät tieltään ja tuhosivat heidät ja asettuivat heidän **sijaansa**, samoin kuin Israel teki siinä maassa, jonka Herra oli antanut heidän omaksensa. (1933/38, 5. Moos. 2:12)

Seirissä taas olivat muinoin asuneet hoorilaiset, mutta Esaun jälkeläiset riistivät heiltä heidän maansa, hävittivät heidät tieltään ja asettuivat heidän **alueilleen**, kuten israelilaisetkin tekivät omassa maassaan, jonka Herra heille antoi. (R 1992)

Esimerkki 54 on hyvä esimerkki *sija*-sanon polysemiasta, ja siitä, että jonkun muun ihmisen konkreettiseen kotipaikkaan asettuminen myös automaattisesti tarkoittaa korvaamista. Esimerkissä ihmiset sekä asettuivat toisten ihmisten konkreettisille alueille että korvasivat heidät. Vaikka merkitys on kuten vuoden 1992 Raamatussa *asettuivat heidän alueilleen*, on mahdollista tulkita merkityksen olevan *asettuivat heidän 'tilalleen'*. Inessiiviä ja elatiivia ei käytetä tässä käännöksessä enää konkreettisesti.

Ulkopaikallissijat: Allatiivi, adessiivi ja ablatiivi

Konkreettisista ulkopaikallissijoista allatiiveja on eniten.

- (55) [...] tullessansa Herran temppelin **sijalle**, joka on Jerusalemissa. (1933/38, Esra. 2:68)
Tullessaan Jerusalemiin Herran temppelin **paikalle** [...] (R 1992)

Esimerkissä 55 allatiivimuoto *sijalle* viittaa temppelin konkreettiseen paikkaan.

- (56) Ja jos jonkun ihoon tulee paise, joka paranee jälleen, ja paiseen **sijalle** tulee valkoinen nystyrä tai vaaleanpunainen pilkku, näyttäytyköön hän papille. (1933/38, 3. Moos. 13:18)
Jos joku saa ihoonsa paiseen ja se paranee, mutta paiseen **paikalle** ilmaantuu valkoinen kyhmy tai punertavanvalkoinen laikku, hänen on mentävä papin luo. (R 1992)

Esimerkissä 56 aiemmin käytetty illatiivimuoto - "*Ja sitte siihen **siaan** tulee jotakin valkiaa*" (B 1776) - on korvattu allatiivimuodolla tässä käännöksessä. Myöhemmin käytetään *paikka*-sanaa.

- (57) Siihen aikaan tapahtui kerran, kun Eeli, jonka silmiä alkoi hämärtää, niin ettei hän voinut nähdä, makasi **sijallansa** [...] (1933/38, 1. Sam. 3:2)
Eräänä iltana Eeli oli jo **mennyt nukkumaan**. Hänen silmänsä olivat hämärtäneet niin että hän tuskin näki. (R 1992)

Esimerkissä 57 näkyy tämän käännöksen ainoa konkreettinen adessiivimuoto, ja se käsittelee konkreettista makuupaikkaa.

- (58) [...] sinunko tähtesi jätettäisiin maa autioksi ja kallio siirtyisi **sijaltansa**? (1933/38, Job. 18:4)
Pitäisikö maan autioitua ja kallioiden siirtyä **paikoiltaan**, jotta sinä saisit olla oikeassa? (R 1992)

Sija-sanan ablatiiveja on tässä käännöksessä kaksi, ja molemmat ovat konkreettisia. Kohta esimerkissä 58 kertoo kallion siirtymisestä sijaltansa, ja samanlaista ilmaisua on käytetty jo aikaisemmissa käännöksissä.

Esimerkit osoittavat, että moni *sija*-sana joko poistetaan tai muutetaan. Suuntaus näyttää myös olevan sellainen, että ulkopaikallissijat mielletään konkreettisemmaksi kuin sisäpaikallissijat, niin että esimerkiksi allatiivimuoto *sijalle* sopii paremmin kuin illatiivimuoto *sijaan* konkreettisissa merkityksissä (esim. 56).

Monikkomuodot

Vuoden 1933/38 Raamatussa esiintyy neljä paikallissijojen monikkumuotoa.

(59) [...] niin irtautukoon olkapääni hartiastani, ja murtukoon käsivarteni **sjoiltansa**. (Job. 31:22)

(60) Älä halaja yötä, joka siirtää kansat **sjoiltansa**. (Job. 36:20)

(61) "Ellen näe hänen käsissään naulojen jälkiä ja pistä sormeani naulojen **sjoihin** ja pistä kättäni hänen kylkeensä, en minä usko". (R 1933/38, Joh. 20:25)

Yksi niistä esiintyy edellisissä käänöksissä, mutta esimerkeissä 59–61 olevat kolme *sija*-sanaa esiintyy tässä käänöksessä ensimmäisen kerran. Kaikki monikkomuodot viittaavat tässäkin käänöksessä konkreettisiin tarkoitteisiin.

5.5.2 *Sija*-sanan abstrakti käyttö 1933/38 Raamatussa

Sisäpaikallissijat: Illatiivi, inessiivi ja elatiivi

Sija-sanan paikallissijamuotojen abstrakti käyttö on tässä käänöksessä paljon laajempi kuin ennen. Uusia paikallissijoja käytetään abstraktisti, ja illatiivimuoto esiintyy myös useammin kuin edellisessä käänöksessä.

(62) Silloin tulee tuoksun **sijaan** löyhkä, yön **sijaan** nuora, käherretyn tukan **sijaan** kaljuus, korupuvun **sijaan** säkkiverho, kauneuden **sijaan** polttomerkki. (1933/38, Jes. 3:24)

Esimerkki 62 käsittelee samaa raamatunkohtaa kuin esimerkki 38, jossa käytettiin vuosien 1642 ja 1776 Biblioissa sanaa *edestä* neljä kertaa peräkkäin, ja sitten *siaan* yhden kerran viimeisessä lauseessa. Tässä käänöksessä taas kaikki neljä *edestä*-muotoa on poistettu ja muotoa *sijaan* käytetään viisi kertaa peräkkäin. Lauseessa korvataan elottomia esineitä kuten *vyö* ja abstraktioita kuten *tuoksu*. Tämä sopii hyvin luvussa 3.3 esitettyyn teoriaan, jossa elementit X ja Y (*X Y:n sijaan*) voivat olla elottomia esineitä, abstraktioita ja aktiviteetteja vasta kieliopillistumiskehityksen myöhemmissä vaiheissa. On pantava merkille, että lauseke ”*sinun cauneutes siaan*” esiintyi jo vuoden 1642 Bibliassa (esim. 38).

(63) [...] metsäviikunapuut lyötiin poikki, mutta me panemme setripuita **sijaan** (1933/38, Jes. 9:9)

Sija-sanan monitulkitaisuus näkyy myös esimerkistä 63. Uudet puut korvaavat vanhat, mutta tuodaan myös samaan konkreettiseen paikkaan, missä vanhat puut olivat. Merkitystä voidaan siis ymmärtää sekä konkreettisesti että abstraktisti.

(64) Kuulkaa nyt, te, jotka sanotte: "Tänään tai huomenna lähemme siihen ja siihen kaupunkiin ja viivymme siellä vuoden ja teemme kauppaa ja saamme voittoa" - te, jotka ette tiedä, mitä huomenna tapahtuu; sillä mikä on teidän elämäne? Savu te olette, joka hetkisen näkyy ja sitten haihtuu - **sen sijaan**, että teidän tulisi sanoa: "Jos Herra tahtoo ja me elämme, niin teemme tämän tai tuon". (1933/38, Jaak. 4:15)

Tässä raamatunkäännöksessä esiintyy myös ensimmäisen kerran postpositioliaseke *sen sijaan, että* (esim. 64), ja se esiintyy yhteensä 11 kertaa. Tämä on selvästi kieliopillistuneempi *sija*-sanan rakenne kuin se, että abstrakti nomini korvaa toisen nominin. Sen sijaan, että tietty *toiminta* tapahtuu, jotain muuta tapahtuu. Kyse on siis verbin substituutiosta. Kuten esimerkistä näkyy, yksittäisten verbien lisäksi elementit X ja Y voivat tässä vaiheessa olla myös kokonaisia lauseita.

(65) [...] jos te olisitte minun **sijassani**; voisin sommitella sanoja teitä vastaan [...] (1933/38, Job. 16:4)
Jos te olisitte minun **asemassani**, kuinka taitavasti puhuisinkaan teille! (R 1992)

(66) Mutta Joosef vastasi heille: "Älkää peljätkö, olenko minä Jumalan **sijassa**?" (1933/38, 1. Moos. 50:19)
Mutta Joosef sanoi heille: »Älkää olko peloissanne, enhän minä ole Jumala. (R 1992)

Esimerkeissä 65 ja 66 inessiiviä *sijassa* käytetään abstraktisti. Käsittelen näitä esimerkkiä tarkemmin luvussa 6.

Tässä käännöksessä käytetään ensimmäisen kerran myös elatiivia abstraktilla tavalla. Elatiivin muutos konkreettisestä abstraktiin on ollut kokonainen, eli kaikki vuoden 1933/38 Raamatun kahdeksan elatiivimuotoa ovat abstrakteja. Tämä tarkoittaa, että kaikki vuoden 1776 Biblian 24 konkreettista elatiivimuotoa on poistettu.

(67) [...] antaa hänelle **kalan sijasta** käärmeen (1933/38, Luuk. 11:11)

Aiemmissä käännöksissä käytettiin esimerkin 67 raamatunkohdassa sanaa *edestä*: "antaako hän kalan **edestä** hänelle käärmeen?" (B 1776). Vuoden 1933/38 Raamatussa puolestaan *sija*-sanan

elatiivi on muuttunut abstraktiksi, ja kuten esimerkistä näkyy, se otetaan käyttöön substituution konteksteissa, jossa postpositio *edestä* on aiemmin ollut tavallisempi.

Myös kohdassa Job. 31:40 käytetään elatiivia lauseessa "niin kasvakoon nisun **sijasta** orjantappuroita ja ohran **sijasta** rikkaruohoa". Tämä kohta on aiemmin kirjoitettu eri tavalla: "Niin kasvakoon minulle nisuista orjantappuria ja ohrista pahoja ruohoja" (B 1776). Vuoden 1933/38 Raamattu on siis ensimmäinen, jossa tässä kohdassa käytetään *sija*-sanaa.

Myös lausekkeessa "joka hänelle tarjona olevan ilon **sijasta** kärsi ristin" (Hepr. 12:2, 1933/38) käytetään tässä käännöksessä *sija*-sanaa ensimmäistä kertaa. Vuoden 1776 Bibliassa lukee "vaikka hän olis kyllä taitanut iloita, kärsi ristiä" (B 1776). Kuten esimerkistä näkyy, käytetään *sija*-sanaa lausekkeessa *ilon sijasta*. Elatiivimuotoa *sijasta* käytetään siis ilon korvaamisesta kärsimyksellä. Sekä ilo että kärsimys ovat abstrakteja tunteita, ja *paikan* merkitystä on tässä vaikea löytää. *Sija*-postposition yhteys kantasanaan alkaa olla yhä vaikeampi hahmottaa.

(68) Ja Abraham meni, otti oinaan ja uhrasi sen polttouhriksi **poikansa sijasta**. (1933/38, 1. Moos. 22:13)

Esimerkistä 24 näkyi, kuinka Agricola käytti inessiiviä lausekkeessa "*poighans sijasa*" Messuteoksessaan. Sitä seuraavissa raamatunkäännöksissä on käytetty sanaa *edestä*, mutta vuoden 1933/38 Raamatussa *sija*-sana otetaan taas käyttöön (esim. 68), mutta sijamuoto on nyt elatiivi eikä inessiivi.

Tämän luvun esimerkeistä huomataan, että *sija*-sanan konkreettisen paikan merkitystä on vaikeampaa hahmottaa tässä käännöksessä. *Sija*-postposition yhteys kantasanaan ei ole yhtä läpinäkyvä kuin ennen. Muutostendenssi näyttää myös olevan niin, että abstraktit inessiivit muutetaan illatiiviksi tai elatiiviksi, tai ne poistetaan. Myös postpositio *edestä* korvataan *sija*-sanalla.

Ulkopaikallissijat: Allatiivi ja adessiivi

Abstraktilla tavalla käytetään tässä käännöksessä myös adessiivia ja allatiivia. Allatiivien kannalta suurin osa on vielä konkreettisia, mutta allatiivi ja adessiivi esiintyvät nyt myös ensimmäistä kertaa abstrakteissa merkityksissä. Jotkin uudet abstraktit allatiivit olivat aiemmin illatiiveja.

(69) [...] minä olen noussut isäni Daavidin **sijalle** ja istun Israelin valtaistuimella (1933/38, 2. Aik. 6:10)

Minä olen astunut isäni Daavidin **paikalle** ja istun Israelin valtaistuimella (R 1992)

Esimerkissä 69 käytettiin aiemmin illatiivia lauseessa "olen tullut isäni Davidin **siaan**" (B 1776). Vuoden 1933/38 käännös on ensimmäinen, jossa käytetään allatiivia abstraktilla tavalla tällaisessa postpositioliausekkeessa. Raamatunkohdassa puhutaan siitä, että poika istuu valtaistuimella. 1992-versiossa käytetään *paikka*-sanaa, mutta merkitys ei ole kuitenkaan konkreettinen. Kirjoitan lisää tästä esimerkistä luvussa 6.3.1.

(70) Ja kauris tuli ylen suureksi; mutta kun se oli väkevimmillään, särkyi suuri sarvi, ja **sen sijalle** kasvoi neljä uhkeata sarvea, taivaan neljää tuulta kohti. (1933/38, Dan. 8:8)

Vuohipukki tuli hyvin mahtavaksi, mutta sen ollessa mahtavimmillaan sen suuri sarvi katkesi ja **tilalle** nousi neljä suurta sarvea, yksi kuhunkin ilmansuuntaan. (R 1992)

Toinen samankaltainen esimerkki on kohta Dan. 8:8 (esim. 70), joka on sama kohta kuin esimerkissä 40 (*sen siaan caswoi neljä*). Allatiivia *sijalle* käytetään siis siinä, missä on aiemmin käytetty illatiivia *sijaan*. Kuten esimerkistä näkyy, käytetään 1992 Raamatussa sanaa *tilalle*. Tämä on taas esimerkki siitä, että tämältyypisiä konstruktioita on mahdollista tulkita sekä abstraktiksi että konkreettiseksi. *Sija*-sanan ulkopaikallissijoissa ei ole ollut tällaista monitulkintaisuutta aikaisemmissa käännöksissä.

(71) Ruuben, sinä olet minun esikoiseni, minun voimani ja minun miehuuteni ensimmäinen, **ensi sijalla** arvossa, **ensi sijalla** vallassa. 4. Mutta sinä kuohahdat kuin vesi, et pysy **ensi sijalla**.

(1933/38, 1. Moos. 49:3)

Ruuben, sinä olet esikoiseni ja voimani, sinä olet miehuuteni ensimmäinen hedelmä, arvossa korkein, voimilta väkevin. 4. Mutta olet kuin kuohuva puro, siksi et säilytä ensimmäistä **sijaasi**. (R 1992)

Sija-sanan adessiivimuotoja myös käytetään ensimmäistä kertaa abstraktisti tässä käännöksessä. Tapauksia on kolme ja kaikki esiintyvät samassa raamatunkohdassa ilmauksessa *ensi sijalla* (esim. 71). Vuoden 1776 Bibliassa käytettiin tässä kohdassa sanaa *ylimmäinen*: "**ylimmäinen** kunniassa, ja **ylimmäinen** vallassa. [...] ei sinun pidä **ylimmäisen** oleman".

5.5.3 1933/38 Raamatun laskelmat

TAULUKKO 8. Vuoden 1933/38 Raamatun konkreettiset ja abstraktit *sija*-sanon yksikön ja monikon paikallissijat.

Yksikön sisäpaikallissijat	<i>sijassa</i>	<i>sijasta</i>	<i>sijaan</i>	Yhteensä
Konkreettinen	0	0	5	5
Abstrakti	6	8	149	163
Yhteensä	6	8	154	<u>168</u>
Yksikön ulkopaikallissijat	<i>sijalla</i>	<i>sijalta</i>	<i>sijalle</i>	Yhteensä
Konkreettinen	1	2	9	12
Abstrakti	3	0	6	9
Yhteensä	4	2	15	<u>21</u>
Monikon sisäpaikallissijat	<i>sijoissa</i>	<i>sijoista</i>	<i>sijoihin</i>	Yhteensä
Konkreettinen	-	-	1	1
Abstrakti	-	-	0	0
Yhteensä	-	-	1	<u>1</u>
Monikon ulkopaikallissijat	<i>sijoilla</i>	<i>sijoilta</i>	<i>sijoille</i>	Yhteensä
Konkreettinen	-	3	-	3
Abstrakti	-	0	-	0
Yhteensä	-	3	-	<u>3</u>

Sija-sanon paikallissijamuotoja käytetään vuoden 1933/38 Raamatussa huomattavan eri tavalla kuin aiemmissä käännöksissä. Inessiivin ja illatiivin lisäksi myös elatiivia, adessiivia sekä allatiivia käytetään tässä käännöksessä abstrakteissa merkityksissä. Elatiivin muutos on nopea ja täydellinen; se ei enää esiinny konkreettisesti ollenkaan. Myöskään inessiivi ei esiinny enää konkreettisesti. Ablatiivi on nyt ainoa yksikön paikallissijamuoto, joka esiintyy vain konkreettisesti. *Sija*-sanaa käytetään nyt konteksteissa, jossa sitä ei ole käytetty aiemmin, ja sisäpaikallissijojen käyttö on myös laajentunut verbi- ja lausetasoon (esim. 64).

5.6 1992 Raamattu - Uusi kirkkoraamattu

Sija-sanoja on vähemmän 1992-käännöksessä kuin aikaisemmissa käännöksissä. Paitsi elatiivia, kaikkia paikallissijoja on vähemmän viime käännökseen verrattuna. Perusmuoto *sija* ja partitiivi *sijaa* esiintyvät yhteensä 17 kertaa. Tämä on huomattavan alhaisempi luku kuin esimerkiksi vuoden 1642 Biblian 82 kertaa. Toisaalta *sija* on myös otettu käyttöön kohtiin, jossa sitä ei käytetty aiemmin.

(72) Tätä en sano teitä tuomitakseni. Sanoinhan jo, että teillä on **sija** meidän sydämessämme, niin että haluamme teidän kanssanne elää ja teidän kanssanne kuolla. (R 1992, 2. Kor. 7:3)

Vuoden 1992 Raamattu on ensimmäinen, jossa käytetään *sija*-sanaa esimerkin 72 raamatunkohdassa. Agricolalta vuoden 1933/38 Raamattuun käytettiin ilmaisutapaa "olette meidän sydämessämme". Toinen uusi *sija*-sana esiintyy kohdassa 1. Kun. 2:7: "anna heille edelleen **sija** ruokapöydässesi". Tässä kohdassa luki aiemmin *syövät sinun pöydästäsi/pöydältäsi*. Näissä esimerkeissä *sija* on abstrakti, mutta konkreettisen paikan merkitystä helppoa hahmottaa.

5.6.1 Konkreettinen käyttö 1992 Raamatussa

Ulkopaikallissijat: Allatiivi ja ablatiivi

Kaikki vuoden 1933/38 Raamatun viisi konkreettista illatiivia on tässä käännöksessä poistettu. Tämä tarkoittaa, että konkreettisia paikallissijoja on nyt vain allatiivi ja ablatiivi. Adessiivi *sijalla* ei esiinny tässä käännöksessä ollenkaan. Allatiivia *sijalle* käytetään esimerkiksi kohdassa 1. Moos. 43:33: "Veljet sijoitettiin istumaan Joosefia vastapäätä, ikäjärjestyksessä, vanhin ensimmäiselle **sijalle** ja nuorin viimeiselle." (R 1992).

Ensimmäinen ja *viimeinen sija* viittaavat konkreettisiin istumapaikkoihin, mutta tämä on myös nykysuomessa tavallinen tapa ilmaista abstrakteja järjestyksiä esimerkiksi urheilussa. Koska kohdassa puhutaan järjestyksestä, on mahdollista tulkita *sijat* myös abstraktiksi. Konkreettisemmalta tuntuu lause kohdassa Sananl. 8:25: "Ennen kuin vuoret pantiin **sijalleen**, ennen kuin oli kukkuloita, minä synnyin".

(73) Häneen on iskenyt kalman koura, ei hän **siltä sijaltaan** enää nouse! (R 1992, Ps. 41:9)

Esimerkissä 73 näkyy vuoden 1992 Raamatun ainoa ablatiivimuoto. Tässä raamatunkohdassa ei ole aiemmin käytetty *sija*-sanaa ollenkaan, mutta merkitys on ollut selvästi konkreettinen: "siitä, missä hän makaa, hän ei enää nouse" (R 1933/38), "koska hän makaa, niin ei hän nouse jälleen" (B 1776) ja "Coska hen maca/ ei hen iellens ylesnouse" (1551 Psalttari). Uusimmassa käännöksessä *sija* voisi myös viitata mainitun ihmisen olotilaan, joka on abstraktimpi. Tulkitsen sen kuitenkin viittaavan konkreettiseen makuupaikkaan lauseen alkuperäisen merkityksen perusteella.

Monikkomuodot

Vuoden 1992 Raamatussa monikkomuotoja on seitsemän eli enemmän kuin edellisessä käännöksessä (neljä), ja myös tässä käännöksessä kaikki ovat konkreettisia. Edellisessä käännöksessä esiintyi vain ablatiivi, mutta tässä käännöksessä myös adessiivi ja allatiivi.

(74) Ne murskattiin niillä **sijoillaan**, ja niiden tomu heitettiin Kidroninlaaksoon. (R 1992, 2. Kun. 23:12)

(75) "Kulkekaa suorja polkuja", jottei ontuva jalka menisi **sijoiltaan** vaan pikemminkin parantuisi. (R 1992, Hepr. 12:13)

(76) Kun pilvet täyttyvät vedellä, ne valavat sateen maahan, ja kun puu kaatuu, kaatuupa sitten etelässä tai pohjoisessa, niille **sijoilleen** se jää. (R 1992, Saarn. 11:3)

Esimerkin 74 raamatunkohta oli aiemmin kirjoitettu eri tavalla: "kuningas kukisti; sitten hän riensi sieltä ja heitti niiden tomun Kidronin laaksoon." (R 1933/38). Esimerkissä 75 käytettiin aiemmin sanaa *nyrjähtää*. Esimerkissä 76 käytettiin aikaisemmissa käännöksissä *paikka*-sanaa, mutta sanajärjestys oli erilainen: "Ja jos puu kaatuu etelää kohti tai pohjoista, niin mihin **paikkaan** puu kaatui, **siihen** se jää". (R 1933/38).

5.6.2 Abstrakti käyttö 1992 Raamatussa

Sisäpaikallissijat: Illatiivi, inessiivi ja elatiivi

Illatiivi on vielä yleisin *sija*-sanana paikallissijamuoto, josta esiintyy 77 tapausta. Kaikki illatiivimuodot ovat nyt abstrakteja.

(77) Mutta se Hengellinen caiki asioita Domitzepi/ ia ei hen keldeken Domita. (UT 1548, 1. Kor. 2:15)

Mutta hengellinen tuomitsee tosin kaikkia, vaan ei hän keltäkään tuomita. (B 1776)

Hengellinen ihminen sitä vastoin tutkistelee kaiken, mutta häntä itseään ei kukaan kykene tutkistelemaan. (R 1933/38)

Hengellinen ihminen **sen sijaan** pystyy tutkimaan kaikkea, mutta häntä itseään ei kukaan voi tutkia. (R 1992)

Postpositiorakennetta *sen sijaan* käytetään tässä käännöksessä esimerkiksi lauseissa, jossa on aiemmissa käännöksissä käytetty *sitä vastoin* tai *mutta* (esim. 77). Lauseke *sen sijaan* esiintyy 23 kertaa vuoden 1992 Raamatussa. Edellisessä käännöksessä lauseke esiintyi 11 kertaa.

Kohdissa, jossa puhutaan siitä, että joku on tullut isänsä asemaan, ja jossa on aiemmin käytetty *sija-*sanaa, käytetään 1992 raamatussa joskus *sija-*sanaa ja joskus *paikka-*sanaa. Ero näkyy lauseissa "Nouskoot sinun poikasi, kuningas, isiesi **sijaan**" (R 1992, Ps. 45:17) ja "Mattatian poika Juudas, lisänimeltään Makkabilainen, otti nyt isänsä **paikan**" (R 1992, 1. Makk. 3:1).

Inessiivimuoto *sijassa* esiintyy tässä käännöksessä kolme kertaa. Tämä on kaikista käännöksistä vähäisin määrä. Esimerkiksi vuoden 1642 Bibliassa inessiivejä oli 65. Kaikki kolme inessiiviä ovat abstrakteja. Kaksi näistä on muotoa *sinun sijassasi* kuten kohdassa Job. 5:8: "Sinun sijassasi minä vetoaisin Jumalaan ja esittäisin asiani hänelle". Kolmas inessiivi on erilainen.

(78) Mutta jos leskellä on lapsia tai lastenlapsia, on **ensi sijassa** näiden opittava [...] (R 1992, 1. Tim. 5:4)

Esimerkissä 78 esiintyy rakenne *ensi sijassa*. Aikaisemmissa käännöksissä lause on kirjoitettu eri tavalla, kuten vuoden 1933/38 Raamatussa: *oppikoot nämä ensin*.

(79) Kristus on lunastanut meidät vapaiksi lain kirouksesta tulella itse kirotuksi meidän **sijastamme** [...] (R 1992, Gal. 3:13)

Esimerkissä 79 käytetään tässä käännöksessä *sija-*sanan elatiivia kohdassa, jossa oli Agricolasta asti käytetty sanaa *edestä*: "kun hän tuli kiroukseksi meidän **edestämme**" (R 1933/38). Elatiivimuotoja on vuoden 1992 Raamatussa 21 ja kaikki ovat abstrakteja. Elatiivimuotoja on määrältään melkein sama kuin vuoden 1776 Bibliassa (vuoden 1933/38 käännöksessä on kahdeksan). Kaikki 21 muotoa ovat kuitenkin abstrakteja, kun taas 1776 Biblian elatiivimuodot ovat kaikki konkreettisia.

(80) Heidän on asepalveluksen **sijasta** suoritettava työpalvelusta pyhäkköteltassa. (R 1992, 4. Moos. 4:3)

Esimerkissä 80 *sija-*sana esiintyy ensimmäisen kerran. Lause oli aikaisemmissa käännöksissä erilainen: "kaikki, joiden on palveltava toimittamalla askareita ilmestysmajassa" (R 1933/38).

Ulkopaikallissijat: Allatiivi

Sija-sanana yksikön ulkopaikallissijoja on vain kahdeksan koko vuoden 1992 Raamatussa. Abstrakteja muotoja on kolme allatiivia.

(81) Tuoksun sijaan tulee löyhkä ja vyön **sijalle** kahleköysi ja hiuslaitteen sijaan keritty pää ja muotipuvun sijaan säkkivaate. Ja kauneuden sijaan tulee poltinmerkki. (R 1992, Jes. 3:24)

Esimerkissä 81 oleva raamatunkohta on sama kuin esimerkissä 62. Vuoden 1933/38 Raamatussa illatiivimuotoa *sijaan* käytettiin viisi kertaa peräkkäin, ja vanhemmissa käännöksissä neljä ensimmäistä sanaa olivat *edestä*. 1992 Raamatussa puolestaan toinen *sijaan*-muoto korvataan allatiivimuodolla *sijalle*. Vyö ja kahleköysi ovat elottomia esineitä, mutta myös konkreettisempia kuten esimerkiksi *tuoksu* ja *kauneus*. Kuten luvusta 5.6.1 näkyi, allatiivimuotoa käytetään tässäkin käännöksessä konkreettisesti. Vaikka allatiivi on abstraktimpi kuin ennen, on myös mahdollista tulkita korvauksen niin, että kääntäjä on halunnut viitata vyön konkreettiseen paikkaan enemmän kuin se, mitä pitemmälle kieliopillistunut illatiivi välittää.

Toinen allatiivi esiintyy kohdassa Hepr. 8:7: "Jos ensimmäinen liitto olisi ollut rikkumaton, ei **sen sijalle** olisi tarvittu toista". Tässä kohdassa allatiivi *sijalle* viittaa abstraktin liiton eli sopimuksen korvaamiseen. Allatiivia käytetään siis tässä käännöksessä ilmaisemaan sekä elottomien esineiden että abstraktioiden korvaamista.

5.6.3 1992 Raamatun laskelmat

TAULUKKO 9. 1992 Raamatun konkreettiset ja abstraktit *sija*-sanon yksikön ja monikon paikallissijat.

Yksikön sisäpaikallissijat	<i>sijassa</i>	<i>sijasta</i>	<i>sijaan</i>	Yhteensä
Konkreettinen	0	0	0	0
Abstrakti	3	21	76	100
Yhteensä	3	21	76	<u>100</u>
Yksikön ulkopaikallissijat	<i>sijalla</i>	<i>sijalta</i>	<i>sijalle</i>	Yhteensä
Konkreettinen	-	1	4	5
Abstrakti	-	0	3	3
Yhteensä	-	1	7	<u>8</u>
Monikon ulkopaikallissijat	<i>sijoilla</i>	<i>sijoilta</i>	<i>sijoille</i>	Yhteensä
Konkreettinen	1	3	3	7
Abstrakti	0	0	0	0
Yhteensä	1	3	3	<u>7</u>

Vuoden 1992 Raamatussa elatiivi on ainoa *sija*-sanon yksikön paikallissija, jolla on enemmän esiintymiä kuin edellisessä käännöksessä, ja kaikki elatiivit ovat abstrakteja. Myöskään illatiivi ei enää esiinny konkreettisesti. *Sija*-sanon adessiivimuoto ei tässä käännöksessä esiinny ollenkaan.

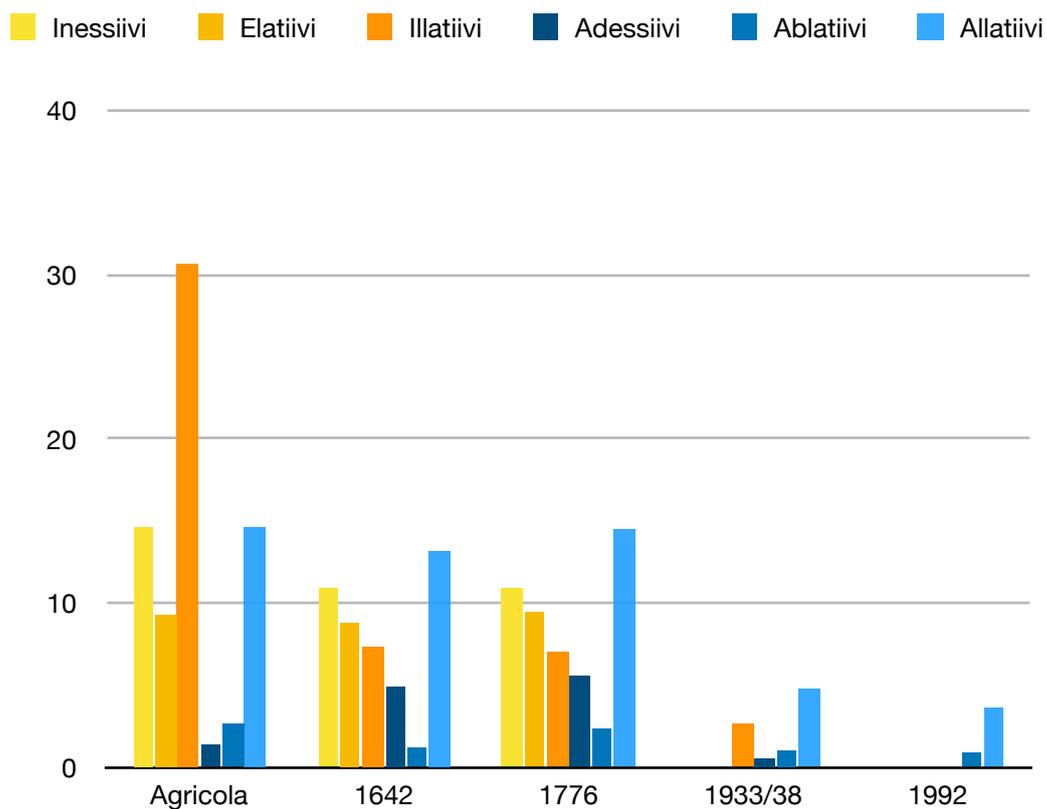
Allatiivimuoto *sijalle* vielä esiintyy sekä konkreettisesti että abstraktisti, ja allatiivia käytetään nyt myös abstraktien asioiden korvaamisessa. Ablatiivimuodosta on vain yksi tapaus, ja tulkitseen sen konkreettiseksi (esim. 73). Myös *sija*-sanon inessiivimuoto on tässä teoksessa vähäinen. Se esiintyy kolme kertaa. Monikossa ei esiinny tässä käännöksessä sisäpaikallissijoja, mutta tämä on ensimmäinen raamatunkäännös, jossa kaikki kolme monikon ulkopaikallissijaa esiintyvät.

6. Vertailu korpusten välillä

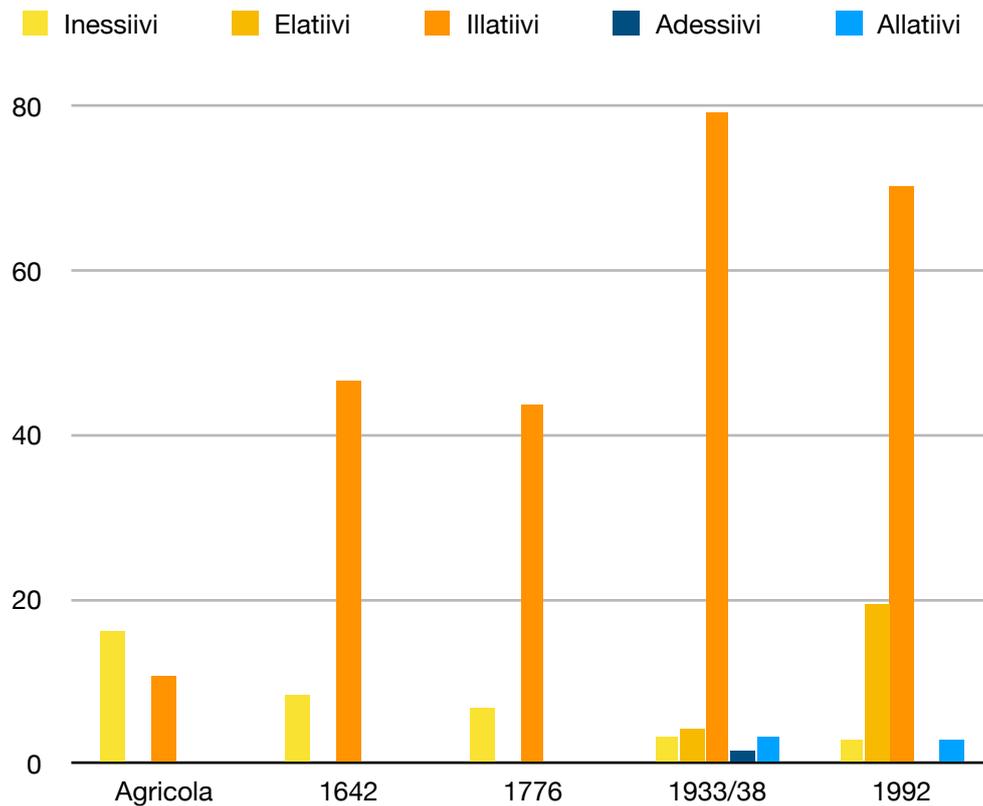
Tässä luvussa vertaan eri korpusten paikallissijamuotojen käyttöjä toisiinsa laatiakseni paremman käsityksen eri käännosten kääntäjien tekemistä *sija*-sanana muutoksista.

6.1 Konkreettisten ja abstraktien merkitysten jakoon perustuvat tulokset

Esitän seuraavaksi kaksi pylväskaaviota, josta näkyy korpusten paikallissijamuodot semanttisen analyysin perusteella. Kuviosta 1 näkyy *sija*-sanana konkreettiset yksikön paikallissijat ja kuviosta 2 abstraktit yksikön paikallissijat. Kaavioissa näkyy prosenttimäärä kaikista yksikön paikallissijoista eri korpuksissa. Olen siis laskenut esimerkiksi Agricolan korpuksessa *sija*-sanana yksikön inessiivien prosenttimäärän yksikön paikallissijojen kokonaismäärästä samassa korpuksessa.

KUVIO 1. *Sija*-sanana konkreettiset yksikön paikallissijat eri korpuksissa prosentteina esitettynä.

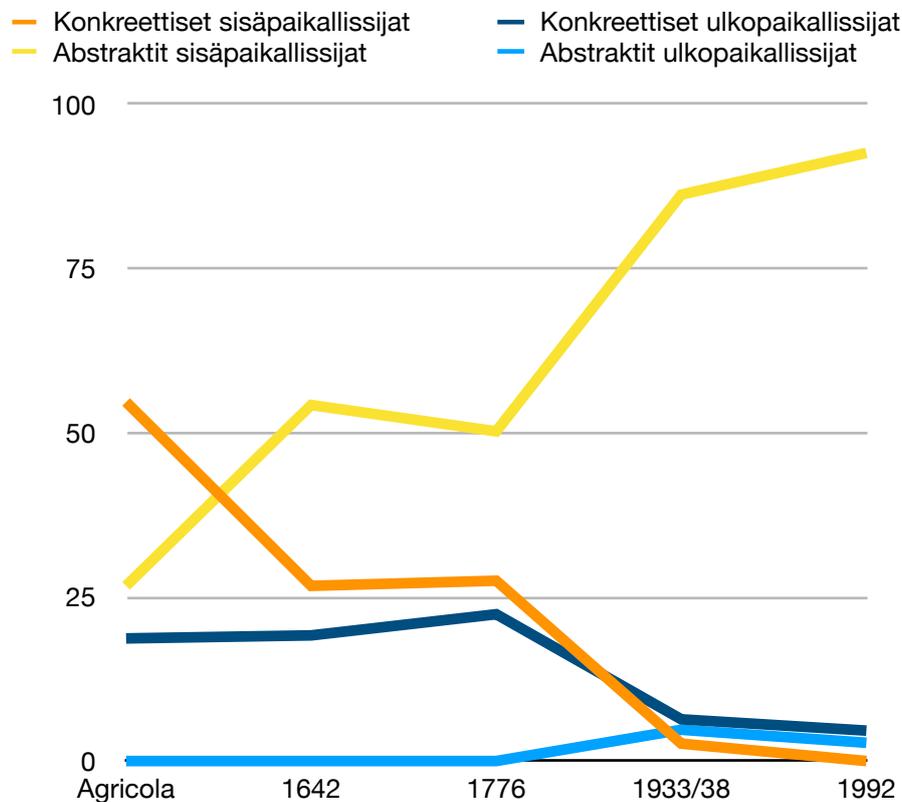
KUVIO 2. *Sija*-sanan abstraktit yksikön paikallissijat eri korpuksissa prosentteina esitettynä.

Kuten kuvio 1 osoittaa, konkreettisten merkitysten ilmaiseminen on uusimmassa käännöksessä jäänyt yksinomaan ulkopaikallissijojen tehtäväksi. Ulkopaikallissijojen käyttö kuitenkin myös vähenee.

Abstrakteissa merkityksissä (kuvio 2) inessiivi on koko ajan vähentynyt ja illatiivi lisääntynyt. Elatiivi on myös lisääntynyt kahdessa uusimmassa käännöksessä. Abstraktit ulkopaikallissijat eivät ole vuoden 1992 käännöksessä edelliseen 1933/38-käännökseen verrattuna lisääntyneet samalla tahdilla kuin elatiivi, vaan allatiivin käyttö on hieman vähentynyt, ja adessiivia ei enää käytetä.

Illatiivi on aina ollut eniten käytetty paikallissija. Agricolalla sitä käytetään enemmän konkreettisissa merkityksissä, mutta kaikissa muissa käännöksissä sitä käytetään enemmän abstrakteissa merkityksissä. Kaaviot osoittavat, että mitä useammin illatiivia on käytetty abstraktisti, sitä vähemmän sitä on käytetty konkreettisesti. Myös allatiivin konkreettinen käyttö on vähentynyt huomattavasti, kun sitä on otettu käyttöön abstraktisti. Inessiivin konkreettinen käyttö on kuitenkin vähentynyt, vaikka abstrakti käyttö ei ole lisääntynyt.

Seuraavaksi esittelen viivakaaviolla (kuvio 3) miten konkreettisten ja abstraktien sisä- ja ulkopaikallissijojen käytön kehitys on ollut Agricolasta vuoden 1992 Raamattuun. Nämäkin numerot on laskettu prosentteina.

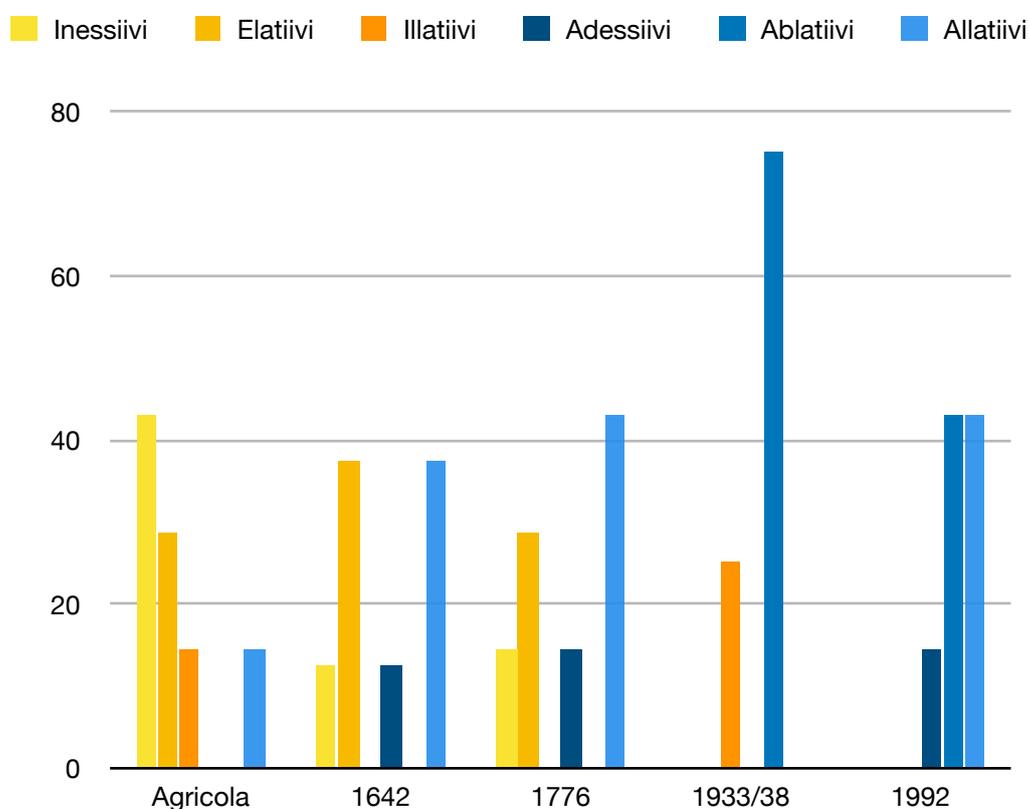
KUVIO 3. *Sija*-sanankonkreettisten ja abstraktien yksikön sisä- ja ulkopaikallissijojen kehitys.

Kuviosta 3 näkyy, että abstraktien sisäpaikallissijojen käyttö on lisääntynyt merkittävästi ajan myötä. Myös abstraktit ulkopaikallissijat ovat hieman lisääntyneet ja ovat nyky Suomessa käytössä toisin kuin ennen 1800-lukua. Konkreettiset sekä sisä- että ulkopaikallissijat ovat vähentyneet.

Suurin muutos tapahtui vuoden 1776 Biblian ja vuoden 1933/38 Raamatun välillä. Näiden käännösten välillä oli pitkä aikaväli, ja suomen kielen kehitys oli 1800-luvulla voimakasta. 1700-luvun Raamatussa vain inessiiviä ja illatiivia käytettiin abstraktilla tavalla. Muut paikallissijamuodot esiintyivät ainoastaan konkreettisissa merkityksissä. Vuoden 1933/38 Raamatussa konkreettisiin tarkoitteisiin viittaavia *sija*-sanoja on myös huomattavasti vähemmän, ja abstraktiin tarkoitteisiin viittaavia huomattavasti enemmän kuin ennen.

Vuoden 1933/38 Raamatussa myös elatiivi *sijasta*, adessiivi *sijalla* sekä allatiivi *sijalle* esiintyvät abstrakteissa merkityksissä. Huomattavin muutos tapahtui elatiivin käytössä, koska sitä käytettiin ainoastaan konkreettisissa merkityksissä 1776 Bibliassa, ja ainoastaan abstrakteissa merkityksissä vuoden 1933/38 Raamatussa. Ablatiivi *sijalta* on vielä 1992 Raamatussa ainoa paikallissijamuoto, joka ei esiinny abstraktissa merkityksessä.

Esitän seuraavaksi *sija*-sanana paikallissijojen monikkomuodot prosentteina laskettu kussakin korpuksessa. Kaikki monikon paikallissijat viittaavat konkreettisiin tarkoitteisiin. Kuviosta 4 näkyy kuitenkin, että on tapahtunut muutoksia.

KUVIO 4. *Sija*-sanana monikon (konkreettisiin tarkoitteisiin viittaavat) paikallissijat eri korpuksissa prosentteina esitettynä.

Kuviosta 4 näkyy, että *sija*-sanana monikkomuodoissa on 500 viime vuoden aikana tapahtunut muutoksia. Agricola käytti vain sisäpaikallissijoja lukuun ottamatta yhtä allatiivia. Vuoden 1992 Raamattu on ensimmäinen raamatunkäännös, jossa monikon sisäpaikallissijoja ei ole. Toisaalta kaikki ulkopaikallissijat ovat edustettuina.

Ablatiiveja ja allatiiveja on vuoden 1992 Raamatussa kolme, ja lisäksi on yksi adessiivimuoto. On mielenkiintoista, että ablatiivi on tavallisin monikon ulkopaikallissija 1900-luvun käännöksissä ja samalla näyttää olevan vähiten kielipollistunut yksikön paikallissijamuoto. Monikkomuotojen merkitykset ovat siis vielä konkreettisia, mutta ne on muutettu sisäpaikallissijoista ulkopaikallissijoihin.

6.2 Konkreettismerkityksisten *sija*-sanojen korvaukset

Ennen kuin vertaan eri korpusten paikallissijojen käyttöä toisiinsa, esittelen pari esimerkkiä, jossa *sija*-sanaa käytetään nominatiivissa.

- (82) Leuite sinun Teldas **sia**/ ia vloswenyte sinun Asumises hursti. Ele säste/ pidhenne sinun Köydhes/ ia kijnite sinun waias Luiasti. (Weisut 1551, Jes. 54:2)
Lewitä teldas **sia**/ ja wenytä asumises waate/ älä säästä/ pidennä köytes/ ja kijnnitä waajas lujast. (B 1642)
Levitä majas **sia**, ja venytä asumises waate, älä säästä; pitennä köytes, ja kiinnitä waajas lujasti. (B 1776)
Tee avaraksi telttasi **sija**, levennettäköön sinun majojesi seinien kangas. Älä säästele! Pidennä telttaköytesi ja vahvista vaarnasi. (R 1933/38)
Tee telttasi **sija** suureksi, levitä säästelemättä kangasta asumustesi katoksi! Pidennä köydet, iske lujaan vaarnat! (R 1992)
- (83) sinä ihmisen poica/ tämä on minun istuimeni **paicka**/ jonga päällä minä istun/ josa minä tahdon asua Israelin lasten seas ijancaickisest [...] (B 1642, Hes. 43:7)
sinä ihmisen poika, tämä on minun istuimeni **paikka** ja minun pyötäjalkaini **sia**, jossa minä tahdon asua Israelin lasten seassa ijancaickisest [...] (B 1776)
Ihmislapsi, tämä on minun valtaistuimeni **sija** ja minun jalkapohjaini **sija**, jossa minä tahdon asua israelilaisten keskellä ijancaickisest. (R 1933/38)
Ihminen, tämä on minun valtaistuimeni **sija** ja koroke minun jalkojeni alla. Täällä minä olen asuva Israelin kansan keskellä ikuisest. (R 1992)

Vuoden 1992 Raamatussa *sija*-sanaa käytetään muun ohessa kohdissa, joissa se on ollut käytössä jokaisessa käännöksessä Agricolasta saakka (esim. 82). Sitä käytetään myös kohdissa, joissa aiemmin käytettiin jotain muuta sanaa (esim. 83). Tavallisinta on kuitenkin, että kehitys menee toiseen suuntaan eli alun perin käytetty *sija*-sana korvataan toisella sanalla. *Paikka* on tavallisin sana, jolla *sija*-sana korvataan.

6.2.1 Konkreettismerkityksiset *sija*-sanat korvataan tarkemmilla paikanilmauksilla

Sisäpaikallissijat: Illatiivi

Käyn tässä luvussa läpi, miten *sija*-sanat konkreettiset merkitykset on korvattu, ja aloitan illatiivilla. Pari konkreettista illatiivia korvattiin jo Agricolan teoksesta toiseen (esim. 27). Vielä useammin *sija*-sanoja korvataan ensimmäisessä Bibliassa. Esimerkiksi korvataan *erinomaisen sijahan* (1. Moos. 1:9) lausekkeella *erinomaiseen paikkaan*. *Sija*-sana korvataan myös muilla sanoilla, kuten lausekkeessa "poismeni harhaan ylenannettun sijaan" (Luuk. 9:10), joka on vuoden 1642 Bibliassa "meni harhan erämaahan".

- (84) [...] tässä me olem ja menem siihen **siaan**/ josta HERra on meille puhunut (B 1642, 4. Moos. 14:40)
[...] katso, tässä me olemme, ja menemme siihen **paikkaan**, josta Herra on puhunut (B 1776)
Katso, tässä me olemme; me lähdemme siihen **paikkaan**, josta Herra on puhunut (R 1933/38)
Nyt me olemme valmiit menemään siihen **maahan**, josta Herra puhui (R 1992)

Enemmän illatiiveja korvataan vuoden 1776 Bibliassa (esim. 84). Esimerkistä näkyy, että *paikka*-sanaa käytettiin vuosien 1776 ja 1933/38 käännöksissä, ennen kuin sekin korvattiin *maa*-sanalla vuoden 1992 Raamatussa.

- (85) [...] ettei hekin mös tulisi tehen pinan **sijaan**. (UT 1548, Luuk. 16:28–29)
[...] ettei hekin tulis tähän waiwan **siaan**. (B 1642)
[...] ettei hekin tulisi tähän vaivan **siaan**. (B 1776)
[...] etteivät hekin joutuisi tähän vaivan **paikkaan**. (R 1933/38)
[...] etteivät hekin joutuisi tähän kärsimyksen **paikkaan**. (R 1992)

Suurin osa konkreettismerkityksistä *sija*-sanat illatiivimuodoista, joita käytetään vuoden 1642 Bibliassa, ovat vielä käytössä vuoden 1776 Bibliassa ja korvataan vasta vuoden 1933/38 Raamatussa. Esimerkistä 85 löytyy illatiivi *sijaan* kolmesta ensimmäisestä käännöksestä ja *paikkaan* vuosien 1933/38 ja 1992 Raamatuista.

Myös vuoden 1933/38 Raamatun lauseke "asettuivat heidän sijaansa" (esim. 54) korvataan vuoden 1992 Raamatussa lausekkeella "asettuivat heidän alueilleen". Kuten esimerkin 54 kohdalla huomautin, lauseke on mahdollista tulkita sekä konkreettiseksi että abstraktiksi. Vuoden 1992

Raamatussa puolestaan konkreettisiin tarkoitteisiin viittaavia *sija*-sanana illatiiveja ei esiinny eikä niitä voi siis enää jäsentää substantiiveiksi.

Inessiivi ja elatiivi

Myös konkreettiset inessiivi- ja elatiivimuodot korvataan muilla sanoilla.

(86) Se on caunis ja cunnialinen hänen edesäns/ ja wäkwewys ja ilo on hänen **siasans**.

(B 1642, 1. Aik. 16:27)

Kaunistus ja kunnia on hänen edessänsä, ja väkevyys ja ilo on hänen **siassansa**. (B 1776)

Kirkkaus ja kunnia on hänen kasvojensa edessä, väkevyys ja riemu hänen **asuinsijassaan**. (R 1933/38)

Hänen on loisto ja hänen on kunnia, hänen **pyhäkössään** on voima ja kirkkaus. (R 1992)

Esimerkissä 86 *sija* aikaisemmissa raamatunkäännöksissä korvataan sanalla *asuinsija* vuoden 1933/38 Raamatussa, ja sitten sanalla *pyhäkkö* vuoden 1992 Raamatussa.

(87) Niin nousivat kaikki miehet Israelista, jokainen **siastansa**, ja asettivat heitänsä Baal-Tamariin; ja Israelin väijyjät nousivat **siastansa** Gabaan luolasta. (B 1776, Tuom. 20:33)

Niin kaikki Israelin miehet nousivat, kukin **paikaltaan**, ja asettuivat sotarintaan Baal-Taamariin; ja väijyksissä oleva Israelin joukko syöksyi esiin **paikaltaan** Geban aukealta. (R 1933/38)

Israelilaisten pääjoukko, joka oli lähtenyt **asemistaan**, ryhmittyi uudelleen taisteluun Baal-Tamarissa. Samaan aikaan israelilaisten väijytysjoukot syöksyivät esiin **piilopaikoistaan** gibealaisten selustasta. (R 1992)

Kuten esimerkeistä 87 näkyy, *sija*-sana usein korvataan sellaisilla sanoilla, jotka ovat kuvailevampia ja joilla on tarkempia merkityksiä, kuten *pyhäkkö*, *piilopaikka*, *erämaa* ja *koroke*. Käytetään myös lisätietoja antavia yhdyssanoja kuten *makuusija*, *asuinsija*, *piilopaikka* ja niin edelleen. Myös adverbeja *sinne* ja *tänne* käytetään kohdissa, joissa aiemmin käytettiin *sijaan*, kuten kohdassa Luuk. 23:5: *tehen sian asti* (UT 1548) ja *tänne asti* (R 1992).

(88) Ettäs cuulisit taiwas/ sijtä **siasta cusas asut** [...] (B 1642, 1. Kun. 8:43)

Ettäs kuulisit taivaissa siitä **siasta, kussas asut** [...] (B 1776)

niin kuule taivaasta, **asuinpaikastasi**, häntä [...] (R 1933/38)

niin kuule se **asuinsijaasi** taivaaseen [...] (R 1992)

Esimerkissä 88 käytetään ensin *sija*-sanaa, myöhemmin yhdyssanaa *asuinpaikka* ja sen jälkeen *asuinsija*.

- (89) Sille catzo / HERRA ombi wlgosmeneue **Sijastansa** / takasaman [...] (Rukouskirja 1544, Jes. 26:21)
 Sille catzo / HERRAN pite vloskeumen **Siastants**/ etziskelemen [...] (Weisut 1551)
 Sillä cadzo/ HERra on käypä ulos **siastants**/ edzimän [...] (B 1642)
 Sillä katso, Herra on käyvä ulos **siastantsa*** etsimään [...] (B 1776)
 Sillä katso, Herra lähtee **asuinsijastaan** kostamaan [...] (R 1933/38)
 Sillä itse Herra lähtee **asuinpaikastaan** vaatiakseen [...] (R 1992)

Esimerkissä 89 käytetään elatiivia *sijasta* Agricolaista 1776 Bibliaan. Sitten tapahtuu päinvastoin kuin esimerkissä 88 eli ensin käytetään yhdyssanaa *asuinsija* ja sitten *asuinpaikka*. Se, että *asuinpaikka* on korvattu sanalla *asuinsija* esimerkissä 88, voi viitata siihen, että kääntäjä on hahmottanut Jumalan asuinpaikkaa taivaassa abstraktimmin kuin aikaisemmassa käännöksessä. Esimerkissä 89, jossa Jumala *lähtee* asuinpaikastaan, paikan merkitystä on helpompaa hahmottaa liikettä kuvaavan verbin vuoksi, kuten huomautin luvussa 5.2.1. Myöskin se, että *sija*-sana poistetaan ja korvataan *paikka*-sanalla ja muilla tarkemmilla sanoilla kuten muutkin konkreettiset sanat, kertoo konkreettisesta hahmottamisesta.

Ulkopaikallissijat: Allatiivi

Konkreettismerkityksiä *sija*-sanana allatiiveja käytetään ennen 1800-lukua myös samanlaisissa tilanteissa kuin edellä olevissa esimerkeissä eli jonkun olennon kodista, tai paikasta, joka kuuluu jollekulle.

- (90) Mene matcas/ sinne custas tullut olet. (B 1642, 4. Moos. 24:11)
 Pakene kohta **sialles**. (B 1776)
 Mene tiehesi! (R 1933/38)
 Painu sinne, mistä tulit! (R 1992)

Esimerkissä 90 *sija*-sana otettiin käyttöön vuoden 1776 Raamatussa sellaisessa kohdassa, jossa sana ei ollut esiintynyt aiemmin. Raamatunkohdan dialogi muodostuu kuningas Balakin ja Bileamin keskustelusta, jossa Balak vihastuu Bileamiin. Myöhemmin molemmat menevät kotiin (esim. 91).

- (91) Ja Bileam nousi ja meni matcaans/ ja tuli **siallens** jälleens/ ja Balac myös meni maatcaans. (B 1642, 4. Moos. 24:25)
 Ja Bileam nousi ja meni matkaansa, ja tuli jälleen **siallensa**, ja Balac myös meni tietänsä myöten. (B 1776)
 Senjälkeen Bileam nousi, lähti matkaan ja palasi **kotiinsa**; ja myöskin Baalac lähti tiehensä. (R 1933/38)
 Sitten Bileam lähti paluumatkalle kohti **kotiseutuaan**, ja myöskin Balac lähti omalle taholleen. (R 1992)

Sija-sanaa käytetään tässä esimerkissä myös vuoden 1642 Bibliassa, eikä vain 1776 Bibliassa kuten esimerkissä 90. Kuten esimerkistä 91 näkyy, *sija* viittaa Bileamin kotiin tai kotiseutuun.

Toinen kohta on samanlainen (2. Aik. 34:31). Siinä käytetään ensin *sija*-sanaa: "Cuningas meni siallens" (B 1776), myöhemmin *paikka*-sanaa: "kuningas asettui paikallensa" (R 1933/38) ja sitten sanaa *koroke*: "kuningas nousi korokkeelle" (R 1992). Tässä kohdassa *sija* ei viittaa kuninkaan kotiin vaan kuninkaan työpaikassa olevaan paikkaan. Vuoden 1992 Raamatussa *paikka* on siis tarkemmin kuvattu *koroke*-sanalla.

(92) [...] "Mene ja pane maata; ja jos sinua vielä kutsutaan, niin sano: 'Puhu, Herra; palvelijasi kuulee'".

Samuel meni ja pani maata **sijallensa**. (1933/38, 1. Sam. 3:9)

[...] »Mene nukkumaan, mutta jos joku vielä kerran kutsuu sinua, vastaa näin: Puhu, Herra, palvelijasi kuulee.» Ja Samuel meni takaisin **vuoteelleen**. (R 1992)

Esimerkissä 92 Samuelin *sija* on hänen makuupaikkansa. Kuten edellä olevista esimerkeistä näkyy, *sija*-sanaa käytetään viittaamaan moniin eri asioihin, ja silloin kun konkreettista paikkaa tarkoittava *sija* korvataan, usein valitetaan joku kuvaavampi sana sen sijaan. Tässä esimerkissä korvaus tapahtui vasta vuoden 1992 Raamatussa.

Adessiivi ja ablatiivi

(93) Auringo ia Cuu seisoi alalans [...] (Weisut 1551, Hab. 3:11)

Auringo ja Cuu seisoi alallans [...] (B 1642)

Aurinko ja kuu seisovat **siallansa** [...] (B 1776)

Aurinko ja kuu astuvat majaan [...] (R 1933/38)

Aurinko ja kuu jäävät piiloon majaan [...] (R 1992)

Esimerkissä 93 käytettiin ensin *ala*-sanaa, sitten *sija*-sanaa. Seuraavassa käännöksessä sana korvattiin sanalla *maja*.

(94) [...] sillä sinä olet muucalainen/ ja olet tänne tullut sinun **sialdas**. (B 1642, 2. Sam. 15:19)

[...] sillä sinä olet muukalainen, ja olet tänne tullut sinun **sialtas**. (B 1776)

[...] sillä sinä olet vieras, vieläpä maanpaossa **kotoasi**. (R 1933/38)

Sinähän olet vierasmaalainen ja lisäksi **maanpakolainen**. (R 1992)

Ablatiivi *sijalta* korvataan esimerkissä 94 tarkemmilla sanoilla *koti* ja *maanpakolainen*.

- (95) Nin he poisotit kiuen **sijaldans** [...] (1548, Joh. 11:41)
 Ja he otit kiwen pois **sialdans** [...] (B 1642)
 Ja he ottivat kiven pois **sialtansa** [...] (B 1776)
 Niin he ottivat kiven pois. (R 1933/38)
 Kivi otettiin pois. (R 1992)

Esimerkissä 95 *sija*-sana yksinkertaisesti poistetaan vuoden 1933/38 Raamatussa.

- (96) [...] ota caicki Cuningat pois heidän **sioistans/** ja pane Ruhtinat heidän **siaans**. (B 1642, 1. Kun. 20:24)
 [...] ota kaikki kuninkaat pois heidän **sioistansa** ja pane ruhtinaat heidän **siaansa**. (B 1776)
 Pane pois kuninkaat, kukin **paikaltaan**, ja aseta käskynhaltijat heidän **sijaansa**. (R 1933/38)
 Pane kaikki kuninkaat pois **tehtävistään** ja aseta omat käskynhaltijasi heidän **sijaansa**. (R 1992)
 Tue die Könige weg, einen jeglichen an seinen Ort, und stelle die Landpfleger an ihre Stätte. (Luther 1545)

Esimerkissä 96 ensimmäinen *sija*-sana on uusimmassa suomennoksessa tulkittu abstraktiksi; *tehtävistään*. Saksannoksesta näkyy kuitenkin, että merkitys on *Ort* eli "paikka".

- (97) [...] ia vlostooipi Twlen salaisist **sioistans**. (Weisut 1551, Jer. 51:16)
 [...] ja tuo tuulen salaisist **sioistans**. (B 1642)
 [...] ja tuo tuulen kammioistansa. (B 1776)

Esimerkistä 97 näkyy, että *sija*-sanon monikon elatiivi korvattiin sanalla *kammio* vuoden 1776 Bibliassa.

Esimerkeistä näkyy, että kääntäjät ovat usein korvanneet *sija*-sanon sanoilla, jotka ovat kuvailevampia. Tuntuu siltä, että kääntäjien mielestä *sija*-sanon merkitys ei enää riitä. *Sija*-sana on muuttunut abstraktimmaksi, ja lauseeseen tarvitaan jotain lisätietoa, jotta tekstin merkitys pysyy samanlaisena. Kieliopillistumisen seurauksena sanon itsenäisyys näyttää häviävän.

6.2.2 *Sija*-sanon sisäpaikallissija muutetaan ulkopaikallissijaksi

On useita esimerkkejä siitä, että *sija*-sanon sisäpaikallissijamuoto muutetaan ulkopaikallissijaksi. Esimerkiksi käytetään aikaisemmissa käännöksissä illatiivia *sijaan*, mutta myöhemmissä käännöksissä allatiivia *sijalle*.

- (98) Ja jos jonkun ihoon tulee paisuma, ja paranee jälleen, Ja sitte siihen **siaan** tulee jotakin valkua eli punaista rakkoa, se pitää katsottaman papilta. (B 1776, 3. Moos. 13:18)
 Ja jos jonkun ihoon tulee paise, joka paranee jälleen, ja paiseen **sijalle** tulee valkoinen nystyrä tai vaaleanpunainen pilkku, näyttäytyköön hän papille. (R 1933/38)

Jos joku saa ihoonsa paiseen ja se paranee, mutta paiseen **paikalle** ilmaantuu valkoinen kyhmy tai punertavanvalkoinen laikku, hänen on mentävä papin luo. (R 1992)

Vuoden 1933/38 Raamatun tekstissä (esim. 98) vaikuttaa siltä, että käytetään allatiivia korostamaan paikan merkitystä, että illatiivi on enemmän kieliopillistunut, ja paikan merkitystä helpompaa hahmottaa allatiivilla. Vuoden 1992 Raamatussa taas käytetään *paikka*-sanaa.

- (99) Itätuuli wie hänen pois/ että hän hukku/ ja tuulispää sijrtä hänen **siastans**. (B 1642, Job. 27:21)
Itätuuli vie hänen pois, että hän hukkuu, ja tuulispää siirtää hänen **sialtansa**. (B 1776)
Itätuuli vie hänet, niin että hän menee menojaan, ja puhaltaa hänet pois **paikaltansa**. (R 1933/38) Itätuuli riuhtaisee hänet ilmaan, vie hänet pois, sinkoaa hänet oudolle seudulle. (R 1992)

Esimerkissä 99 käytetään vuoden 1642 Bibliassa elatiivia, 1776 Bibliassa ablatiivia ja 1933/38 Raamatussa *paikka*-sanan ablatiivia. 1992 Raamatussa sana poistetaan kokonaan. Tämä näyttää olevan tyypillisin tapahtumaketju. Konkreettista paikkaa merkitsevä *sija*-sana siirtyy sisäpaikallissijoista ulkopaikallissijoihin tai poistetaan.

6.2.3 *Sija*-sanan paikallissija muutetaan monikoksi

Luvussa 5 tuli esille, että kaikilla monikon ulkopaikallissijoilla on konkreettisia merkityksiä. Useat monikot olivat aiemmin yksikköjä.

- (100)Ellei mine näe henen Käsissens Naulain reiki / ia piste minun Sormeni Naulain **sijaan** / ia laske minun Käteni henen Kylkeens / em mine vsko. (UT 1548, Joh. 20:25)
ellen minä näe hänen käsissän naulain reike/ ja pistä sormeani naulain **siaan**/ ja pane kättäni hänen kylkeens/ en minä usko. (B 1642)
ellen minä näe hänen käsissän naulan reikää, ja pistä sormeani naulain **siaan**, ja pistä kättäni hänen kylkeensä, en minä usko. (B 1776)
"Ellen näe hänen käsissään naulojen jälkiä ja pistä sormeani naulojen **sijoihin** ja pistä kättäni hänen kylkeensä, en minä usko". (R 1933/38)
»En usko. Jos en itse näe naulanjälkiä hänen käsissään ja pistä sormeani niihin ja jos en pistä kättäni hänen kylkeensä, minä en usko.» (R 1992)

Esimerkistä 100 näkyy, että aiemmin käytetty yksikön illatiivi korvattiin monikon illatiivilla vuoden 1933/38 käännöksessä.

(101)Auringo ylene ja laske/ ja juoxe **siallens**/ että hän sieldä ylönis jällens. (B 1642, Saarn. 1:5)

Aurinko ylenee ja laskee, ja juoksee **siallensa**, että hän sieltä ylenis jälleen. (B 1776)

Ja aurinko nousee, ja aurinko laskee ja kiiruhtaa sille **sijallensa**, josta se jälleen nousee. (R 1933/38)

Aurinko nousee, aurinko laskee, kiirehtii nousunsa **sijoille** ja nousee taas. (R 1992)

Die Sonne geht auf und geht unter und läuft an ihren **Ort**, daß sie wieder daselbst aufgehe. (Luther 1545)

Aikaisimmissa käännöksissä esimerkin 101 lause voidaan ymmärtää tarkoittavan ”aurinko kiirehtii sen omaan paikkaan (kotiin), jotta voi sieltä jälleen nousta”. Yksikön allatiivia käytetään myös vuoden 1933/38 Raamatussa, mutta 1992-käännöksessä sana muuttuu monikoksi, ja lause on vähän erilainen: *kiirehtii nousunsa sijoille*. Kun katsotaan Lutherin Uuden testamentin saksannosta, näkyy samanlainen rakenne kuin ensimmäisissä suomenkielisissä käännöksissä, eli *läuft an ihren Ort (juoksee paikalleen)*.

(102)Sentähden minä lijkutan taiwan/ nijn että maan pitä wapiseman **paicastans** [...] (B 1642, Jes. 13:13)

Sentähden minä liikutan taivaan, niin että maan pitää wapiseman **paikastansa** [...] (B 1776)

Sentähden minä järisytän taivaat, ja maa järkkyy **paikaltansa** [...] (R 1933/38)

Sen tähden taivaat järisevät, ja maa järkkyy **sijoiltaan** [...] (R 1992)

Esimerkissä 102 käytetään *sija*-sanan monikkoa siinä, missä edellisessä käännöksessä käytettiin *paikka*-sanan yksikköä.

Kolme tyypillisintä konkreettisten *sija*-sanojen kohtaloa on kuten edellä mainittu, että *sija* poistetaan, korvataan *paikka*-sanan samalla sijamuodolla (tai muulla sanalla) tai se muutetaan monikoksi. *Sija*-sanan konkreettisuus on säilynyt monikkomuodoissa, ja monikkomuodot otetaan myös käyttöön raamatunkohdissa, jossa aiemmin käytettiin *paikka*-sanan yksikkömuotoja (esim. 102).

6.3 Abstraktismerkityksisten *sija*-sanojen korvaukset

6.3.1 *Sija*-postpositio muutetaan toiseksi postpositioksi

Kuten konkreettisia *sija*-sanoja, myös abstrakteja korvataan myöhemmissä käännöksissä muilla postpositioilla.

(103)[...] sinä olet taittanut ricki puuiken / nijn tee nyt rautaijes **sen siaan**. (B 1642, Jer. 28:13)

[...] sinä olet taittanut rikki puu-ikeen, niin tee nyt rauta-ijes **sen siaan**. (B 1776)

Sinä olet särkenyt puisen ikeen, mutta tehnyt **sen sijaan** rautaisen ikeen. (R 1933/38)

Sinä särjät puisen ikeen mutta nostat **sen tilalle** rautaisen! (R 1992)

Esimerkissä 103 käytetään postpositiolauseketta *sen sijaan* 1642-Bibliasta 1933/38-Raamattuun, kun taas vuoden 1992 Raamatussa *sijaan* korvataan postpositiolla *tilalle*.

(104)olet tehnyt sinun paluelias Kuningaxi / Daudin minun Iseni **siahan** (Rukouskirja 1544, 1. Kun. 3:7)

olet tehnyt sinun palwelias Cuningaxi minun Isän Dawidin **siaan** (B 1642)

olet tehnyt palvelias kuninkaaksi isäni Davidin **siaan** (B 1776)

olet tehnyt palvelijasi kuninkaaksi minun isäni Daavidin **sijaan** (R 1933/38)

olet tehnyt minusta kuninkaan isäni Daavidin **jälkeen** (R 1992)

Esimerkissä 104 Agricola käytti *sija*-sanaa kuninkaanvaihdon kuvaamisessa. Tavallisinta vuoden 1642 Bibliassa oli myös lauseke "cuningaxi hänen siaans", joka esiintyy 65 eri kohdassa. Joskus käytettiin myös *perä*-sanaa, kuten lausekkeessa "Cuningaxi hänen peräns" (B 1642, 1. Kun. 16:28). Esimerkistä 104 näkyy, että *sija*-sanaa käytettiin kaikissa käännöksissä ennen 1992 Raamattua, jolloin se korvattiin *jälkeen*-postpositiolla.

Luvussa 2.3 huomautin, että VISK (§ 693) jäsentää myös *paikka*-sanana substantiivilähtöisten postpositioiden ryhmään. Raamatunkäännöksissä onkin useita esimerkkejä siitä, että *sija* korvataan *paikka*-sanalla myös abstrakteissa merkityksissä.

(105)[...] minä olen tullut minun Isäni Dawidin **siaan**/ ja istun Israelin istuimella (B 1642, 2. Aik. 6:10)

[...] minä olen tullut isäni Davidin **siaan**, ja istun Israelin istuimella (B 1776)

[...] minä olen noussut isäni Daavidin **sijalle** ja istun Israelin valtaistuimella (R 1933/38)

Minä olen astunut isäni Daavidin **paikalle** ja istun Israelin valtaistuimella (R 1992)

Esimerkissä 105 paikan merkitystä on helppoa hahmottaa verbien vuoksi. Verbit lausekkeissa *noussut sijalle* ja *astunut paikalle* korostavat paikan merkitystä. Kyse on kuitenkin kuninkaan asemasta eli abstraktista paikasta.

Sija korvataan myös sanalla *asema*, kuten kohdassa Job. 16:4: "jos te olisitte minun sijassani" (R 1933/38) ja "Jos te olisitte minun asemassani" (R 1992). *Sija* korvataan myös sanalla *sijainen*: "Cuningas [...] jätti siaans Förstin Andronicuxen linnan isännäxi" (B 1642, 2. Makk. 4:11) ja "Kuningas [...] jätti sijaisekseen Andronikoksen" (R 1992). Joskus *sija*-sanaa jää käyttöön, kuten kohdassa Dan. 11:20: "hänen sijaansa on nouseva mies" (R 1992).

Kuten tämän alaluvun esimerkeistä tulee esille, myös kieliopillistuneita ja abstrakteja *sija*-postpositioita korvataan muilla postpositioilla. Esimerkiksi käytetään nyt myös *paikka*-sanaa abstrakteissa merkityksissä, missä aiemmin käytettiin sanaa *sija* (esim. 105). *Jälkeen*-postpositiolla on myös abstrakti merkitys esimerkissä 104. Tämänäyttävissä raamatunkohdissa käytetään vuoden 1992 Raamatussa joskus postpositiota *sijaan*, joskus *jälkeen* ja joskus *tilalle*.

6.3.2 *Sija*-postposition sijamuotoa muutetaan

Vuoden 1642 Bibliassa abstraktia illatiivimuotoa käytetään yhä enemmän. Myös lauseke *sen sijaan* esiintyy ensimmäistä kertaa vuoden 1642 Bibliassa. Inessiivilauseke *sen sijassa* esiintyy kuitenkin Agricolalla (esim. 25) sekä vuoden 1642 Bibliassa (esim. 44). Inessiivi on ainoa abstrakti paikallissija, jonka käyttö vähenee, ja se vähenee jokaisessa korpuksessa (ks. kuvio 2).

- (106)[...] Oinahan [...] Jonga hen otti ia wffrasi poltwffrixi poighans **sijasa**. (1549 Messu, 1. Moos. 22:13)
Nijn Abraham meni/ ja otti sen oinan/ ja uhrasi polttouhrixi poicans **edest**. (B 1642)
Niin Abraham meni, ja otti oinaan ja uhrasi polttouhriksi poikansa **edestä**. (B 1776)
Ja Aabraham meni, otti oinaan ja uhrasi sen polttouhriksi poikansa **sijasta**. (R 1933/38)
Abraham kävi hakemassa oinaan ja uhrasi sen polttouhriksi poikansa **sijasta**. (R 1992)

Esimerkissä 106 näkyy se, että Agricolan inessiivi ensin korvataan *edestä*-postpositiolla, ja myöhemmin *sija*-sanana elatiivimuodolla. Kirjoitan enemmän *edestä*-sanasta luvussa 6.3.3.

- (107)Ja oleman pite **sijne siassa** cussa heillen sanottu on / Ette te ole minun Canssan / **siele** sanotan heille. O te eläwen Jumalan lapset (Weisut 1551, A-III-607)
Sen sijaan että heille nyt sanotaan: »Te ette ole minun kansani», heille sanotaankin näin: »Te olette elävän Jumalan lapset.» (R 1992, Hoos. 2:10)

Und es soll geschehen **an dem Ort**, da man zu ihnen gesagt hat: "Ihr seid nicht mein Volk", wird man zu ihnen sagen: "O ihr Kinder des lebendigen Gottes!" (1545 Lutherbibel, Hoos. 1:10)

Esimerkkiä 107 tarkasteltaessa näyttää ensin siltä, että *siinä sijassa, kussa* käytetään Agricolalla samalla tavalla kuin *sen sijaan, että* nykysuomeksi. Kun taas katsotaan vuoden 1545 saksannosta, käy selväksi, että tämä paikka oli alun perin konkreettinen: "Und es soll geschehen **an dem Ort**, da man zu ihnen gesagt hat" (Ja sen tulee tapahtua siinä paikassa, jossa heille on sanottu).

(108)Sillä he johdatit mieleens mitä heille oli tapahtunut heidän wiheljäisydesäns / cuinga maa **sen sias** cuin hän ennen annoi eläimitä / nyt annoi kärwäisiä / ja wesi annoi paljo sammacoita calain edest.

(B 1642, Viis. 19:10)

Sillä he johdattivat mieleensä, mitä heille oli tapahtunut heidän viheliäisyydessänsä, kuinka maa, **sen siassa** kuin hän ennen antoi eläimiä, nyt antoi kärpäsiä ja wesi antoi paljo sammakoita kalain edestä.

(B 1776)

Sillä he muistivat vielä, mitä heille oli tapahtunut muukalaisuuden maassa, kuinka maa tuotti sääskiä **sen sijaan**, että se olisi synnyttänyt nelijalkaisia eläimiä ja kuinka virta kalojen asemesta oksensi itsestään suuren paljouden sammakoita. (R 1933/38)

Heillä oli yhä mielessään, millaista vieraan kansan parissa oli ollut, miten maasta sikisi hyttysiä eikä maaeläimiä ja miten virta kalojen sijasta sylki esiin massoittain sammakoita. (R 1992)

Denn sie gedachten noch daran / wie es ergangen war im elende / Wie die Erde **an stat** der geborne Thier / Fliegen brachte / vnd das Wasser **an stat** der Fische / Frösche die menge gab. (Luther 1545)

Esimerkki 108 muistuttaa esimerkkiä 107, mutta tässä esimerkissä alkuperäinenkin merkitys näyttää olleen abstrakti. Konstruktio *sen sijassa, kuin* tuntuu viittaavan abstraktiin tilanteeseen, eli merkitys on *siinä tilanteessa, jossa*. Samassa kohdassa esiintyy lisäksi postpositio *edestä*, jonka funktio on abstrakti substituutio. Lutherin saksannoksessa käytetään abstraktia ilmaisua *anstatt (an stat)* eikä sanaa *ort* kuten esimerkissä 107. Tämä myös viittaa siihen, että alkuperäinen merkitys on ollut abstrakti. On mahdollista, että ensimmäisten suomenkielisten raamatunkäännösten *sija*-sanan inessiivimuodon abstrakti käyttö tässä kohdassa perustuu käännösten lähdekieliin.

(109)Ja Cuningas asetti BenaJan Jojadan pojan hänen **siaans** sotajoucon päälle/ ja Zadochin Papin AbJatharin siaan. (B 1642, 1. Kun. 2:35)

Ja kuningas asetti BenaJan Jojadan pojan hänen **siaansa** sotajoukon päälle; ja Zadokin papin asetti kuningas AbJatarin siaan. (B 1776)

Ja kuningas asetti Benajan, Joojadan pojan, hänen **sijaansa** sotaväen päälliköksi; ja pappi Saadokin kuningas asetti Ebjatarin sijalle. (R 1933/38)

Kuningas asetti Benajan, Jojadan pojan, hänen **jälkeensä** sotaväen päälliköksi, ja Abjatarin sijalle kuningas asetti pappi Sadokin. (R 1992)

Esimerkissä 109 on kaksi *sija*-sanaa samassa lauseessa. Esimerkistä näkyy, että ensimmäinen illatiivi korvattiin *jälkeen*-sanalla vuoden 1992 Raamatussa. Toinen illatiivi korvattiin allatiivilla vuoden 1933/38 Raamatussa, ja allatiivi esiintyy myös vuoden 1992 Raamatussa. Tämän ulkopaikallissijan merkitys ei ole kuitenkaan konkreettinen kuten luvussa 6.2.2, vaan allatiivia käytetään vuoden 1933/38 käännöksessä myös abstraktisti.

(110)Ja se cauris tuli sangen suurexi/ ja cosca hän väkewemmäxi tullut oli/ lohwaistin se suuri sarwi/ ja **sen siaan** caswoi neljä caunista jällens/ neljä taiwan tuulda cohden. (B 1642, Dan. 8:8)

Ja kauris tuli sangen suureksi ja kuin hän väkevämmäksi tullut oli, lohaistiin suuri sarvi, ja **sen siaan** kasvoi neljä kaunista jälleen neljää taivaan tuulta kohden. (B 1776)

Ja kauris tuli ylen suureksi; mutta kun se oli väkevimmillään, särkyi suuri sarvi, ja **sen sijalle** kasvoi neljä uhkeata sarvea, taivaan neljää tuulta kohti. (R 1933/38)

Vuohipukki tuli hyvin mahtavaksi, mutta sen ollessa mahtavimmillaan sen suuri sarvi katkesi ja **tilalle** nousi neljä suurta sarvea, yksi kuhunkin ilmansuuntaan (R 1992)

Esimerkistä 110 näkyy, että illatiivi *sijaan* korvattiin allatiivilla *sijalle* vuoden 1933/38 Raamatussa, joka myöhemmin korvattiin *tilalle*-postpositiolla. Lauseessa on polysemiaa siten, että uudet vuohensarvet kasvavat juuri samaan konkreettiseen paikkaan kuin missä vanha sarvi oli (ks. esim. 40 ja 70).

(111)Hän muserta monda epäluicuista tuima/ ja asetta muita heidän **siaans**. (B 1642, Job. 34:24)

Hän musertaa monta epäluikuista tuimaa, ja asettaa muita heidän **siaansa**. (B 1776)

[...] hän musertaa voimalliset tutkimatta ja asettaa toiset heidän **sijallensa**. (R 1933/38)

Hän murskaa mahtavat ja asettaa heidän **paikalleen** toiset miehet. (R 1992)

Myöskin esimerkissä 111 illatiivi muuttuu allatiiviksi vuoden 1933/38 käännöksessä, ja sitten *paikka*-sanan allatiiviksi vuoden 1992 Raamatussa.

Tämän alaluvun esimerkit osoittavat, että allatiivimuodosta *sijalle* on tullut abstraktiksi postpositioksi. Esimerkeistä 106 – 108 näkyy myös, että *sija*-sanan abstraktit inessiivit on korvattu illatiiveilla ja elatiiveilla 1800-luvun jälkeen.

6.3.3 Agricolan *edestä* korvataan *sija*-sanalla

Esimerkistä 106 näkyy, että Agricola käytti *sija*-sanaa, mutta että *edestä*-postpositiota käytettiin vuosien 1642 ja 1776 Biblioissa. Muutos toisinpäin on tavallisempi. Postpositio *edestä* korvataan *sija*-sanalla molemmissa Biblioissa sekä vuoden 1933/38 Raamatussa useissa tapauksissa.

- (112)Caunistoxen tuhgan **edest/** ia Ilonölio murhen **edest/** ia caunit waatteet murhelisen Hengen **edest**. (Weisut, 1551) Jes. 61:3
[...] caunistuxen tuhwan **edest/** ja iloöljyn murhen **edest/** ja caunit waattet murhellisen hengen **edest**. (B 1642)
[...] kaunistuksen tuhkan **edestä**, ja iloöljyn murheen **edestä**, ja kauniit waatteet murheellisen hengen **edestä** (B 1776)
[...] juhlapäähineen tuhkan **sijaan**, iloöljyä murheen **sijaan**, ylistyksen vaipan masentuneen hengen **sijaan** (R 1933/38)
[...] kyynelten **sijaan** ilon öljyä, hiuksille tuhkan **sijaan** juhlapäähineen, murheisen hengen **sijaan** ylistyksen viitan (R 1992)

Esimerkistä 112 näkyy, että postpositiota *edestä* käytettiin kolmessa ensimmäisessä käännöksessä. Vuoden 1933/38 Raamatussa kaikki muodot korvataan postpositiolla *sijaan*. Huomataan, että näissä raamatunkohdissa ei puhuta ihmisistä vaan elottomista asioista. *Murhe* on myös abstrakti tunne.

- (113)Mine tadhon Cultha wasken **edest/** ia Hopia raudhan **edest** saatta/ ia cuparia puidhen **edest/** ia Rauta Kiuein **edest** (Weisut 1551, Jes. 60:17)
Minä tahdon saatta culda wasken **siaan** / ja hopiaata raudan **siaan** / ja waske puiden **siaan** / ja rauta kiuein **siaan**. (B 1642)
Minä tahdon saattaa kultaa wasken **siaan**, ja hopiaa raudan **siaan**, ja vaskea puiden **siaan** ja rautaa kivien **siaan** (B 1776)
Minä tuon wasken **sijaan** kultaa, ja raudan **sijaan** minä tuon hopeata, puun **sijaan** vaskea ja kiven **sijaan** rautaa. (R 1933/38)
Pronssin **sijaan** minä tuon sinulle kultaa ja raudan **sijaan** hopeaa, minä tuon puun **sijaan** pronssia ja kiven **sijaan** rautaa. (R 1992)

Esimerkissä 113 kaikki Agricolan *edestä*-muodot korvattiin *sijaan*-sanalla vuoden 1642 Bibliassa. Illatiivia *sijaan* käytetään sen jälkeen kaikissa käännöksissä.

- (114)[...] ja wesi annoi paljo sammacoita calain **edest**. (B 1642, Viis. 19:10)
[...] ja wesi antoi paljo sammakoita kalain **edestä**. (B 1776)
[...] ja kuinka virta kalojen **asemesta** oksensi itsestään suuren paljouden sammakoita. (R 1933/38)
[...] ja miten virta kalojen **sijasta** sylki esiin massoittain sammakoita. (R 1992)

Esimerkin 114 raamatunkohdassa käytetään vuoden 1992 Raamatussa *sija*-sanana elatiivia *siinä*, missä aiemmissä käännöksissä on käytetty postpositioita *edestä* ja *asemesta*.

- (115)Cuca teiste se Ise ombi/ iolda Poica Leipe anopi/ andako hen **sen edhest** Kiuen? Eli ios hen Cala anopi/ andako hen henelle **sen edhest** Kärmen? Eli ios hen Muna anopi/ andako hen henelle **sen edhest** Scorpion? (UT 1548, Luuk. 11:11,12)
Cuca teistä on se Isä/ jolda poica ano leipä/ andaco hän hänelle kiwen? eli jos hän ano cala/ andaco hän hänelle kärmen? Eli jos hän ano muna/ andaco hän hänelle Scorpionin? (B 1642)
Kuka teistä on isä, jolta poika anoo leipää, antaako hän hänelle kiven? eli jos hän anoo kalaa, antaako hän kalan edestä hänelle kärmeen? Eli jos hän anoo munaa, antaako hän hänelle skorpionin? (B 1776)
Ja kuka teistä on se isä, joka poikansa häneltä pyytässä kalaa antaa hänelle kalan **sijasta** käärmeen, taikka joka hänen pyytässään munaa antaa hänelle skorpionin? (R 1933/38)
Ei kai kukaan teistä ole sellainen isä, että antaa pojalleen käärmeen, kun poika pyytää kalaa? Tai skorpionin, kun hän pyytää munaa? (R 1992)

Esimerkistä 115 näkyy se, että Agricola käytti postpositioliuseketta *sen edestä*. Kaikki kolme *sen edestä*-lausekkeet on poistettu vuoden 1642 Bibliassa. Tämän raamatunkohdan ainoa *sija*-sana on elatiivi *sijasta*, joka esiintyy vuoden 1933/38 Raamatussa. Lauseke *sen edestä* käytetään Agricolan kohdassa samalla tavalla kuin *sen sijaan* nykysuomessa.

- (116)Ja pitä häijy löhkä hyvän hajun **edest** oleman/ ja waldain side wyön **edest**/ Ja paljas pää caharain hiusten **edest**/ ja ahdas säcki awaran hamen **edest**. Nämät caicki sinun cauneutes **siaan** (B 1642, Jes. 3:24)
Ja pitää häijy löyhkä hyvän hajun **edestä** oleman, ja nuora wyön **edestä**, ja paljas pää kaharain hiusten **edestä**, ja ahdas säcki awaran hameen **edestä**. Nämät kaikki sinun kauneutes **siaan**. (B 1776)
Silloin tulee tuoksun **sijaan** löyhkä, wyön **sijaan** nuora, käherretyn tukan **sijaan** kaljuus, korupuvun **sijaan** säkkiverho, kauneuden **sijaan** polttomerkki. (R 1933/38)
Tuoksun **sijaan** tulee löyhkä ja wyön **sijalle** kahleköysi ja hiuslaitteen **sijaan** keritty pää ja muotipuvun **sijaan** säkkivaate. Ja kauneuden **sijaan** tulee poltinmerkki. (R 1992)

Kohta Jes. 3:24 (esim. 116) ei esiinny Agricolalla. Esimerkistä näkyy, että vuoden 1642 Biblian ensimmäiset neljä postpositiota ovat *edestä*, mutta viimeisessä lauseessa käytetään illatiivia *sijaan*. Tilanne ei muutu vuoden 1776 Bibliassa. Vuoden 1933/38 Raamatussa kaikki postpositiot muuttuvat *sija*-sanana illatiiviksi. Vuoden 1992 Raamatussa toinen illatiivi korvataan allatiivilla *sijalle*. Kuten huomautin esimerkin 81 kommentissa, *kahleköysi wyön sijalle* on myös mahdollista hahmottaa konkreettiseksi, ja ulkopaikallissija säilyttää edelleen konkreettisen merkityksen.

Näistä esimerkeistä näkyy, että muutostendenssi on *edestä* → *sijasta/sijaan* → *sijalle*. Ei voi tietää, olisiko Agricola käyttänyt sanaa *sijaan* viimeisessä lauseessa esimerkistä 116, mutta nähdään

ainakin, että hän ei käyttänyt *sijaan* esimerkissä 113, missä kaikki *edestä*-sanat muutettiin muodoksi *sijaan* vuoden 1642 Bibliassa. Vaikka materiaalia ei ole kovin paljon, näyttää olevan niin, että Agricolalla postpositio *edestä* oli tavallisempi kuin *sijaan* elottomiin asioihin viitattaessa.

Allatiivi *sijalle* esiintyy ainoastaan yhden kerran näissä esimerkeissä, ja vain uusimmassa käännöksessä. Kun huomataan, että allatiivia ja muita ulkopaikallissijoja ei käytetty abstrakteissa merkityksissä ollenkaan ennen 1933/38-Raamattua, ulkopaikallissijat tuntuvat olevan kieliopillistuneet myöhemmin kuin sisäpaikallissijat.

On monta esimerkkiä siitä, että *sija*-sana korvaa *edestä*-postposition vuosien 1642 ja 1776 Biblioissa, joka viittaa siihen, että *sija* oli silloin kieliopillistunut niin pitkälle, että se sopi kuvaamaan elottomien esineiden ja abstraktioiden korvaamista paremmin kuin aiemmin.

6.3.4 Koonti

Viimeisten alalukujen esimerkit osoittavat, että abstraktit *sija*-sanat usein muutetaan toisiksi postpositioiksi (*tilalle, paikalle, jälkeen, asemalle*), *sija*-postposition sijamuotoa muutetaan toiseksi *sija* muodoksi (*sijassa* → *sijaan/sijasta* ja *sijaan* → *sijalle*) *sija*-sana otetaan käyttöön uusissa raamatunkohdissa, jossa aiemmissä käännöksissä on käytetty esimerkiksi postpositiota *edestä* tai *asemesta*.

Agricola käytti *sija*-sanana inessiivi- ja illatiivimuotoja abstrakteissa merkityksissä. Nykysuomessa illatiivi on tavallisin *sija*-sanana paikallissija, mutta inessiivi on harvinainen. Illatiivin lisäksi elatiivi- ja allatiivimuodot ovat tavallisimpia.

Joskus tapahtuu myös se, että jonkin raamatunkohdan alun perin konkreettinen merkitys tulkitaan abstraktiksi myöhemmässä käännöksessä (ks. esim. 96, 107), minkä seurauksena raamatunkohdan merkitys muuttuu toisenlaiseksi.

7. Pohdintaa

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, miten *sija*-sanankieliopillistumisen kehitys on muuttanut sen paikallissijojen ilmaisemia merkityksiä. On selvää, että *sija*-sanankielin abstrakti käyttö on laajentunut Agricolan teosten jälkeen, ja että sanankielin konkreettinen käyttö on vähentynyt. *Sija*-sanankielin käytetään Agricolalla enimmäkseen viittaamaan konkreettisiin paikkoihin, mutta inessiivi ja illatiivi ovat myös aika tavallisessa käytössä kun viitataan ihmiseen, joka tulee toisen ihmisen asemaan. Kun taas viitataan elottomiin olioihin ja abstraktioihin, *edestä* on Agricolalla tavallisempi kuin *sija*-sana. Agricola käytti myös lauseketta *sen edestä* samalla tavalla kuin nykysuomen *sen sijaan* (esim. 115).

Suomen kielessä tapahtui suuria muutoksia 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa, ja nämä muutokset näkyvät myös pienissä kielen piirteissä kuten *sija*-sanankielin paikallissijojen käytössä. Vuoden 1776 Bibliassa käytettiin abstrakteissa merkityksissä vielä vain tämän sanankielin inessiivejä ja illatiiveja. Muut paikallissijamuodot esiintyivät ainoastaan konkreettisissa merkityksissä. Vuoden 1933/38 Raamatussa myös *sija*-sanankielin elatiivi, adessiivi ja allatiivi otettiin abstraktiin käyttöön. Huomattavin muutos tapahtui elatiivin käytössä, koska sitä käytettiin ainoastaan konkreettisissa merkityksissä vuoden 1776 Bibliassa, ja sitten ainoastaan abstrakteissa merkityksissä vuoden 1933/38 Raamatussa. Adessiivi ja allatiivi sen sijaan vielä esiintyvät myös konkreettisissa yhteyksissä vuoden 1933/38 Raamatussa. Vuoden 1992 Raamatussa ablatiivi *sijalta* on ainoa yksikön paikallissijamuoto, jota ei käytetä ollenkaan abstrakteissa merkityksissä.

Aineistoni perusteella näyttää selvältä, että *sija*-sanankielin sisäpaikallissijat ovat pidemmälle kielio pillistuneet kuin ulkopaikallissijat, ja erityisesti monikon ulkopaikallissijat. Ulkopaikallissijojen kielio pillistuminen on pääasiassa tapahtunut yksikön muodoissa, ja konkreettisuus on säilynyt monikkomuodoissa. Suomen nyky-yleiskielessä *sija*-sanankielin konkreettisuus on siis säilynyt monikon ja osin yksikön ulkopaikallissijoissa, mutta sen sisäpaikallissijat ilmaisevat pääsääntöisesti abstrakteja suhteita. Vuoden 1933/38 Raamatussa *sija*-sanankielin inessiivejä ja elatiiveja ei voi enää jäsentää substantiiveiksi, ja vuoden 1992 Raamatussa ei myöskään illatiiveja. Sisäpaikallissijoista on siis tullut adpositioita. Samalla ulkopaikallissijojen käyttö on vähentynyt.

Toisena tutkimuskysymyksenäni kysyin, miten raamatunkäännösten tekijät ovat muokanneet *sija*-sanana käyttöä ja millä tavalla nämä muutokset heijastavat kieliopillistumista. *Sija*-sanana käyttö on muuttunut abstraktimmaksi, joka on pakottanut kääntäjät tekemään muutoksia. Se, että *sija*-sanana ei ole enää voinut käyttää niin kuin ennen, on ollut kääntäjille haaste. Tämän ratkaisemiseksi kääntäjät ovat käyttäneet erilaisia menetelmiä, ja siksi kääntäjien tekemät muutokset myös heijastavat *sija*-sanana kieliopillistumista.

Kääntäjät ovat esimerkiksi käyttäneet *sija*-sanana kuvailevampia yhdyssanoja kuten *makuusija*, *asuinsija* ja *asumasija*. Nämä muutokset viittaavat myös siihen, että pelkästään *sija*-sanana merkitys ei ole enää vastannut tarvetta, vaan sanana lisäksi on tarvittu jotain lisätietoa (ks. esim. 86). Kääntäjät ovat myös käyttäneet *sija*-sanana ulkopaikallissijoja konteksteissa, jossa aikaisemmin käytettiin sisäpaikallissijoja (ks. esim. 98). Kääntäjät ovat tehneet tämän sen vuoksi, että konkreettiset merkitykset ovat suuremmassa määrin säilyneet ulkopaikallissijoissa. Kääntäjät ovat myös poistaneet *sija*-sanoja, jotka kieliopillistumisen seurauksena eivät enää ole sopineet niihin konkreettisiin merkityksiin, joihin ne oli alun perin tarkoitettu.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, miten kieliopillistumisteoriassa esitetty hierarkia näkyy *sija*-sanana kehityksessä. Minna Jaakolan *kanssa*-postposition merkityksenkehityksen ehdotuksen sekä Schwenter ja Traugottin substituution tutkimuksen perusteella, on mahdollista hahmottaa *sija*-sanana kieliopillistumisen kehitys seuraavasti:

- a. johonkin fyysiseen sijaan >
- b. johonkin abstraktiin sijaan >
- c. jonkun ihmisen sijaan (nominin substituutio) >
- d. jonkin elottoman tai abstraktion sijaan (nominin substituutio) >
- e. jonkin tapahtuman sijaan (verbin substituutio).

Kolmessa ensimmäisessä käännöksessä *sija*-sanana käytetään merkityksissä a – d. Agricolalla a – b ovat tavallisia, eli *sija* viittaa sekä konkreettiseen paikkaan (ks. esim. 2–4) että abstraktiin paikkaan (ks. esim. 18). Merkitys c esiintyy myös Agricolalla (ks. esim. 21), mutta d-merkitys esiintyy harvemmin. Postpositio *edestä* on siinä merkityksessä tavallisempi (ks. esim. 37).

Vuoden 1642 Bibliassa c-tason käyttö laajenee merkittävästi, esimerkiksi lausekkeessa "cuningaxi hänen siaans" (ks. luku 5.3.2.). Vuoden 1642 ja 1776 Biblioissa postpositio *edestä* myös korvataan yhä useammin *sija*-sanalla d-merkityksissä. Vuoden 1933/38 käännöksessä postpositio *edestä* on korvattu *sija*-sanalla kaikissa kohdissa, jossa luetellaan useita (elottomien ja abstraktien asioiden) korvauksia peräkkäin. Selvästi tasolla e ollaan vasta vuoden 1933/38 Raamatussa (ks. esim. 64), vaikka aiemmin käytettiin joskus inessiivimuotoa samalla tavalla (esim. 25, 26). Vuoden 1992 Raamatussa e-merkityksen käyttö jatkuu. Esimerkiksi postpositiorakenne *sen sijaan* on tässä käännöksessä kaksinkertaistunut edelliseen käännökseen verrattuna (ks. esim. 77).

Sija-sana näyttää myös olevan irtoamassa ulkopaikallissijojen substantiiviparadigmasta. Uusimmassa raamatunkäännöksessä adessiivimuotoa ei enää käytetä ollenkaan, ja ablatiiveja on vain yksi. Allatiivia käytetään enemmän kuin muita ulkopaikallissijoja, mutta senkin käyttö vähenee ja on myös yhä abstraktimpi. Kuten taulukosta 3 näkyy, substantiiviparadigma on kuitenkin vielä olemassa. Sana esiintyy esimerkiksi sekä nominatiivissa että partitiivissa myös uusimmassa käännöksessä, mutta koko ajan yhä harvemmin.

Ensimmäinen konkreettisen *sija*-sanana reanalyysi abstraktiksi sanaksi suomen kielessä luultavasti tapahtui jo ennen Agricolaa. Kirjoittaja aina haluaa, että ihmiset ymmärtävät sen, mitä hän kirjoittaa. Hopper ja Traugottin sanoin (2003: 48) "ensimmäinen todistus ei siis välttämättä tarkoita ensimmäistä käyttöä, vaan pikemminkin varhaista esimerkkiä muodosta, joka on jo saavuttanut jonkinlaisen sosiaalisen hyväksynnän puheyhteisössä" (käännös minun). Koska elatiivia *sijasta* ei käytetty abstraktisti ollenkaan ennen vuoden 1933/38 Raamattua, tuntuu turvalliselta väittää, ettei ainakaan nykysuomessa tavallinen elatiivilauseke *sen sijasta, että* ollut käytössä Agricolan aikana. Illatiivimuotoa *sijaan* käytettiin kuitenkin abstraktin *kauneus*-sanana korvaamisen kuvaamisessa jo vuoden 1642 Bibliassa (esim. 38).

Agricola käytti siis myös *sija*-sanaa *sen sijaan, että* -tyyppisissä lauseissa, mutta inessiivissä eikä illatiivissa (*sen sijassa, kuin*). On mahdollista, että tämä käyttö perustuu lähdekieliin. Schwenter ja Traugott (1995:250) käyttävät artikkelissaan englannin *stead*-sanana kieliopillistumisesta samaa raamatunkohtaa kuin omassa esimerkissäni 24: "And Abraham went and tooke the Ramme, and offered him vp for a burnt offering, in the stead of his sonne".

On mielenkiintoista, että samanlaisia kehityskulkuja näkyy eri kielissä. On mahdollista, että raamatuntekstit ovat aiheuttaneet samankaltaista rinnakkais- ja kieliopillistumiskehitystä monissa kielissä. Raamatuntekstit ovat olleet tärkeitä länsimaiden kirjakielten kehityksessä ja on vaikuttanut moniin eri kieliin.

8. Lopuksi

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten ja milloin *sija*-sana on kehittynyt substantiivista adpositioksi. Aineistoni perusteella on selvää, että 1800-luvun kielenkehityksellä oli tärkeä merkitys *sija*-sanankin kehityksessä, vaikka kehitys oli alkanut jo Agricolalla. Vuosisatojen aikana *sija*-sanankin sisäpaikallissijoja on käytetty yhä abstraktimmissa konteksteissa, kun taas monikon ulkopaikallissijojen konkreettiset merkitykset eivät ole muuttuneet. Nykyaikainen lukija ei kovin usein kohtaa paikkaan viittaavia *sija*-sanankin yksikön sijamuotoja. Samalla *sija*-sanaa käytetään myös muissa merkityksissä, kuten viitatessa sijamuotoon.

Työssäni olen käyttänyt rajoitettua korpusta, joka perustuu uskonnolliseen kieleen. Korpuksen rajallisuus on helpottanut eri ajankohtien tekstien vertailua toisiinsa. Uskonnollinen kieli on kuitenkin konservatiivisempaa ja vanhanaikaisempaa kuin muu kirjallisuus, ja 1800-luvulta on olemassa myös muita korpuksia, joiden avulla olisi mielenkiintoista katsoa *sija*-sanankin käyttöä muissakin kuin uskonnollisen kielen yhteyksissä. Muiden korpusten avulla olisi myös mahdollista verrata vanhoja *sija*-sanankin merkityksiä sanan muihin merkityksiin.

Sija-sanankin kieliopillistuneimpia postpositioita *sijaan* ja *sijasta* olisi myös tarpeen tutkia toisista nykysuomen korpuksista. Mielenkiintoisia kysymyksiä olisi esimerkiksi, onko elatiivin käyttö viime 30 vuoden aikana vielä lisääntynyt ja kuinka tavallinen on elatiivilauseke *sen sijasta, että* verrattuna illatiivilausekkeeseen. Olisi myös kiinnostavaa tutkia *sija*-sanankin käyttöä suomen eri murteissa. Kveenissä näyttää olevan jonkinlainen työnjako *sijasta*- ja *edestä*-postpositioiden välillä (Söderholm 2014: 322, 323). On mahdollista, että vanha käyttötapa on säilynyt kveenissä, johon suomen kielen kehitys 1800-luvun jälkeen ei ole kovin paljon vaikuttanut.

Kieliopillistumisen kautta yksikkömuotojen merkitys on muuttunut abstraktimmaksi, mutta myös abstrakteja *sija*-sanoja korvataan muilla sanoilla. Yksi syy siihen, että abstraktit *sija*-sanon postpositiot korvataan, voi olla että esimerkiksi *paikka*-sana on nyt riittävän kieliopillistunut ja otetaan käyttöön tällaisissa funktioissa.

(117) Silloin joudut nolona siirtymään viimeiselle **sijalle**. (R 1992, Luuk. 14:9)
Silloin joudut siirtymään nolona huonoimmalle **paikalle**. (UT 2020)

Lokakuussa 2020 julkaistu Uusi testamentti ei ole mukana aineistossani, mutta esimerkistä 117 näkyy, että *sija*-sana on korvattu *paikka*-sanalla ainakin tässä raamatunkohdassa. Nykysuomessa *paikka*-sana näyttää korvaavan *sija*-sanon merkityksissä b ja c (ks. luku 7). Olisi mielenkiintoista tutkia myös *paikka*-sanon kieliopillistumista sekä substituutiota ilmaisevien postpositioiden kieliopillistumista verrattuna *sija*-sanaan, kuten Agricolan *edestä* ja nykysuomen *tilalle*.

Sija-sanon pisimmälle kieliopillistunein muoto jatkaa kehitystään, ja *sija*-sanon kieliopillistumisen seuraava vaihe saattaa olla havaittavissa. Google-haku paljastaa, että redusoitu muoto *sensijaan* on epävirallisessa käytössä esimerkiksi kommenttipalstoilla ja muualla verkossa. Tätä olisi syytä tutkia nykysuomen korpuksessa, esimerkiksi nuorten puhekielessä. On mahdollista, että jotkut käsittävät sanaliiton *sen sijaan* yhdeksi sanaksi, kuten englannin *instead*, saksan *anstatt* ja norjan *istedenfor*.

Lähteet

Aineslähteet

A-I = Mikael Agricola. 1544. *Rucouskiria*. http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/agricola/agri1rk1_rdf.xml, http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/agricola/agri1rk2_rdf.xml.

A-II = Mikael Agricola. 1548. *Se Wsi Testamenti*. <http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/teksti/agricola/agri2ut1.xml>.

A-III-001–194 = Mikael Agricola. 1549. *Käsikirja, Messu ja Piina*. http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/agricola/agri3alku_rdf.xml.

A-III-197–435 = Mikael Agricola. 1551. *Dauidin Psaltari*. <http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/teksti/agricola/agri3ps.xml>.

A-III-437–792 = Mikael Agricola. 1551–1552: *Weisut ja Ennustoxet, Ne Prophetat ja Mutomat Lughut Mosen Ramatuista*. <http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/teksti/agricola/agri3weisut.xml>.

B 1642 = *Biblia: Se on Coco Pyhä Ramattu Suomexi*. 1642. http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/biblia/biblia_coll_rdf.xml.

B 1776 = *Biblia 1776*. Kirkon keskusrahasto ja Tieteen tietotekniikan keskus (CSC): <http://www.nic.funet.fi/pub/doc/religion/christian/Bible/html/finnish/>.

CSC = Kirkon keskusrahasto ja Tieteen tietotekniikan keskus (CSC): <http://www.nic.funet.fi/pub/doc/religion/christian/Bible/html/finnish/1992/>.

Finbible.fi = <https://www.finbible.fi/index.htm>. Sivusto päivitetty 9/2019. Viitattu 29.10.2020.

Korppi = Borin, Lars – Forsberg, Markus – Roxendal, Johan. 2012. *Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken*. <https://korp.csc.fi> (30.10.2020).

Luther = D. Martin Luther. *Biblia: Das ist: Die gantze Heilige Schrifft Deudsch*. Wittenberg 1545. <https://www.biblegateway.com/versions/Luther-Bibel-1545-LUTH1545/> (29.10.2020).

R 1933/38 = *Raamattu 1933/38*. Kirkon keskusrahasto ja Tieteen tietotekniikan keskus (CSC): <http://www.nic.funet.fi/pub/doc/religion/christian/Bible/html/finnish/>.

R 1992 = *Raamattu 1992*. Kirkon keskusrahasto ja Tieteen tietotekniikan keskus (CSC): <http://www.nic.funet.fi/pub/doc/religion/christian/Bible/html/finnish/1992/>.

Raamattu.fi = Suomen Pipliaseura ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkko. <https://raamattu.fi/> (29.10.2020).

UT 2020 = *Uusi Testamentti 2020*. Suomen Pipliaseura ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkko. <https://raamattu.fi/> (29.10.2020).

Kirjallisuus

- Bergsland, Knut ja Magga, Lajla Mattsson. 1993. *Åarjelsaemien-daaroen baakoegærja – Sydsamisk-norsk ordbok*. Indre Billefjord: Idut.
- Bokmålsordboka = *Bokmålsordboka* | *Nynorskordboka*. Språkrådet ja Bergenin yliopisto. <http://ordbok.uib.no> (14.10.2020).
- Campbell, Lyle. 2013. *Historical linguistics. An Introduction*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Eesti-soome sõnaraamat. Kotimaisten kielten keskus ja Eesti Keele Instituut. <http://www.eki.ee/dict/efi/index.cgi> (29.10.2020).
- Gummerus, Jaakko. 1941. *Mikael Agricolan Rukouskirja ja sen lähteet*. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- Haukioja, Timo. 2000. Adpositioista ja relationaalisista substantiiveista. *Näkökulmia kielitypologiaan*. Toim. Anneli Pajunen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heine, Bernd – Claudi, Ulrike – Hünemeyer, Friederike. 1991: *Grammaticalization: a conceptual framework*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heine, Bernd ja Kuteva, Taina. 2002. *World Lexicon of Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hopper, Paul ja Traugott, Elizabeth. 2003. *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Häkkinen, Kaisa. 2015. *Spreading the Written Word: Mikael Agricola and the Birth of Literary Finnish*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Häkkinen, Kaisa ja Suomen piipiseura. 2017. *Agricolan Uusi testamentti 1548 (AGUT)*.
- Häkkinen, Kaisa – Salonen, Kirsi – Toropainen, Tanja. 2019. Reformation, Mikael Agricola, and the Birth of the Finnish Literary Language. *Nordlit*, nro. 43 (marraskuu), s. 87–101.
- ISLEX = *ISLEX-ordboka*. Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. <https://islex.arnastofnun.is/no/> (20.10.2020).
- Itkonen, Esa. 2005. *Analogy as structure and process: Approaches in linguistic, cognitive psychology, and philosophy of science*. Philadelphia: J. Benjamins.
- Jaakola, Minna. 1997. *Genetiivin kanssa esiintyvien adpositioiden kielipillistumisesta. Kielipillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta. Toimittaneet Tapani Lehtinen ja Lea Laitinen*. Vantaa: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2004. *Suomen genetiivi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kiuru, Silva. 1992. Antti Lizelius ja jälkitavujen pitkät vokaalit. *Virittäjä* 96 (2-3), s 165–184. <https://journal.fi/virittaja/article/view/38515> (29.10.2020).
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 24.2.2020 (29.10.2020).
- Kåven, Brita – Jernsletten, Johan – Nordal, Ingrid – Eira, John Henrik – Solbakk, Aage. 1995. *Sámi-dáru sátnegirji - Samisk-norsk ordbok*. Kaarasjoki: Davvi Girji.
- Larjavaara, Matti. 2019. *Partitiivin valinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laitinen, Lea ja Lehtinen, Tapani. 1997. Johdanto. *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta*. Toim. Tapani Lehtinen ja Lea Laitinen. Vantaa: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, s. 6–19.
- Lehikoinen, Laila ja Kiuru, Silva. 2009. *Kirjasuomen kehitys*. 7. painos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lehmann, Christian. 1985. Grammaticalization: Synchronic variation and diachronic change. *Lingua e Stile*, 20/3, s. 303–318.
- Leino, Pentti. 1993. *Polysemia - kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Magga, Ole Henrik ja Magga, Lajla Mattsson. 2012. *Sørsamisk grammatikk*. Kaarasjoki: Davvi Girji.
- Neahttagisániit = Giellatekno UiT Norgga ártalaš universitehta sámi giellateknologiija joavku. 2020. <https://sanit.oahpa.no/> (29.10.2020).
- Nedtedigibaakoeh = Giellatekno UiT Norgga ártalaš universitehta sámi giellateknologiija joavku. 2020. <https://baakoeh.oahpa.no/> (29.10.2020).
- Giellateknon eteläsaame – suomi-sanakirja. http://gtweb.uit.no/webdict/index_sma-fin.html (29.10.2020).
- Nummila, Kirsi-Maria. 2011. *Tekijännimet Mikael Agricolan teosten kielessä. Henkilötarkoitteisten johdosten merkitykset, funktiot ja rakenteet*. Turku: Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Ojutkangas, Krista. 2001. *Ruumiinosannimien kieliopillistuminen suomessa ja virossa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pekkarinen, Heli. 1997. Kieliopillistuva olla tehtävissä -tyyppi: Lokatiiviadverbista mahdollisuusrakenteeksi. *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta*. Toim. Tapani Lehtinen ja Lea Laitinen. Vantaa: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, s. 66–88.

- Piplia.fi = Suomen Pipliaseura. *Suomalaiset Raamatut*. <https://www.piplia.fi/raamattu/raamattu-suomessa/kaannostyo-suomessa/> (29.10.2020).
- Päiviö, Pia. 2007. *Suomen kielen asti ja saakka : terminatiivisten partikkelien synonymia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa*. Turku: Turun yliopisto.
- Schwenter, Scott ja Traugott, Elizabeth. 1995. The Semantic and Pragmatic Development of Substitutive Complex Prepositions in English. *Historical Pragmatics: Pragmatic Developments In The History Of English*. Toim. Jucker, Andreas H. Amsterdam: John Benjamins, s. 243–273.
- SSA = Kulonen, Ulla-Maija – Itkonen, Erkki – Joki, Aulis Johannes. 2000. *Suomen sanojen alkuperä: Etymologinen sanakirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Söderholm, Eira. 2014. *Kainun kielen grammatikki*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja. 2008. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (3.10.2020).
- WOLD = World Loanworld Database. <https://wold.clld.org/word/92181432840390695-1> (29.10.2020)
- Ylikoski, Jussi. 2019. Välikatsaus suomen sijojen juuriin. *Sananjalka* 61, s. 262–272.

